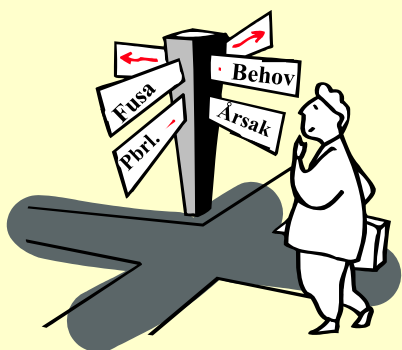

Oppsummeringsforelesning i erstatningsrett

- repetisjon & supplering av hovedtrekkene i undervisningen

Professor dr. juris Morten Kjelland

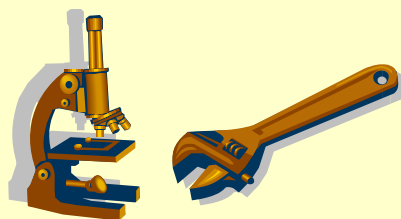
1

Oppsummeringsforelesning i erstatningsrett

- repetisjon & supplering av hovedtrekkene i undervisningen

«JURIDISK WORKSHOP»

Professor dr. juris Morten Kjelland

2

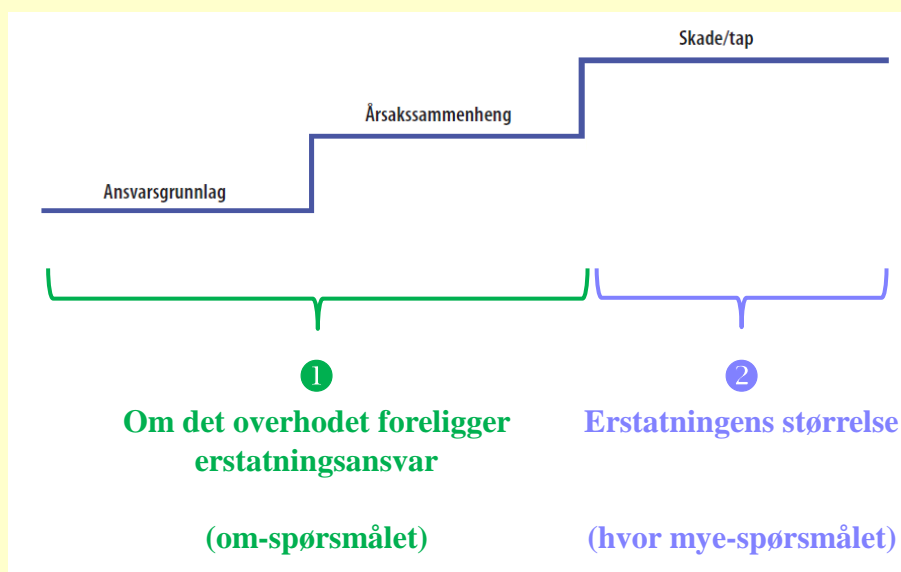
Grunnvilkårene for erstatning

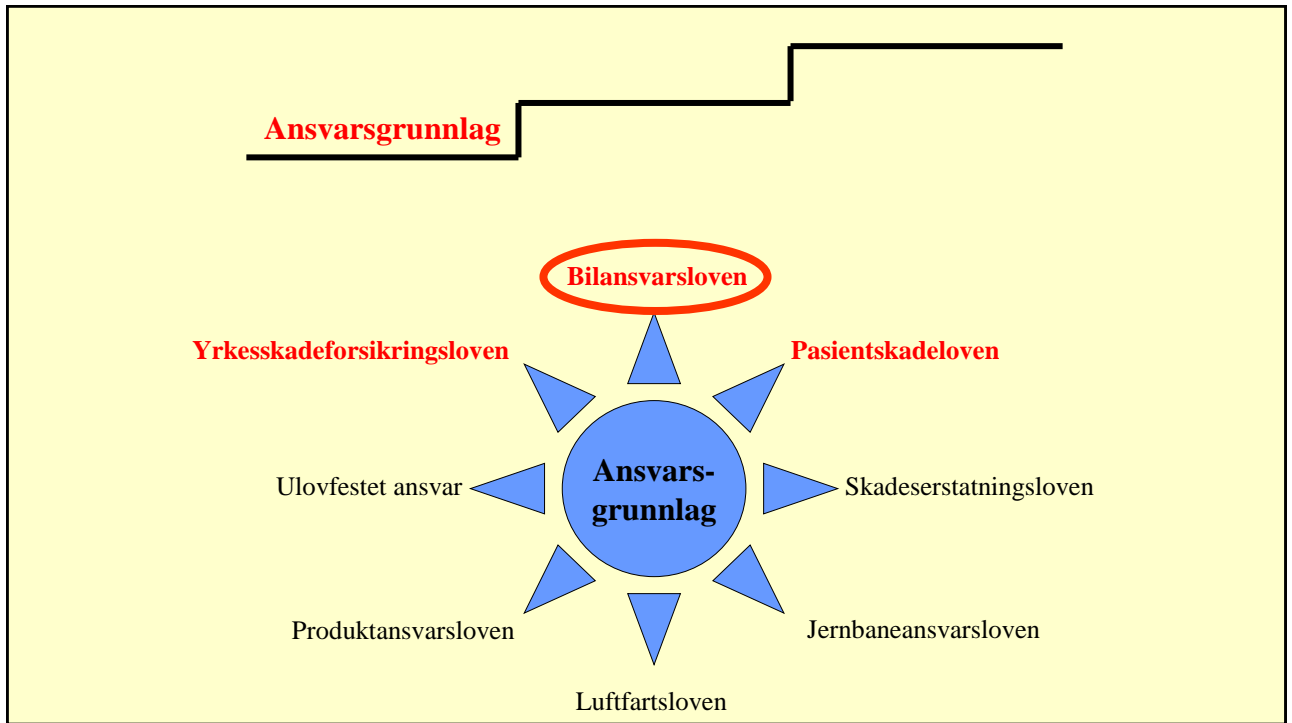
3

Grunnvilkårene for erstatning

- erstatningsrettens to hovedspørsmål

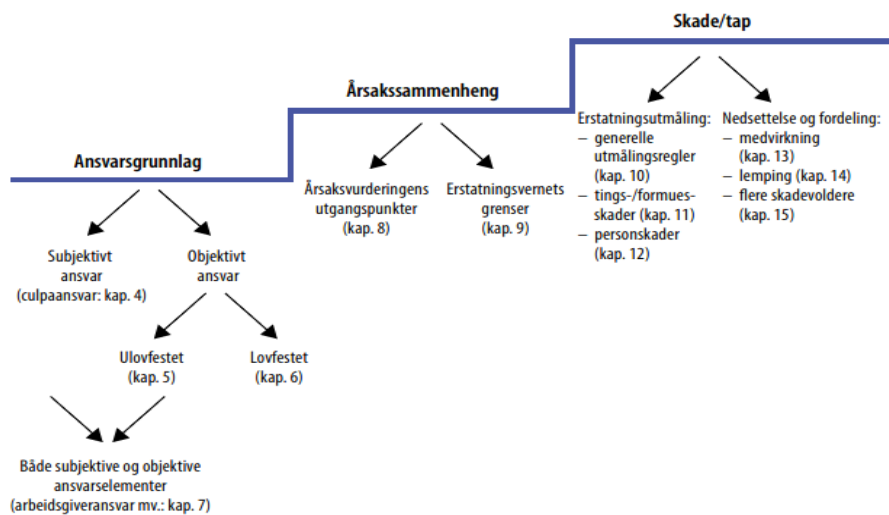
4

5

Oversikt over faget

- overblikk over bokens kapitler

6

Bilansvar

– anvendelsesområdet: bal. §§ 1 og 2

Hovedregel – bal. § 1

«Denne lova gjeld skadebot for skade som motorvogner gjer på folk eller eige og likeins trygding mot slik skade.»

To sentrale unntak – bal. § 2 første ledd

a) bilen brukt som annet enn kjøretøy

b) bilen er parkert utenfor gate/vei eller sted for allmenn ferdsel

7

HR-2021-822-A

Partenes anførsler:

Gjensidige forsikring ASA har i korte trekk gjort gjeldene at de ikke er ansvarlige for skaden, fordi unntaksregelen i bal. § 2 (1) b) kommer til anvendelse. Bilen var «fråsegsett». Det er nødvendig at kjøringen er tydelig avsluttet, men det er ikke krav om langvarighet. Parkeringen var videre «forsvarleg». Carporten er ikke et sted der «ålmenta kan ferdast», loven krever ikke at stedet er fysisk avstengt, og det er ikke naturlig for allmennheten å ferdes på stedet.

Ankemotparten KLP AS anfører at lagmannsrettens resultat er korrekt. Brannen er «gjort» av bilen. Skadene på boligene faller ikke utenfor deknningen til bal. § 2 (1) b). Bilansvaret skal være vidtrekkende. Unntaket skal således tolkes snevert og kriteriene etter § 2 (1) b) er kumulative med nær innbyrdes sammenheng. Til slutt er det anført at EØS-avtalen er et relevant tolkningsmoment.

Høyesterettsformulering av problemstillingen.

«Det følger av ordlyden at vilkåret for unntak fra det objektive bilansvaret knytter seg til tre kriterier, som jeg stikkordsmessig refererer til som henholdsvis «fråsegsett» – eller «bortsatt» som er uttrykket i bokmålskildene – «forsvarleg» og «utanfor ... stad der ålmenta kan ferdast». Som jeg kommer tilbake til, dreier det seg om én samlet norm, der kriteriene må sees i sammenheng.»

Det avgjørende spørsmålet for anvendelsen av bilansvarsloven blir etter dette om bilen var «fråsegsett utanfor gate, veg eller annan stad der ålmenta kan ferdast».

HR-2021-822-A
(Publisert mai 2021)

8

Bilansvar

– motorvognbegrepet: bal. § 3

Lovtekstutdrag

«Med motorvogn er i denne lova meint køyretøy som vert drive med motor og er laga eller esla til å køyrast på bakken, såleis og trådbuss (trolleybuss), men ikkje køyretøy som går på skjener.

Eit luftfartøy eller luftputefartøy er ikkje motorvogn, og det er heller ikkje køyretøy som er så laga at det einast kan styrast av folk til fots.

Tilhengjar og anna vedheng til ei motorvogn vert rekna for ein part av vogna når dei vert køyrde i samband med vogna eller er fest til henne i anna høve. ...

Kongen kan fastsetja at inkje eller berre sumt av lova skal gjelda for serskilt nemnde motorvogner ...»

9

Bilansvar

– motorvognbegrepet: bal. § 3

Lovtekstutdrag

«Kongen kan fastsetja at inkje eller berre sumt av lova skal gjelda for serskilt nemnde motorvogner ...»

Forskrift 14. april 1961 nr. 3000 (utdrag)

«I medhald av § 3 fjerde leden vert fastsett at lova ikkje skal gjelda for motorvogner som er byggt for største køyrefart 10 km/time og som det er vanskeleg å endre til større køyrefart.»

10

Sentrale ansvarsgrunnlag

Leksjon 2: Bilansvaret, med vekt på «gjer»-kriteriet

Her vil du lære (læringsmål):

- ✓ 2.1 bilansvarets plassering
- ✓ 2.2 anvendelsesområdet for bal. 1961
- 2.3 ansvarssystemet
- 2.4 utdypende om «gjer»-kriteriet
- 2.5 kollisjonsregelen i bal. § 8
- 2.6 kort om personlig ansvar

11

Bilansvar – ansvaret er objektivt

Bilansvarsloven § 4

«Gjer ei motorvogn skade, har skadelidaren krav på skadebot hjå det trygdelaget som vogna er trygda i etter kapittel IV, endå om ingen er skuld i skaden.»

↳ **Objektivt ansvar**

12

Bilansvar

– forsikringsplikt

Bilansvarsloven § 15 første punktum

«Motorvogn som er registrert eller skulle ha vore registrert eller ha kjennemerke etter vegtrafikklova, skal eigaren trafikktrygda for all skade ...»

↳ Lovfestet

↳ Forsikringsplikt (med unntak i § 16)

13

Bilansvar

– bal. § 17, jf. § 10: Trafikkforsikringsforeningen

tff.no

14

Bilansvar

– bal. § 17, jf. § 10: Trafikkforsikringsforeningen

Uforsikret kjøretøy

Bal. § 10 (1), 1.p.:
«skadelidaren» =
både fører og passasjer

Sammenheng med bal. § 15,
om motorvogn som «er
registrert eller *skulle vore*
registrert eller ha kjenne-
merke etter vegtrafikklova»

Ukjent skadevolder

Bal. § 10 (2), herunder såkalte
«Hit and run»-situasjoner

Utenlandsk kjøretøy

EØS-rettslig dimensjon

Bal. § 17 (1) bokstav e:
«trygding for utenlandske
motorvogner som vert nytta
her i riket mellombels»

Forskrift om trafikktrygd
1. april 1974 nr. 3

15

Sentrale ansvarsgrunnlag

Leksjon 2: Bilansvaret, med vekt på «gjer»-kriteriet

Her vil du lære (læringsmål):

- ✓ 2.1 bilansvarets plassering
- ✓ 2.2 anvendelsesområdet for bal. 1961
- ✓ 2.3 ansvarssystemet
- 2.4 utdypende om «gjer»-kriteriet
- 2.5 kollisjonsregelen i bal. § 8
- 2.6 kort om personlig ansvar

16

Bilansvar

– «gjer»-kriteriet

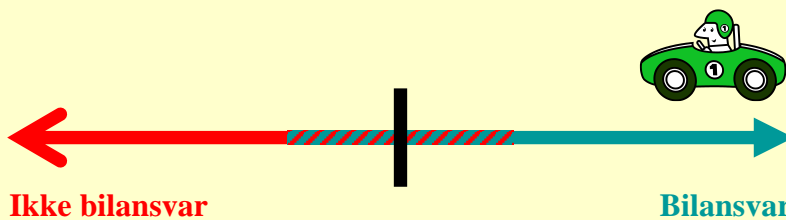
Bilansvarsloven § 4

◁Gjer ei motorvogn skade, har skadelidaren krav på skadebot hjå det trygdelaget som vogna er trygda i etter kapittel IV, endå om ingen er skuld i skaden.»

17

Bilansvar

– «gjer»-kriteriet

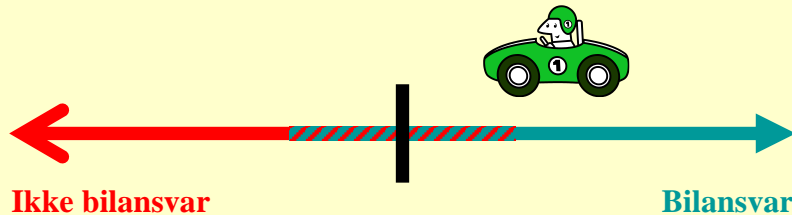

- ▶ Alminnelige trafikkulykker
- ▶ Bilansvaret omfatter både kollisjoner og singelulykker
- ▶ Eksempler: *Nakkesleng I* (Rt. 1998 s. 1565) og *Psykoinvaliditet* (Rt. 2001 s. 320)

18

Bilansvar

– «gjer»-kriteriet

➤ Bilansvaret rekker vidt ...

➤ Eksempel: *Hjullaster* (Rt. 1999 s. 1312)

19

Bilansvar

– *Hjullaster* (Rt. 1999 s. 1312)

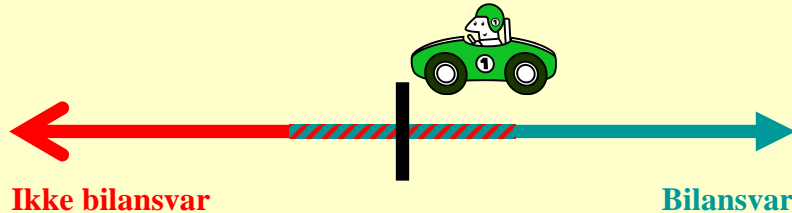
Høyesterett:

«Sentralt står ... hjullasterens bevegelighet og den kraft som skapes i kombinasjonen av hastighet og tyngde. Slik jeg ser det, er det nettopp bruken av hjullasteren som kjøretøy, ved at den kjøres inn i veggen, som i dette tilfellet volder skaden.» (s. 1316)

20

Bilansvar

– «gjer»-kriteriet

- ▶ Lasting og lossing er normalt klart utenfor, jf. eksempelvis *Lastelem* (Rt. 1986 s. 1293) og *Konteiner* (HR-2016-2560-A)
- ▶ Visse tilfeller kan omfattes – *Acrylball* (Rt. 1986 s. 1061)

21

Bilansvar

– *Acrylball* (Rt. 1980 s. 1061)

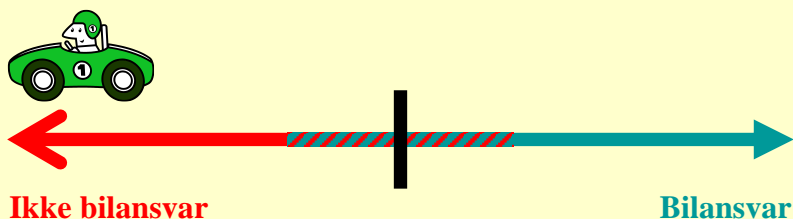

«Ulykken er forårsaket av arbeidet med å få ballene ut av stablene og over på gaffelen på trucken, og ikke under selve transporten. Også under lasteoperasjonen tas imidlertid truckens egenskaper som kjøretøy i bruk. ... Bevegelsene i de tilstøtende ballestabler må for den vesentlige dels vedkommende antas å være forårsaket når truckens gaffel ble presset inn mellom ballene ved at trucken kjørte frem mot stabelen. De egenskaper ved trucken som var avgjørende, var dens fremdriftsmaskineri, bevegelighet og tyngde, dvs. egenskaper som er en del av det farekompleks som er grunnlaget for motorvognansvaret, ...» (s. 1066)

22

Bilansvar

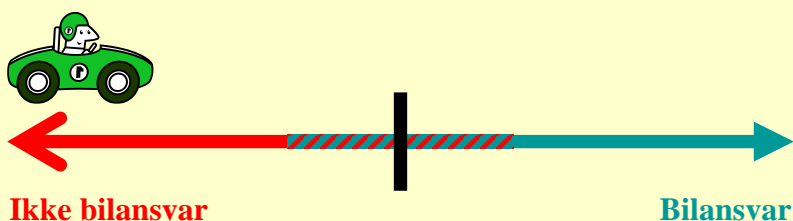
– «gjer»-kriteriet

23

Bilansvar

– «gjer»-kriteriet

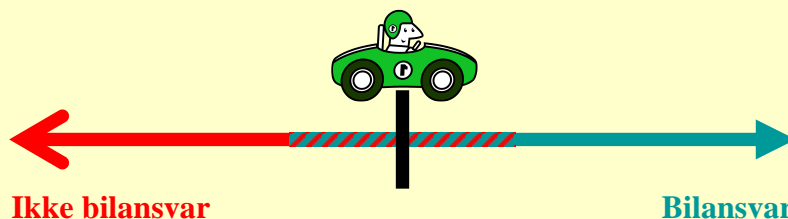

- Skadeårsaken kommer utenfra og bilen eller førerens forhold ikke spiller noen rolle for hendelsesforløpet
- Eksempel: *Blekksprut* (RG 1984 s. 851)

24

Bilansvar

– «gjer»-kriteriet

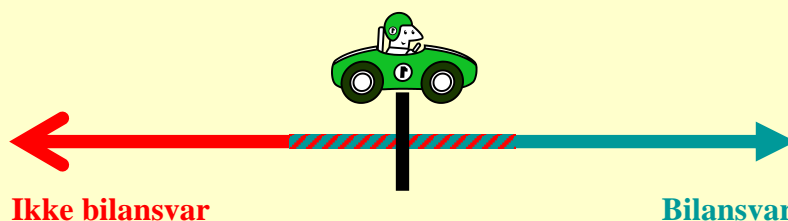

- Grensespørsmål må avgjøres ut fra momenter i rettspraksis, forarbeider og andre rettskilder
- Eksempel: *Politiflukt* (Rt. 2003 s. 557)

25

Bilansvar

– «gjer»-kriteriet

- Grensespørsmål må avgjøres ut fra momenter i rettspraksis, forarbeider og andre rettskilder
- Eksempel: *Politiflukt* (Rt. 2003 s. 557)

26

Tankbildommen

(Rt. 2012 s. 233)

27

Tankbil (Rt. 2012 s. 233)

– bilens høyde og utforming

28

Tankbil (Rt. 2012 s. 233)

– essensen presentert ved en samleskisse

Kreves

- **Vilkår 1:** Skaden må være en naturlig konsekvens av motorvognens direkte bruk til transportformål
 - ↳ Hovedregel: alle typer skader kan omfattes
 - ↳ Særstilling: Lasting- og lossingsskader (normalt unntatt)
- **Vilkår 2:** Årsakssammenheng

Kreves ikke

- Skaden trenger ikke å være *typisk* for bilbruk
- Ikke *absolutt* krav at skaden skyldes realisering av bilens farlige egenskaper som motorvogn (fart, lettbevegelse, tyngde mv.), men fortsatt viktige *momenter* i årsaksvurderingen

29

Tankbil (Rt. 2012 s. 233)

– essensen presentert ved en samleskisse

Kreves

- **Vilkår 1:** Skaden må være en naturlig konsekvens av motorvognens direkte bruk til transportformål
 - ↳ Hovedregel: alle typer skader kan omfattes
 - ↳ Særstilling: Lasting- og lossingsskader (normalt unntatt)
- **Vilkår 2:** Årsakssammenheng

Kreves ikke

- Skaden trenger ikke å være *typisk* for bilbruk
- Ikke *absolutt* krav at skaden skyldes realisering av bilens farlige egenskaper som motorvogn (fart, lettbevegelse, tyngde mv.), men fortsatt viktige *momenter* i årsaksvurderingen

30

Tankbil (Rt. 2012 s. 233)

– årsakskravet bal. § 4

«[L]oven [krever] at motorvognen «gjer» skaden – noe som innebærer at det som allerede nevnt, også i disse sakene gjelder et årsakskrav. Det generelle årsakskravet som ble oppstilt i Rt. 1992 side 64 – at den aktuelle årsaksfaktoren må ha «vært så vidt vesentlig i årsaksbildet at det er naturlig å knytte ansvar til den» – må også gjelde i disse tilfellene. Også reservasjoner i forarbeidene viser at det må foretas en **konkret vurdering**

↳ **Bilen** som årsaksfaktor: Høyde og utforming

↳ **Skadelidtes egen atferd** som årsaksfaktor og andre hendelige forhold (f.eks. glatt underlag)

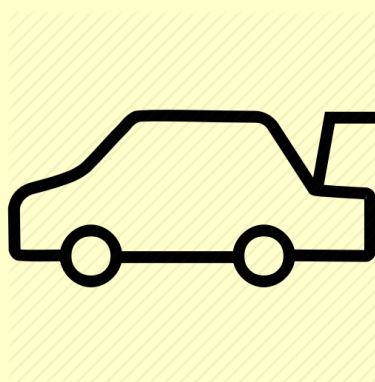
31

Skadesituasjon	Argumentasjon/synspunkt	Referanse
Klemeskader	I prinsippet omfattet	NUT 1957: 1 s. 58
Lastings-/lossingsskader	Hovedregel: Unntatt. Men: snevert unntak	NUT 1957: 1 s. 59–60
Tauings- og skyveskader	I prinsippet omfattet	NUT 1957: 1 s. 58
Hester som skremmes	I prinsippet omfattet	NUT 1957: 1 s. 58
Skader pga. blending	I prinsippet omfattet	NUT 1957: 1 s. 58
Steinsprutskader	I prinsippet omfattet	NUT 1957: 1 s. 58
Hjul som løsner	I prinsippet omfattet	NUT 1957: 1 s. 58
Vognlass som faller av	I prinsippet omfattet	NUT 1957: 1 s. 58
Indirekte forgiftning	Ikke omfattet	NUT 1957: 1 s. 58
Brannskade	I prinsippet omfattet, men se bal. § 2 b	NUT 1957: 1 s. 58
Bråstans	I prinsippet omfattet	NUT 1957: 1 s. 60
Illebefinnende	Ikke omfattet	NUT 1957: 1 s. 60
Avhopping i nød/redning	I prinsippet omfattet (men kan avkortes)	NUT 1957: 1 s. 60

32

Bagasjeluke (Rt. 2015 s. 1017)

– et grensetilfelle

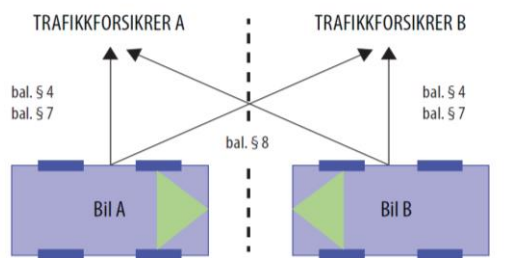
33

Sentrale ansvarsgrunnlag

Leksjon 2: Bilansvaret, med vekt på «gjer»-kriteriet

Her vil du lære (læringsmål):

- ✓ 2.1 bilansvarets plassering
- ✓ 2.2 anvendelsesområdet for bal. 1961
- ✓ 2.3 ansvarssystemet
- ✓ 2.4 utdypende om «gjer»-kriteriet
- ✗ **2.5 kollisjonsregelen i bal. § 8**
- 2.6 kort om personlig ansvar

34

Sentrale ansvarsgrunnlag

Leksjon 2: Bilansvaret, med vekt på «gjer»-kriteriet

Her vil du lære (læringsmål):

- ✓ 2.1 bilansvarets plassering
- ✓ 2.2 anvendelsesområdet for bal. 1961
- ✓ 2.3 ansvarssystemet
- ✓ 2.4 utdypende om «gjer»-kriteriet
- ✓ 2.5 kollisjonsregelen i bal. § 8
- 2.6 kort om personlig ansvar

35

Bilansvar

– kort om personlig ansvar

Bilansvarsloven § 11 første ledd

«Når den som eig eller brukar ei motorvogn eller er med i vogna, har ansvar etter vanlege skadebotreglar for skade som går inn under lova her, ...»

↳ Mulig, men tyngre vei for å etablere ansvar

36

Kap. 6 Lovfestede objektive ansvar, med vekt på bilansvaret

Innenfor flere sentrale samfunnsområder er det objektivt ansvaret lovfestet. Vi finner for eksempel objektivt ansvar i transportsektoren, regulert av bilansvarsloven og jernbansvarsloven. Dette gjelder også innen helsesektoren, både ved legemiddelskader og i tilfeller der teknisk svikt påvirker medisinsk utstyr som brukes under helsehjelp, som for eksempel en pustemaskin. Innen yrkesskadeområdet hjemler yrkesskadeforsikringsloven et erstatningsansvar uten hensyn til skyld.

De lovfestede objektive ansvarene er begrenset til de spesifikke områdene som lovene dekker, i motsetning til culpaansvaret som gjelder generelt på alle livsområder. Virkeområdet for objektivt ansvar må derfor bestemmes gjennom en konkret tolkning av lovens ordlyd, forarbeider og andre rettskilder.

Selv om lovgiver har betydelig frihet til å etablere regler om objektivt ansvar, er ikke handlingsrommet ubegrenset. Moderne erstatningsrett har en EØS-dimensjon, som betyr at norske erstatningsregler må være i samsvar med EØS-retten og internasjonale forpliktelser. Dette forholdet er nærmere beskrevet i **bokens kapittel 3** og suppleres i dette kapitlet med presiseringer om bilansvaret.

[Se hvor du er på oversiktskartet](#)

Hør på lydbok med sammendrag av kap. 6

Lydboken kan spilles av på alle flater og enheter. Fungerer utmerket på 3G og 4G, og du kan derfor bruke mediaspilleren nedenfor som podvcast på bussen, stranden, på ski eller hva som måtte passe deg!

37

Yrkesskadeansvaret

– hovedlinjer og utvalgte emner

Professor dr. juris Morten Kjelland

38

Yrkesskadeansvaret

– forholdet til arbeidsgiveransvaret

39

Yrkesskade

– dekningsområdet

Ysfl. § 10

«Yrkesskedeforsikringen skal ... dekke skader og sykdommer som arbeidstaker påføres **i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden.**»

40

Lege på hjemmenvakt (HR-2024-1571-A)

41

Lege på hjemmekontor (HR-2024-1571-A)

– de tre bærende argumentasjonslinjene i flertallsvotumet, med kommentarer av MK

Rettssetningen som uttrykker gjeldende rett (ny rettsavklaring fra Høyesterett):

«I mangel av særlige holdepunkter er jeg derfor kommet til at uttrykket «i arbeid» i folketrygdloven § 13-6 andre ledd må forstås slik at **arbeidstakere som arbeider i eget hjem, ikke er yrkesskadedekket under pauser i arbeidet, heller ikke under spisepauser.**» (avsnitt 44)

42

Lege på hjemmekontor (HR-2024-1571-A)

– de tre bærende argumentasjonslinjene i mindretallsvotumet, med kommentarer av MK

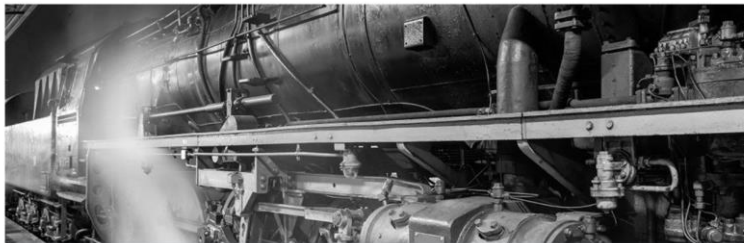
43

«Aktiv» forelesningsdel

– sammenhenger mellom ansvarsgrunnlag og andre deler av erstatningsretten

- 1) Kan skadelidte velge ansvarsgrunnlag hvis det foreligger samtidig oppfyllelse av flere?
- 2) Hvis du var skadelidtes advokat – hvilke avveininger må du gjøre i valget av ansvarsgrunnlag?

44

Det ulovfestede objektive ansvaret

Den industrielle utviklingen

Culpanormen var det dominerende ansvarsgrunnlaget i norsk erstatningsrett frem til starten av 1900-tallet. For at skadevolder skulle bli ansvarlig, måtte det som hovedregel påvises ulovsavlig atferd. Sammen med den industrielle utviklingen fulgte nye risikofylte produksjonsmetoder. Fabrikkarbeidere var særlig utsatt

Lods Olsen (Rt. 1866 s. 735)

Den første dommen på veien til et ulovfestet objektiv ansvar var Lods Olsen-dommen. En grunneier krevde erstatning fra jernbanen for skader på hans eiendom forårsaket av sot, støy og damp. Høyesterett fastslo at "sote-Ulemper og densSkade, som paa den Meade

45

Arbeidsgiveransvaret

1. Innledning

Utgangspunktet i erstatningsretten er at man er ansvarlig for egne handlinger eller unnløtelser. For å pålegge noen ansvar for skader forårsaket av andre, kreves det en særskilt begrunnelse og hjemmel. Slikt ansvar for andre kan etableres på to hovedmåter: Den første måten er gjennom identifikasjonsansvar, der ansvarssubjektet identifiseres med skadevolderen. Den andre måten er ved å konstruere et avledet ansvar, hvor ansvarssubjektet holdes ansvarlig for en skade som er påført av en annen, uten at handlingene identifiseres direkte med hverandre.

Arbeidsgiveransvaret er en form for avledet ansvar, og er hjemlet i **skl. § 2-1**. Det gjelder i og utenfor kontraktsforhold, og i næringsvirksomhet så vel som offentlig virksomhet. Ansvaret har både subjektive og objektive elementer: Arbeidsgiveren har et objektivt erstatningsansvar for skader arbeidstakeren volder forsettlig eller uaktsomt. «Ansvaret omfatter ikke skade som skyldes at arbeidstakeren går utenfor det som er rimelig å regne med etter arten av virksomheten», jf. **skl. § 2-1 nr. 1** andre punktum. En forutsetning for arbeidsgiveransvar er at det foreligger et arbeidsforhold («arbeidsgiver-arbeidstaker-forhold»). Det avgrenses dermed mot selvstendige oppdragstakere. Bestemmelsen definerer hvem som anses som «arbeidstaker» og «arbeidsgiver». Begrepene er som hovedregel i samsvar med definisjonene i **ferieloven § 2** og **arbeidsmiljøloven § 1-8**.

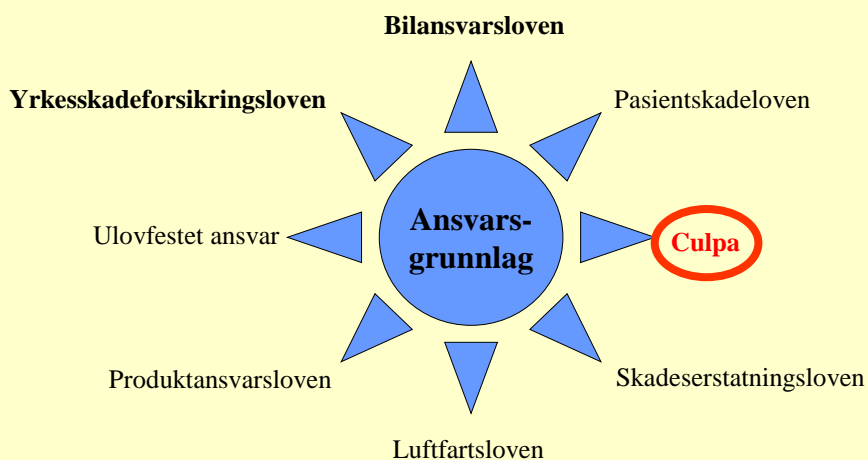
For å avgjøre om det foreligger et arbeidsforhold eller et oppdragsforhold, må man gjøre en konkret vurdering basert på momenter utledet fra rettspraksis. Blandt annet vurderes om arbeideren er forpliktet til å stille personlig arbeidskraft til disposisjon, om han må underordne seg arbeidsgiverens ledelse og kontroll, hvem som stiller med verktøy, hvem som bærer risikoen for arbeidsresultatet, hvordan vederlaget beregnes og utbetales, stabiliteten i forholdet mellom partene, og om arbeideren har mulighet til å påta seg annet arbeid. Momentlisten i praksis illustreres ved **Avlaster (Rt. 2013 s. 354)** og **Beredskapshjem (Rt. 2013 s. 342)**.

Utover at det må gjelde et arbeidsforhold, må skaden ha skjedd «under arbeidstakers utføring av arbeid eller verv for arbeidsgiveren», jf. **skl. § 2-1 nr. 1** første punktum. Tilknyningskravet har både en tidsmessig og en saklig side: Skaden må tidsmessig ha skjedd innenfor arbeidstiden og ikke på arbeidstakerens fritid, se **Erter (Rt. 1962 s. 89)**. Enkelte arbeidsgrupper anses for å være kontinuerlig i tjeneste; det gir **Alkejakt (Rt. 1972 s. 815)**, som gjaldt den tidligere **sjøloven § 8**, et eksempel på. Det må dermed være saklig sammenheng mellom skadeforvoldelsen og arbeidet.

46

Ansvarsgrunnlag

47

Oversikt

Plassering

- den alminnelige ansvarsregelen i norsk rett; lange linjer
- supplerer i utgangspunktet andre ansvarsgrunnlag
- culpaelementer bygd inn i andre bestemmelser
- nyanser i culpanormens utforming

Rettskildegrunnlag

- samspill mellom Høyesterett og rettsvitenskap
- lovgivningen refererer til ulovfestet rett; f.eks. skl. §§ 1-1 og 2-1

Koblingen mot andre grunnvilkår

- **årsakskrav** innbakt i ansvarsmodellen; i tillegg vanlig årsakskrav
- **skade/tap**: utmåling etter vanlige regler, men finnes enkelte særregler

48

Culpanormen

- utgangspunkter & målestokk

Bonus pater familias-figuren

- «Den gode familiefar»
- Kunne muligens gi en viss veiledning i et mindre komplekst samfunn
- Gir ofte liten veiledning i dag
- Kritisert i juridisk teori («fiksjon»); tilnærmet ingen spor i rettspraksis

Rolleforventninger (og handlingsnormer)

- Et mer presist uttrykk
- Rolleforventningen må ofte «konstrueres» av domstolene
 - sammenheng med helhetsvurderingen vi skal se på

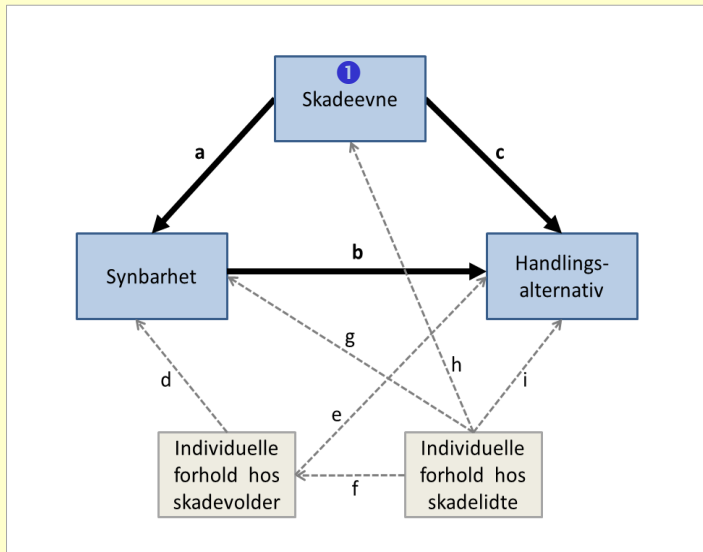
49

HR-2017-1977-A	
Instans	Norges Høyesterett - Dom
Dato	2017-10-18
Publisert	HR-2017-1977-A
Stikkord	Erstatningsrett. Regress. Brann i bygård. Uaktsomhet.
Sammendrag	<p>Under tining av et frosset vannrør i en eldre bygård oppstod brann. Vannrøret lå inne i en lukket sjakt i et kjøkken, og tiningen skjedde ved hjelp av en hårføner som ble stukket inn i et lite hull i sjakten. Høyesteretts flertall kom til at skaden måtte anses som voldt ved grov uaktsomhet, slik at skadevolderens forsikringsselskap måtte dekke utgiftene til utbedring så langt hans ansvarsforsikring rakk, jf. skadeserstatningsloven § 4-3, jf. § 4-2. Ved aktsomhetsvurderingen ble det lagt stor vekt på at skadevolderen ikke hadde kontroll på hva som befant seg innenfor hullet. Når uaktsomheten også ble ansett som grov, ble det særlig pekt på at det forelå et betydelig skadepotensiale ved handlingen, og at dette skjerpet aktsomhetsplikten. Dissens 3-2. (Rt-sammendrag)</p> <p>Henvvisninger: Skadeserstatningsloven (1969) §4-2, §4-3</p>
Saksgang	Oslo tingrett TOSLO-2014-190068 - Borgarting lagmannsrett LB-2016-24572 - Høyesterett HR-2017-1977-A, (sak nr. 2017/613), sivil sak, anke over dom.
Parter	SpareBank 1 Skadeforsikring AS (advokat Ståle Hovda - til prøve) mot Gjensidige Forsikring ASA (advokat Anette Fjeld - til prøve).
Forfatter	Dommerne Indreberg, Ringnes, Tønder. Dissens: Høgetveit Berg, Falch.
Sist endret	2017-10-20

50

Culpanormen

- hovedelementer

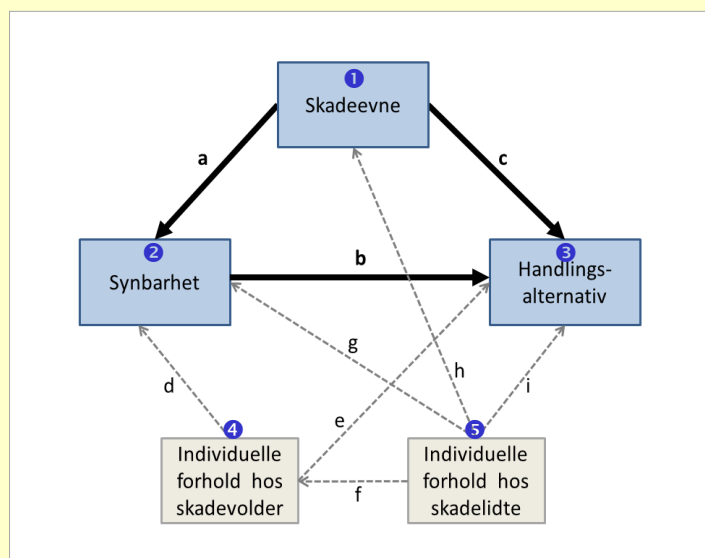
TRINN 1
Objektive
elementer

TRINN 2
Subjektive
elementer

51

Culpanormen

- hovedelementer

52

Kap. 4 Det alminnelige skyldansvaret (culpaansvaret)

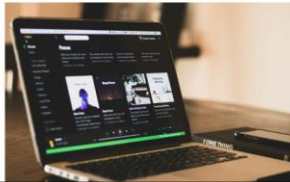
Det alminnelige ansvarssystemet i norsk erstatningsrett er culpaansvaret. Ordet «culpa» stammer fra latin og betyr «skyld», og derfor omtales den skyldbaserte ansvarregelen ofte som «culpanormen». Hovedregelen er at culpaansvaret gjelder for alle skadevoldere og i enhver skadesituasjon, med mindre det foreligger en særskilt hjemmel som unntar det fra anvendelse.

Culpanormen har sitt utspring i den romerskelex Aquilia fra 287 eller 286 f.kr. I norsk rettspraksis fikk culpaansvaret sitt gjennombrudd på 1700-tallet, da det skyldorienterte ansvaret gradvis erstattet betesystemet som var nedfelt i Norske Lov, som regulerte spesifikke skadesituasjoner. Culparegelen, som ikke begrenser seg til bestemte hendelser eller typer skader, tilbød større fleksibilitet og fokuserte på hvordan skadevolderen forholdt seg til risikoen. Denne formen for ansvarregel finnes også i andre europeiske erstatningsrettssystemer.

Av hensyn til forenkling vil jeg i denne fremstillingen kun referere til skadevolders «handling», og ikke bruke den doble formen «handling og unlatelser». Begrepene «culpanorm» og «culparegel» brukes ofte synonymt, noe som også gjøres her for å skape språklig variasjon. Videre benyttes betegnelsene «cupast» og «uaktsomt» om hverandre, selv om «uaktsomt» er mer vanlig i dagens språkbruk.

[Se hvor du er på oversiktskartet](#)

Hør på lydbook med sammendrag av kap. 4

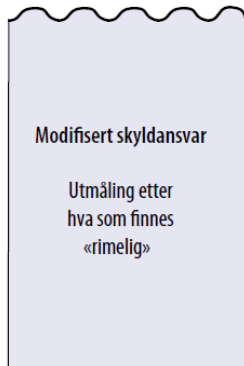
Lydbooken kan spilles av på alle flater og enheter. Fungerer utmerket på 3G og 4G, og du kan derfor bruke mediaspilleren nedenfor som podvcast på bussen, stranden, på ski eller hva som måtte passe deg!

53

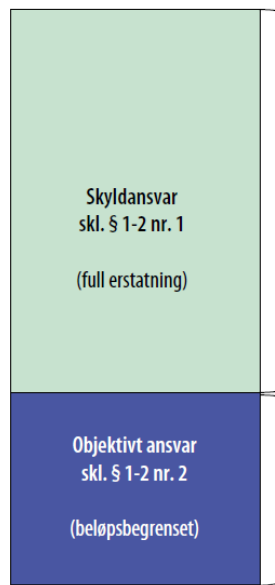
BARNNS EGET ANSVAR

SKL. § 1-1

FORELDRES ANSVAR

SKL. § 1-2

Utover 5000 kroner

Men svært få saker i praksis ...

Inntil 5000 kroner

54

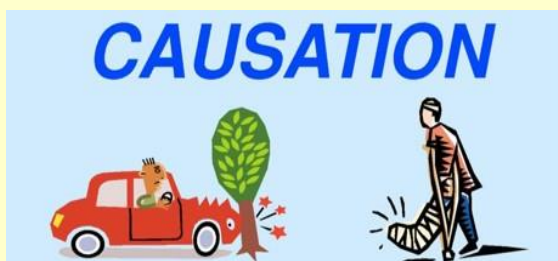
Hvor mange ansikter kan du se?

55

Årsakssammenheng og bevis

– hovedlinjer og utvalgte emner,
med systematisering av rettspraksis

Professor dr. juris Morten Kjelland

56

II

Årsakssammenheng

57

Begrepspresisering

– «årsakssammenheng» og «adekvans»

«I juridisk teori **brukes «årsakssammenheng» i ulike betydninger**. Et hovedskille går mellom dem som lar årsaksbegrepet bare omfatte logisk årsakssammenheng, og dem som også innbefatter reglene om ansvarets grenser. ... Høyesterettspraksis gir eksempler på begge uttrykksmåter.

Det vide årsaksbegrepet ses i nye dommer som *Pseudoanfall* (Rt. 2007 s. 158) og *Schizofreni* (Rt. 2007 s. 172), der det tales om «adekvat årsakssammenheng» (avsn. 1 begge steder). Selv om jeg anvender et vidt årsaksbegrep, som brukes både i etableringen og avgrensningen av ansvaret, fremgår det klart hvilket trinn i prosessen jeg er i.»

(Kjelland: «Særlig sårbarhet i personskadeerstatningsretten» 2008 s. 43)

↳ **Jeg benytter et vidt årsaksbegrep i fortsettelsen**

58

HR-2023-206-A	
Instans:	Norges Høyesterett – Dom
Dato:	2023-01-31
Publisert:	HR-2023-206-A
Stikkord:	Erstatningsrett, Offentlige anskaffelser
Sammenheng:	To kommuner kvingjorde en konkurranse om en rammeavtale om slamtømming. Det eneste tildelingskriteriet var pris. Etter at en anbylder var tildelt kontrakten, ble konkurransen avlyst på grunn av usikkerhet i anbudsgrunnlaget. Det ble avholdt ny konkurranse, som endte med at kontrakten ble tildelt en annen anbylder. Den første anbylderen krevde erstatning for positiv kontraktssikkerhet, jf. anskaffelseslovens § 15 og fka medhold i tingretten og lagmannsretten. Forhandlingene for Høyesterett ble begrenset, idet det skulle forutsettes at den første konkurransen skulle ha vært avlyst. Høyesterett tok utgangspunkt i at det kan oppstå ansvar for positiv kontraktssikkerhet i forbindelse med fka i anbudskonkurranse, selv om det ikke er inngått kontrakt. Det er imidlertid den berettigede forventning om å bli tildelt en kontrakt som fortjener vern. Noen slik forventning foreligger ikke når konkurransen etter regelverket skulle vært avlyst som ulovlig og den aktuelle kontrakten ikke kunne vært inngått på lovlig vis. Prevensjons hensynet kunne ikke føre til noe annet resultat. Lagmannsrettens dom ble opphevet. (R-sammenheng)
Saksoppgang:	Bålen og Løtøen Inngrett TSKL 2020-963871 – Hålogaland lagmannsrett LH-2021-141669 – Høyesterett HR-2023-206-A, (sak nr. 22-071443SNV-HRET)
Parter:	Serfjord kommune og Fauske kommune (advokat Christian Henrik Pihl Reusch) mot Perpetuum Miljø AS (advokat Kjersti Holm Karlsen – til prøve) og Norsk Industri (partstjerner) (advokat Morten Gøller)
Forfattere:	Dommenne Erik Thyness, Wenche Elizabeth Arntzen, Henrik Bull, Per Erik Bergsjø og Hilde Indreberg
Sist oppdatert:	2023-02-02
Henvisninger i teksten:	Tvisteloven (2008) §15-8, §20-2, §30-14 Anskaffelsesloven (2016) §1, §4 Anskaffelsesforskriften (2016) §23-6, §23-4

(48)

Som påpekt i Morten Kjelland, *Erstatningsrett* (2. utgave), 2019 side 238 brukes begrepet «årsakssammenheng» i ulike betydninger, der «[e]t hovedskille går mellom dem som kun bruker årsaksbegrepet om faktisk årsakssammenheng, og andre som også inkluderer reglene om erstatningsansvarets grenser i begrepet».

59

«Aktiv» forelesningsdel

- årsakssammenheng og bevis

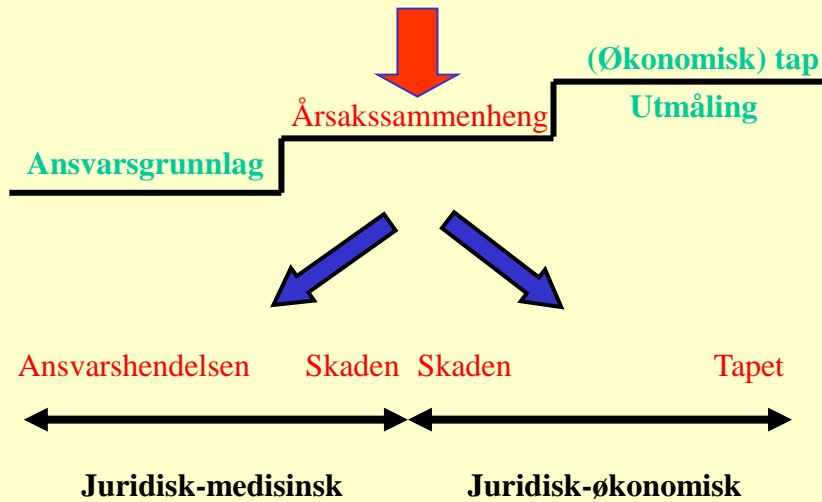
Diskuter to og to:

- ❶ hva det kreves årsakssammenheng mellom
- ❷ hvilket/hvilke prinsipp(er) som kan utledes av *P-pille II* (Rt. 1992 s. 64)

60

Rettslig plassering

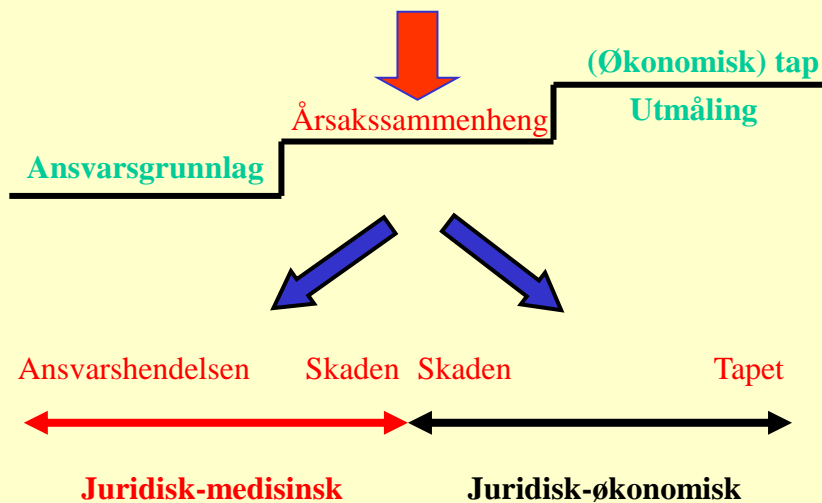
– den todelte årsakslinjen

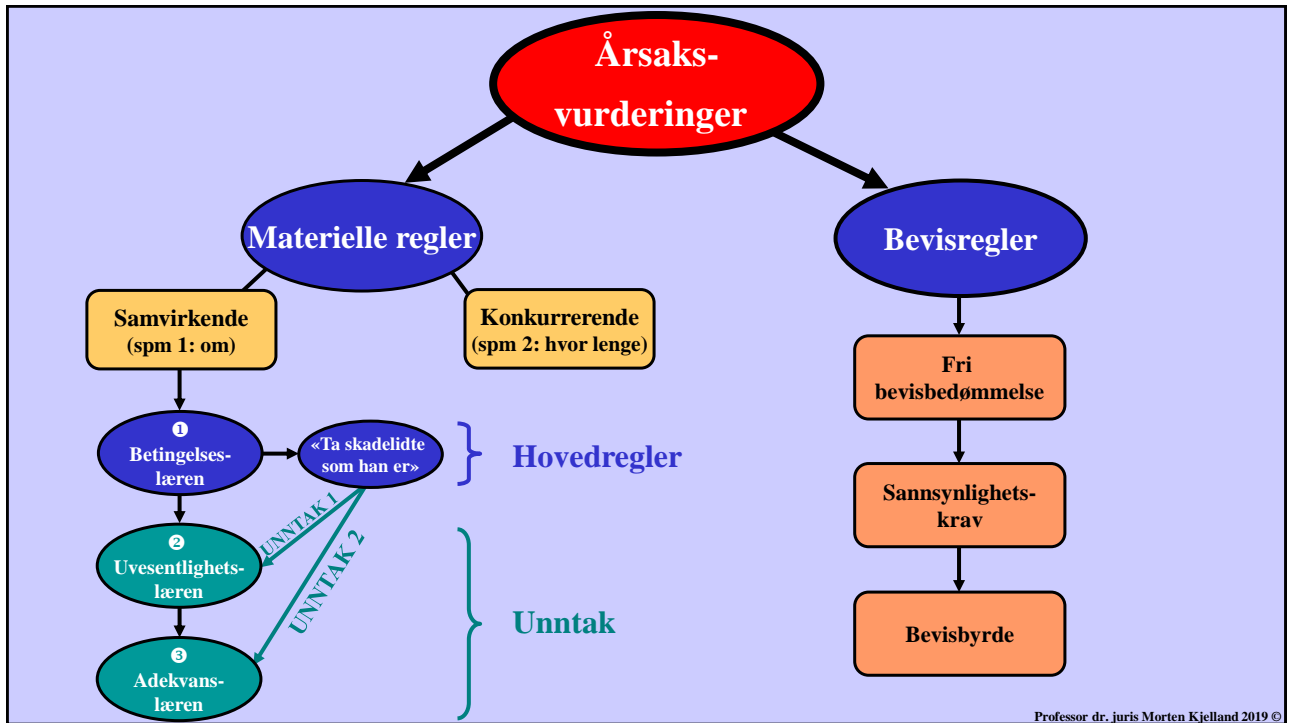
61

Rettslig plassering

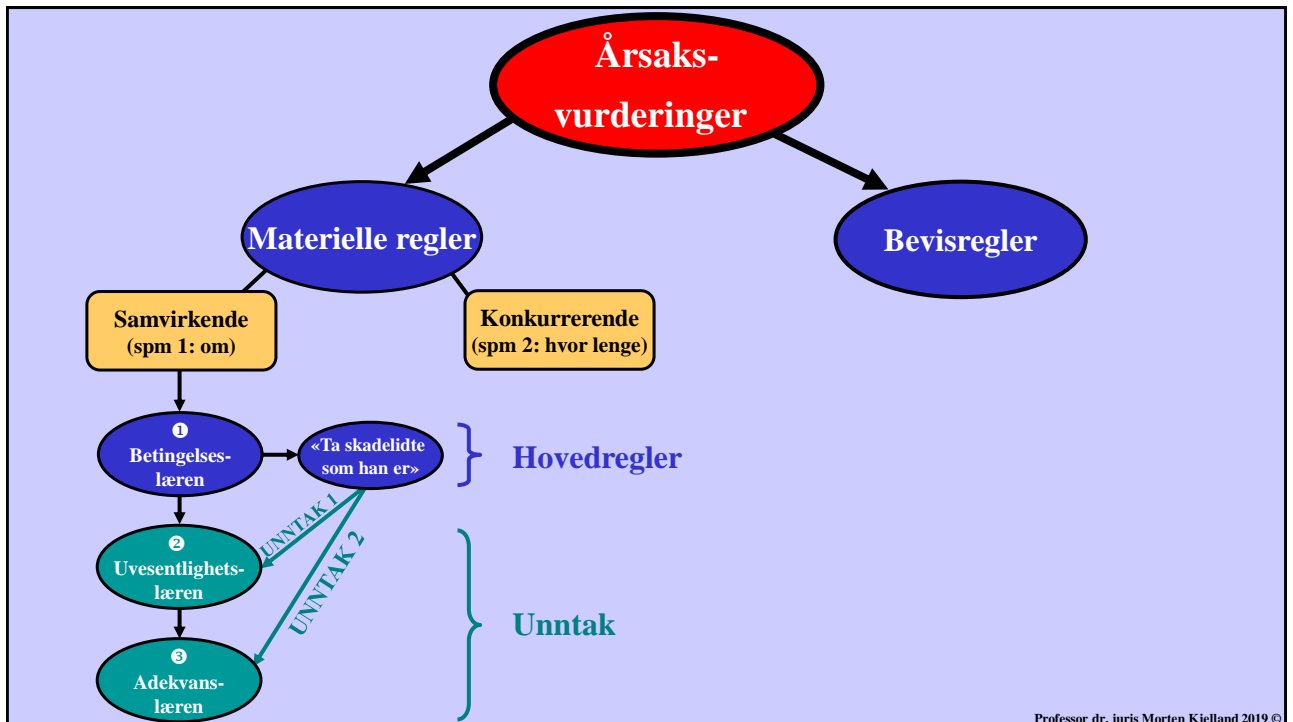
– den todelte årsakslinjen

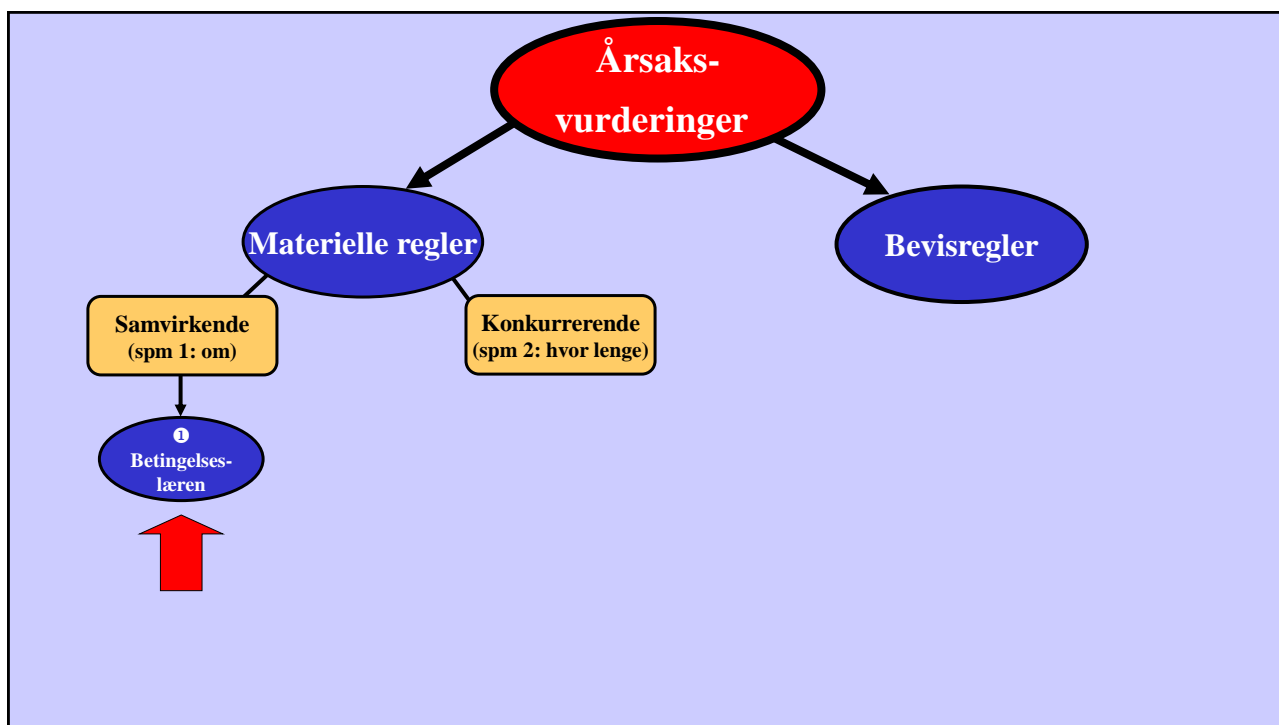
62

63

64

65

Betingelseslæren

– hovedregelen om faktisk årsakssammenheng

P-pille II (Rt. 1992 s. 64) – flertallet på 3 dommere

«Et vilkår for erstatningsansvar er at det foreligger årsaks-sammenheng mellom det ansvarsbetingende forhold og skaden. ... Årsakskravet mellom en handling eller unnløtelse og en skade er vanligvis oppfylt dersom skaden ikke ville ha skjedd om handlingen eller unnløtelsen tenkes borte. Handlingen eller unnløtelsen er da en nødvendig betingelse for at skaden inntreer.» (s. 69)

P-pille II (Rt. 1992 s. 64) – mindretallet på 2 dommere

«Jeg er enig i førstvoterendes generelle bemerkninger om årsaks-kravets rettslige innhold Jeg er således enig i at årsakskravet er oppfylt såfremt p-pillebruken har vært en nødvendig betingelse for at skaden inntrådte, ...» (s. 83)

66

Betingelseslæren

– hovedregelen om faktisk årsakssammenheng

Rettsregelen (betingelseslæren):

X er årsak til Y, dersom Y ikke ville skjedd om X tenkes borte.

Hjemmel: **P-pille II (Rt. 1992 s. 64)**

Papegøye (Rt. 1997 s.1)

Nakkesleng I (Rt. 1998 s. 1565)

Nakkesleng III (Rt. 2000 s. 418)

Psykoinvaliditet (Rt. 2001 s. 320)

Ranheim (Rt. 2001 s. 337)

Politiflukt (Rt. 2003 s. 338)

Pseudoanfall (Rt. 2007 s. 158)

Schizofreni (Rt. 2007 s. 172)

Nakkesleng IV (Rt. 2010 s. 1547)

Juridisk teori (Lødrup, Nygaard, Kjelland m.fl.)

Utviklet i **samspill**
mellom
rettspraksis og teori

67

Betingelseslæren

– hovedregelen om faktisk årsakssammenheng

Rettsregelen (betingelseslæren):

X er årsak til Y, dersom Y ikke ville skjedd om X tenkes borte.

Hjemmel: *P-pille II* (Rt. 1992 s. 64)

Papegøye (Rt. 1997 s.1)

Nakkesleng I (Rt. 1998 s. 1565)

Nakkesleng III (Rt. 2000 s. 418)

Psykoinvaliditet (Rt. 2001 s. 320)

Ranheim (Rt. 2001 s. 337)

Politiflukt (Rt. 2003 s. 338)

***Pseudoanfall* (Rt. 2007 s. 158)**

***Schizofreni* (Rt. 2007 s. 172)**

Nakkesleng IV (Rt. 2010 s. 1547)

Juridisk teori (Lødrup, Nygaard, Kjelland m.fl.)

Utviklet i **samspill**
mellom
rettspraksis og teori

68

Betingelseslæren

– hovedregelen om faktisk årsakssammenheng

Schizofreni (Rt. 2007 s. 172)

«Bestemmelsen [ysfl. § 11] bygger i utgangspunktet på den alminnelige lære om årsakssammenheng og adekvans, ... For at arbeidsulykken skal anses som årsak til Jægers sinnslidelse, må ulykken ha vært en nødvendig betingelse for at Jæger utviklet paranoid schizofreni slik han gjorde ..., jf. Rt. 1992 s. 64 (P-pilledom II).» (avsnitt 41–42)

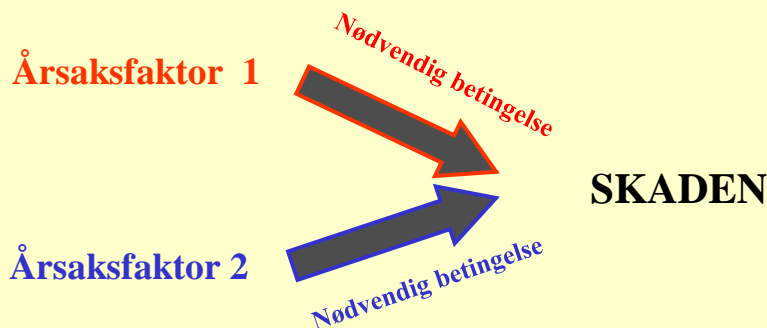
Pseudoanfall (Rt. 2007 s. 158)

««[U]lykken ... rent logisk må anses som en nødvendig betingelse for skaden, ... Jeg må derfor så langt konkludere med at det ... er en årsakssammenheng mellom ulykken og hennes plager, selv om sammenhengen er av meget spesiell karakter.» (avsnitt 65)

69

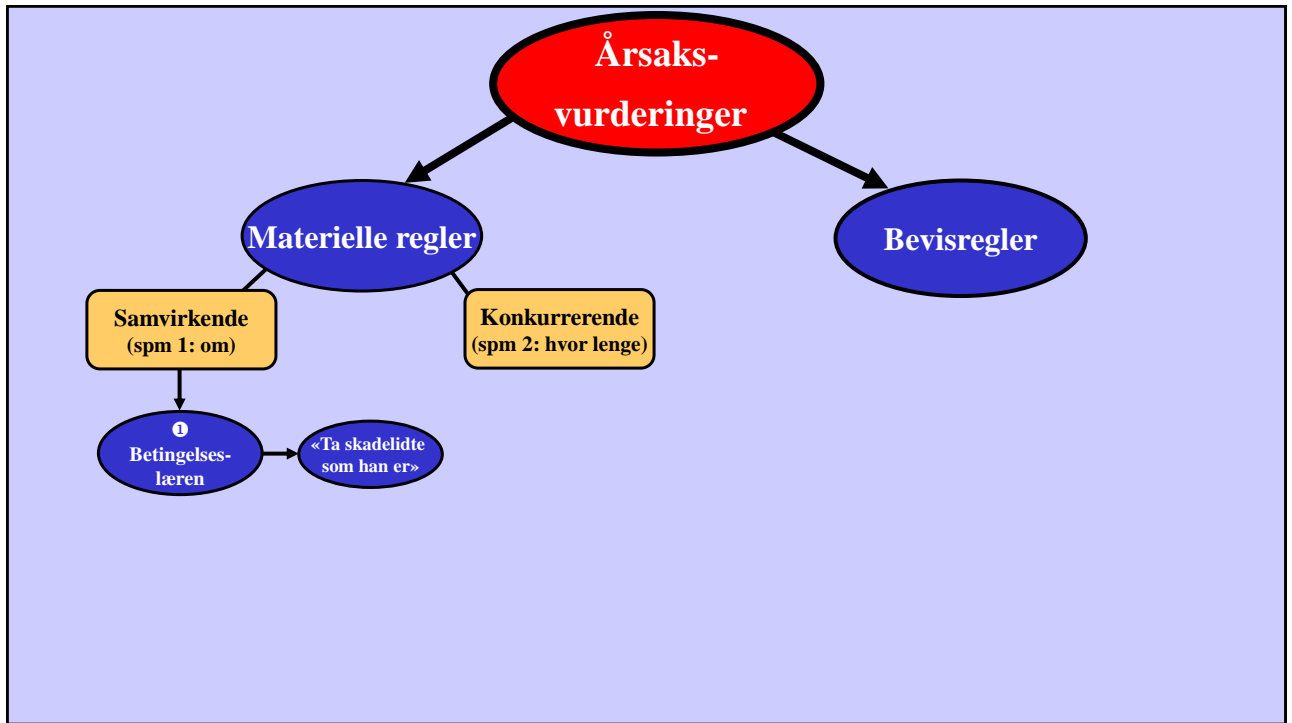
Betingelseslæren

– hovedregelen om faktisk årsakssammenheng

- Hver skadeårsak som det kan knyttes ansvar til, hefter for HELE skaden; INGEN fordeling etter den enkeltes årsaksfaktorens bidrag.

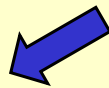
70

71

Særlig sårbarhet

– begrepsavklaring

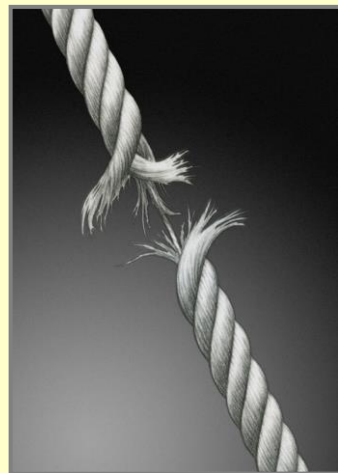

Latente svakheter

predisposisjoner

=

særlig sårbarhet

72

Sårbarhetsprinsippet

i et «nøtteskall»

Skadelidte

er særlig sårbar

Skadevolder

i utg.pkt. sårbarhetsrisikoen

➤ fysisk

➤ psykisk

➤ økonomisk

Sårbarhetsprinsippet

Skadens/tapets inntreden
(overhodet)

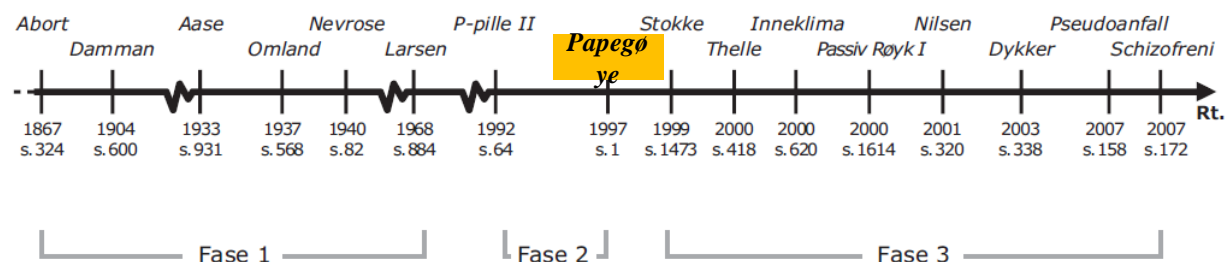
Skadefølgens omfang
(tid og/eller rom)

73

Sårbarhetsprinsippet

– rettsgrunnlag og rettsutvikling

Figur 4. Sårbarhetsprinsippet kontinuitet

Kjelland: Særlig sårbarhet 2008 s. 76

74

Sårbarhetsprinsippet

– lovfestet på yrkesskadesektoren: ysfl. § 11 tredje ledd

Hovedregelen (skadevolders risiko)

«Ved vurderingen av om en skade eller sykdom gir rett til dekning, skal det ses bort fra arbeidstakerens særlige mottakelighet for skaden eller sykdommen, ...»

Unntak (skadelidtes risiko)

«hvis ikke den særlige mottakeligheten må anses som den helt overveiende årsak.»

75

Saksbehandlingsheftet

- utgangspunktene for årsaksvurderingen

- Betingelseslæren: Artikkelhefte s. 5

- Sårbarhetsprinsippet: Artikkelhefte s. 7

76

Artikkelen
side 5

P-pille II

modifiserte hovedårsakslæren), som stiller minstekrav til ansvarshendelsens bidrag til skaden. Dersom årsaksbidraget er helt minimalt, blir ansvarshendelsen sjaltet ut som rettslig irrelevant selv om den er en nødvendig betingelse. Den påståtte skadevolderen må da frifinnes. Hvis skadelidte passerer dette «hinderet», er man over i en vurdering av den andre avgrensningslæren: adekvanslæren. Den anviser en bred interesseavveining, hvor man må vurdere en rekke momenter for å avgjøre om erstatningen skal reduseres eller bortfalle.

Det andre hovedspørsmålet er *hvor lenge* det foreligger ansvarsbetingende årsakssammenheng, se høyre rektangel. Det beror på prinsippet om tidsbegrenset årsakssammenheng. Dette går ut på at skadevolder ikke blir erstatningsansvarlig for lengre tid enn skaden/tapet står i logisk årsakssammenheng med ansvarshendelsen. Problemstillingen kan oppstå der skadelidte på grunn av naturlig sykdomsutvikling (som ikke skyldes ansvarshendelsen) ville falt ut av arbeidslivet for den normale pensjonsalderen. Sykdommen er da en selvstendig virkende årsak, se figurens høyre rektangel. Her ser man tydelig hvordan årsaksvurderinger også inngår i erstatningsutmålingen.

3 Utgangspunkter

3.1 Betingelselæren

Betingelselæren er hovedregelen om årsakssammenheng, og danner utgangspunktet for årsaksvurderingen. For at den påstått skadevoldende handling (eller unnlattelse) skal anses som årsak, må handlingen (eller unnlattelsen) være en nødvendig betingelse for skaden. Man må foreta en *logisk differansebetraktning*, der det faktiske og det hypotetiske hendelsesforløpet sammenliknes. Hvis utfallet er at skaden ikke ville blitt utløst uten ansvarshendelsen, er den årsak i rettslig forstand. *P-pille II* (Rt. 1992 s. 64) er *prinsippdommen* om betingelselæren. Forstvoterende ga en generell beskrivelse av årsakskravet, og ordla seg slik:

«Årsakskravet mellom en handling eller unnlattelse og en skade er vanligvis oppfylt dersom skaden ikke ville ha skjedd om handlingen eller unnlattelsen *tenkes bort*. Handlingen eller unnlattelsen er da en *nødvendig betingelse* for at skaden inntreffer.» (s. 69)

Senere rettspraksis *stadfester* at betingelselæren er hovedregelen, se blant annet *Ask* (Rt. 2010 s. 1547, avsnitt 33).⁷ Høyesterett har også tatt avstand fra andre årsakslærer. *Stokke* (Rt.

Artikkelen
side 7

Respekt for menneskets individualitet

3.2 Sårbarhetsprinsippet

Der skadelidte har en fysisk og/eller psykisk predisposisjon, kan den gjøre skadelidte mer mottakelig for at det overhodet skjer en skade og/eller at skadeomfanget blir større enn normalt. Skadevolder har i utgangspunktet risikoen for slike konsekvenser av sårbarheten. Med et populæruttrykk sies det at skadevolder «må ta skadelidte som han/hun er». I norsk teori har man tidligere ikke hatt noe eget (kort)navn på selve prinsippet, som i dag betegnes som «*sårbarhetsprinsippet*».

Sårbarhetsprinsippet bygger på rimelighetshensyn, og hviler dypst sett på hensynet til *respekt for menneskets individualitet*. Skadelidte har normalt ikke mulighet for å beskytte seg mot medisinske predisposisjoner, og særlig sårbare personer bør ikke ha svakere erstatningsvern enn andre. Likeverdshensyn tilsier at retten til erstatning ikke er forbeholdt de robuste, av «Herkulestypen». Særlig sårbare er snarere fremhevet som en gruppe skadelidte som bør gis en særskilt beskyttelse, slik at de stilles på linje med dem som er normalt motstandsdyktige.

Hensynet til å beskytte særlig sårbare personer har imidlertid en grense. I et *skadevolderperspektiv* kan «likeverdsbetraktninger» også anføres som argument for *likebehandling av skadevoldere*, uansett om skaden tilfeldigvis rammer en særlig sårbar eller en normalt robust person. I sårbarhetsakene kan skadefølgen sjelden forutsettes for skadevolder, fordi predisponerende faktorer ofte er skjult. Som konsekvens av dette blir skadefølgen mindre påregnelig, og mindre påregnelighet innebærer at det preventive elementet blir svakere. At også skadevoldere har verneverdige interesser, fremgår av reglene som begrenser rekkevidden av sårbarhetsprinsippet, se nedenfor om uvesentlighetslæren, adekvanslæren og tidsavgrensningsprinsippet.

Disposisjonen er ofte ikke engang kjent for skadelidte. Sårbarheten avdekkes i mange tilfeller først i ettertid, for eksempel gjennom undersøkelser hos medisinsk fagkyndige.¹¹ Mange lidelser har så komplekse og vanskelige årsak-virkningsmekanismer, at selv spesialistene innen ett felt ofte må suppleres av kolleger på andre fagområder. Skadevolders mulighet til å forutse skadefølgen – ut fra en bonus pater familias-tanleggang – blir i et slikt perspektiv også lite realistisk. Når dokumenter ble samlet inn gir eksempel på at påregnelighetskriteriet er oppfylt i sårbarhetstilfellene, kan man med Andersson si at «[d]essu tross er fall år en størstesen fir adekvanslæran».¹² Her ses et spenningsfelt mellom prevensjonsbetydning på den ene siden (ut fra det psykologiske påregnelighetskriteriet), og hensynet til gjenoppsettelse på den andre siden (skadevolder må «ta skadelidte som han er»).

Sårbarhetsprinsippet har hjemmel i høyesterettspraksis. *Rosnes* (Rt. 1997 s. 1) er den første dommen som helt uttrykkelig formulerer prinsippet om at skadevolder må «ta skadelidte som han/hun er». Høyesterett gir en uttrykkelig regel om at skadevolder i utgangspunktet har sårbarhetsrisikoen, og la til grunn at «skadevolderen i utgangspunktet [må] «ta skadelidte som hun er»» (s. 9).¹³ Flertallet finfant forsikringselskapet ut fra manglende adekvans, men det var enighet om sårbarhetsprinsippet som utgangspunkt for årsaksvurderingen. Sårbarhetsregelen er videreført i senere rettspraksis som *Nilsen* (Rt. 2001 s. 320, s. 333). På

**Papegøye-dommen
=
Papegøye-dommen**

Artikkelen
side 8

Arvssammenheng og bevis i
personskadeerstatningsretten

Fysisk sårbarhet

Psykisk sårbarhet

Økonomisk sårbarhet

Redusert
reservekapasitet

Selvforskyldt
sårbarhet

visse ansvarsområder er sårbarhetsprinsippet lovfestet, jf. yrkesskadeforsikringsloven 16. juni 1989 nr. 65 (y.n.f.) § 11 tredje ledd.

Sårbarhetsprinsippet gjelder på tvers av **sårbarhetsformene**. Som eksempler på **fysisk sårbarhet** nevnes hjertesykdom som fibros myocardi (se Aase-dommen, Rt. 1933 s. 931), degenerativ svekkelse av ryggstøtten (se Onland-dommen, Rt. 1937 s. 568), trombose-disposisjon (se P-pillemom II i Rt. 1992 s. 64), disposisjon på grunn av infeksjon (se Digpril-dommen, Rt. 2000 s. 915) og disposisjon for lungekreft på grunn av egen røyking (se Passiv Røyk I-dommen, Rt. 2000 s. 1614). Som eksempler på **psykisk sårbarhet** kan man nevne nevrotisk disposisjon (se Nevrose-dommen, Rt. 1940 s. 82), samt disposisjoner for psykosomatiske lidelser (se Rossmes-dommen, Rt. 1997 s. 1, Inneklima-dommen i Rt. 2000 s. 620, Nilsen-dommen, Rt. 2001 s. 320 og Ranheim-dommen, Rt. 2001 s. 337).

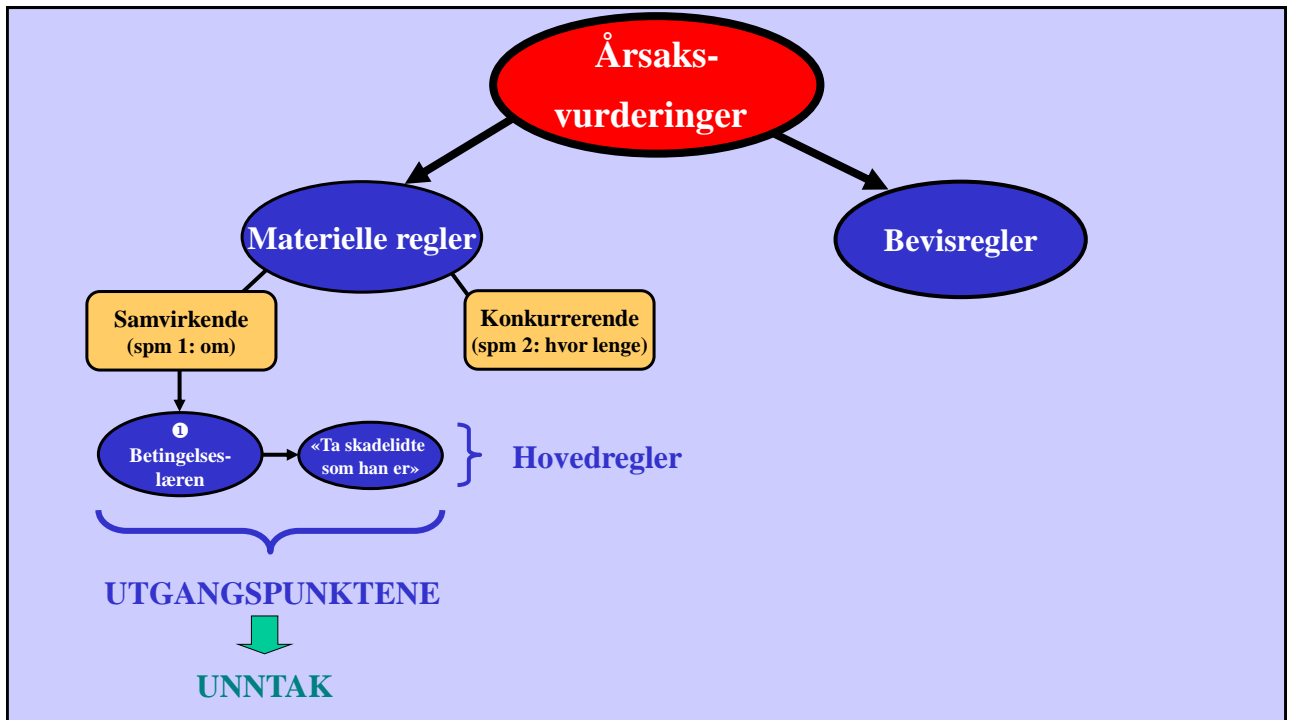
Sårbarhetsprinsippet beskytter også mot det jeg kaller for **økonomisk sårbarhet**. Skadelidte kan for eksempel ha et yrke med særskilte helsekrav, slik som for flygere og dykkere. Her kan selv en liten realskade gi betydelig yrkesuforhet. At skadevolder også i disse tilfellene som hovedregel må «ta skadelidte som han er», legges til grunn i høyesterettspraksis, jf. *Dykker* (Rt. 2003 s. 338). Skadelidte fikk en beskjeden skulderskade (5 % medisinsk invaliditet) etter en trafikkulykke. På grunn av de strenge helsekravene til metningsdykkere (spesialdykkere) i Nordisjoen, kunne han ikke fortsette i dette yrket. Han måtte ta et ordinært og mindre inntektbringende arbeid. Inntektstapet ble stort, men erstattet fullt ut. At dykkeren var økonomisk sårbar, medførte ingen begrensninger i erstatningen.

En annen form for økonomisk sårbarhet ses der skadelidte har fungert i arbeid, men er særlig sårbar fordi helseplager har **redusert iverksøkningskapasiteten** for å tile ytterligere belastninger. Skadelidte kan for eksempel ha måttet å fungere i arbeid ved å trosse smerteplagene. Disse reduserer imidlertid skadelidtes tåleevne for ytterligere smerter. Hvis skadelidte blir utsatt for en ansvarshendelse (f.eks. en trafikkulykke), kan dette være «men som velter lassen». Skadevolder må også i slike tilfeller i utgangspunktet «ta skadelidte som han er».

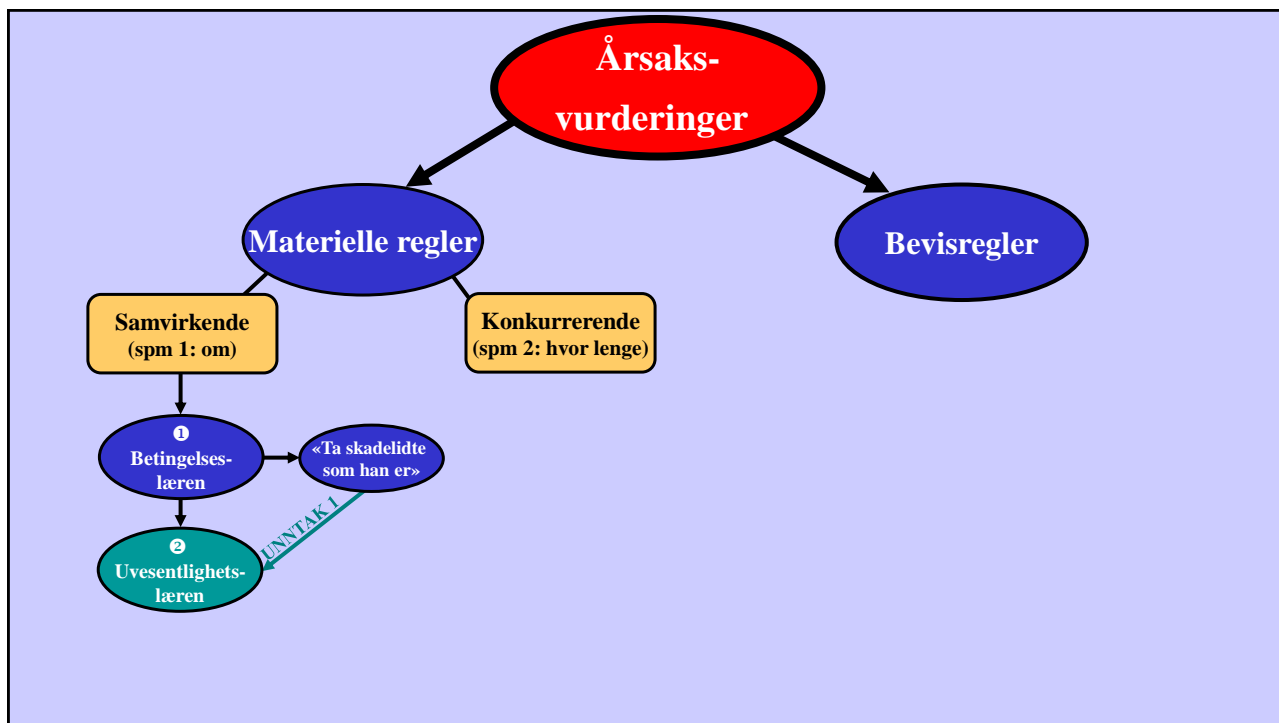
Videre nevnes at sårbarhetsprinsippet også gjelder ved **selvforskyldt sårbarhet**. Skadelidte kan for eksempel ha blitt sårbar på grunn av alkoholbruk eller egen røyking. At skadevolder har sårbarhetsrisikoen, uttrykkes i *Passiv Røyk I* (Rt. 2000 s. 1614). En bartender utviklet lungekreft etter mange års eksponering for passiv røyking i et diskotek (og senere natklub) der hun arbeidet. Skadelidte røykte selv 10-15 sigaretter daglig. Høyesterett presiserer at skadevolder også her må «ta skadelidte som han/hun er». Det er likevel en grense mot skadelidtes medvirkning. Det er nærliggende å tenke seg en grensdragning i visse tilfeller hvor sårbarheten markant skyldes skadelidtes livsstil. En typetilfelle kan være den særskilte mottakeligheten er forårsaket av bevisst og langvarig pillemisbruk. I slike tilfeller kan noe av det legislative grunnlaget bak sårbarhetsprinsippet svikte eller ha begrenset vekt.

En **forutsetning** for å anvende sårbarhetsprinsippet, er at den latente sårbarheten har blitt **realisert av ansvarshendelsen**. Et eksempel. En trafikk- eller yrkesskade utløser en svakhet i AS nakke. Frem til dette har nakkesvakheten bare ligget «slumrende», og ikke redusert iverksøkningskapasiteten. Som følge av sårbarheten, blir skadelidte helt iverksøkningsufor. Hvis en normalt motstandsdyktig person ikke ville fått skade (eventuelt i et mindre omfang), kan ikke trafikk-/yrkesskadeforsikreren høre med at skadelidtes uforhet ble større enn normalt på grunn av sårbarheten – skadevolder må «ta skadelidte som han er».

79

80

81

Uvesentlighetslæren

– lovfestet på yrkesskadesektoren: ysfl. § 11 tredje ledd

Rettsregelen: *X må ikke være en så uvesentlig årsaksfaktor til Ys inntreden, at det ikke er naturlig å knytte ansvar til X.*

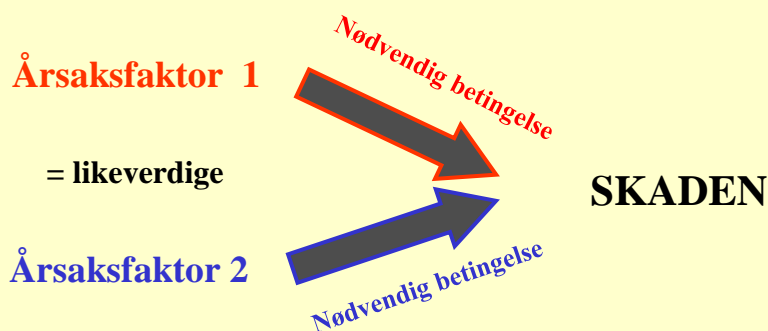
Rettsgrunnlag: Rettspraksis, jf. P-pille II (Rt. 1992 s. 64), Papegøye (Rt. 1997 s. 1), Nakkesleng I (Rt. 1998 s. 1565), Nakkesleng III (Rt. 2000 s. 418), Psykoinvaliditet (Rt. 2001 s. 320) mv.

Hensyn: Ivareta skadevolders interesser (interesseavveining)
Rimelighetsbetraktninger (reelle hensyn)

82

Betingelseslæren

– hovedregelen om faktisk årsakssammenheng

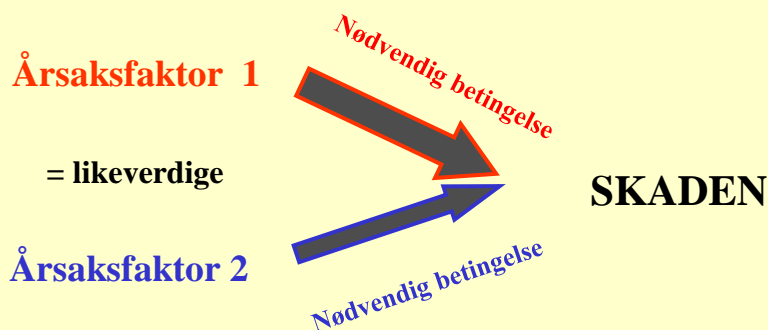

- Hver skadeårsak som det kan knyttes ansvar til, hefter for HELE skaden;
INGEN fordeling etter den enkeltes årsaksfaktorens bidrag.

83

Betingelseslæren

– hovedregelen om faktisk årsakssammenheng

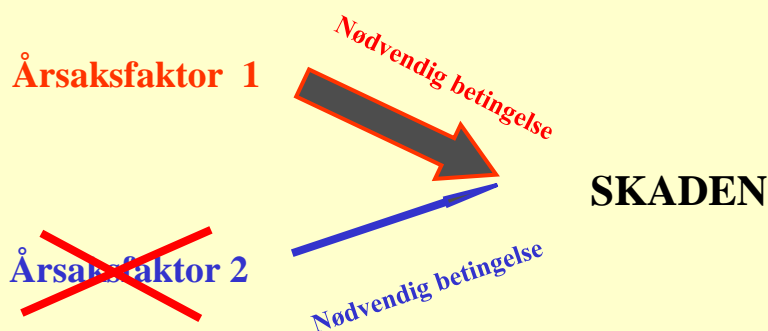

- Hver skadeårsak som det kan knyttes ansvar til, hefter for HELE skaden;
INGEN fordeling etter den enkeltes årsaksfaktorens bidrag.

84

Betingelseslæren

– hovedregelen om faktisk årsakssammenheng

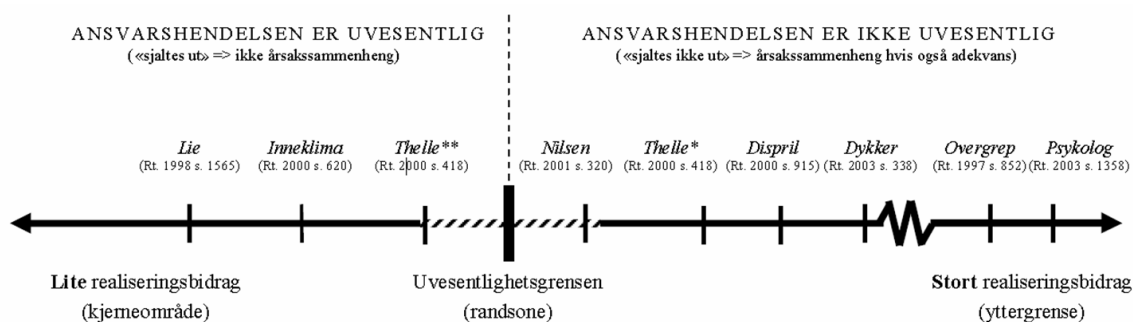

- Hver skadeårsak som det kan knyttes ansvar til, hefter for HELE skaden; INGEN fordeling etter den enkeltes årsaksfaktorens bidrag.

85

Uvesentlighetslæren

– hvor går grensen? Uvesentlighetsterskelen

- Bare de helt perifere årsaksfaktorene sjaltes ut
- Etter min mening: en «uvesentlighetslære» (IKKE hovedårsakslære)
- Adekvanslæren som supplerende «avgrensingsinstrument»

86

Saksbehandlingsheftet

- uvesentlighetslæren

Se Artikkelhefte s. 9

87

Artikkelen
side 9

Forklaring av
prinsippet

Presiseringen om at den latente disposisjonen (sårbarheten) må være utløst i samvirke med ansvarshendelsen, innebærer at det er to forhold man må skulle ut. Det ene er situasjoner hvor sårbarheten er realisert (og har medført f.eks. ervervsuforhet) for ansvarshendelsen inntreffer. Skadelidte har da en *ingangsinvaliditet* (som kan ha medført inngangsuforhet). Denne beskyttes ikke av sårbarhetsprinsippet. Ved at skaden/tapet foreligger allerede for ansvarshendelsen, er det ingen årsakssammenheng med denne. Skadelidte oppfyller heller ikke grunnvilkåret om erstatningsrettslig relevant *tap*, siden inngangsinvaliditeten/ingangsuforheten ikke utgjør noen differanse med og uten ansvarshendelsen. Et krav på erstatning ville her stille skadelidte økonomisk bedre enn om skaden ikke hadde skjedd, i konflikt med grunnleggende hensyn i erstatningsretten.

Den andre situasjonen er hvor disposisjonen (sårbarheten) ville blitt realisert *uavhengig* av ansvarshendelsen, og ville kommet inn *etter* denne som en selvstendig virkende årsak. Der sårbarheten slår ut av seg selv ut fra «naturens gang», foreligger det ikke lenger logisk årsakssammenheng med ansvarshendelsen – skaden ville skjedd likevel. Skadevolder blir ikke ansvarlig, men den etterfølgende sykdomsutviklingen kan begrense ansvarsrets *omfang*. Det gjøres ut fra prinsippet om tidsbegrenset årsakssammenheng (utdypes nedenfor).

4 Unntak – skjønsmessige avgrensingsregler

4.1 Uvesentlighetslæren

Selv om utgangspunktet er at årsakskravet er oppfylt hvis ansvarshendelsen er en nødvendig betingelse – og selv om utgangspunktet er at skadevolder må «ta skadelidte som han er» – gjøres det unntak der ansvarshendelsen bare har ytt et *minimalt bidrag* til skaden. Uvesentlighetslæren opptrer da som et slags «filter», som sjalter ut ansvarshendelsen. Konsekvensen er at den påståtte skadevolderen må *frifinnes*.

Uvesentlighetslæren legger opp til en *sammenlikning* av årsakene. Dette forutsetter at årsaksbildet inneholder flere årsaksfaktorer. I *Pseudoanfall* (Rt. 2007 s. 158) poengterte retten at dersom «skaden er et resultat av *samvirke mellom flere årsaksfaktorer*, må ulykken framstå som et så pass vesentlig element i årsaksbildet at det er naturlig å knytte ansvar til den» (avsnitt 62). Et viktig område for uvesentlighetslæren er tilfeller der ansvarshendelsen samvirker med fysisk og/eller psykisk sårbarhet. Uvesentlighetslæren er langt på vei utviklet gjennom Høyesteretts behandling av nettopp sårbarhetsaker.

Der ansvarshendelsen yter et minimalt bidrag, men likevel er den som utløser sårbarheten og fremkaller skaden, sier man ofte at ansvarshendelsen bare var «*uten som vellet lasset*». Språkbildet brukes da til å forklare hvorfor det ikke knyttes ansvar til hendelsen, jf. eksempelvis *Nilsen* (Rt. 2001 s. 320). Høyesterett la til grunn at skadevolder i utgangspunktet må «ta skadelidte som han er», men at det går en grense i tilfeller hvor trafikkulykken *bare* må anses som en «*liten nese*» (s. 333). I *Rozsmes* (Rt. 1997 s. 1) uttalte flertallet at trafikkulykken kan ha vært «den utlosende faktor – «*ta som vellet lasset*». Men den *egentlige* årsak til skadelidtes alvorlige funksjonssvikt skyldes ... mekanismer av psykisk art» (s. 12). I

88

Uvesentlighets- terskelen

psykososiale faktorer. Momentet slår motsatt ut der årsaksbildet er enkelt og oversiktlig, se til illustrasjon *Nilsen* (Rt. 2001 s. 320). Retten understreket at årsaksbildet grovt sagt besto av trafikkulykken og den psykiske sårbarheten, og ikke av et konglomerat av faktorer.

Videre kan man spørre hvor meget som kreves for å komme over *uvesentlighets*terskelen. Minstekravet må fastlegges ut fra høyesterettspraksis. I *Stokke* (Rt. 1999 s. 1473) formuleres følgende: «Det er bare hvis en av de samvirkende årsaker må anses som *ubetydelig* at man ... kan velge å se bort fra den.» (s. 1487). I andre dommer har Høyesterett brukt uttrykk som «helt uvesentlig årsak» (Thelle-dommen, Rt. 2000 s. 418, s. 433), «for beskjeden» (Lie-dommen, Rt. 1998 s. 1565, s. 1583) og «diten innvirkning på [skade]forløpet» (Dispril-dommen, Rt. 2000 s. 915, s. 925).¹³ Selv om formuleringene varierer, viser de at det kun er aktuelt å sjalte ut årsaker som er *helt perifer*. Her ser man tydelig at norsk erstatningsrett ikke bygger på en tradisjonell hovedårsakslære, men en *uvesentlighetslære*. I mange tilfeller tales det om en «modifisert hovedårsakslære». Uttrykket har sine fordeler, men kan lede tanken i feil retning. Etter mitt syn er det i dag vel så dekkende å tale om en «modifisert *betingelseslære*». Begrepet får bedre frem at det er betingelseslæren som blir modifisert.

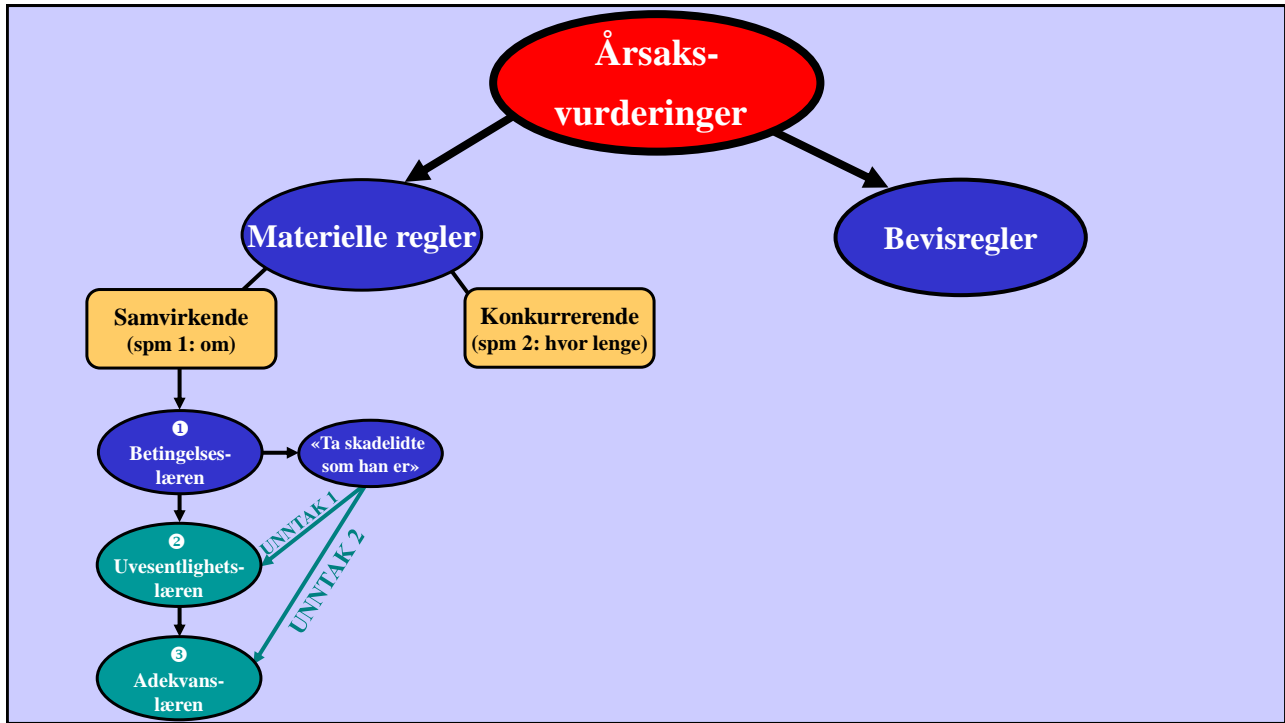
Ved gjennomføringen av uvesentlighetsdrøftelsen kan man måtte *differensiere* mellom ulike skader. Et viktig skille er mellom ansvarshendelsens bidrag til primærskaden (initialskaden) og sekundærskaden (følgeskaden). Et eksempel: Skadelidte har vært utsatt for en trafikk-/arbeidsulykke. Den har sammen med skadelidtes fysiske og psykiske sårbarhet fremkalt ryggbrudd og depresjon. Ulykken er en nødvendig betingelse for begge skadene, men den har bidratt med ulik styrke til disse. Skadelidtes sårbarhet i form av beinskjørhet kan være lite utviklet, slik at ulykken er sentral i forhold til den fysiske skaden. Ulykken kan imidlertid komme i bakgrunnen for utviklingen av depresjonen, der forhold i skadelidtes personlighet er så fremtredende at det ikke er naturlig å pålegge ansvar. Utfallet av uvesentlighetsvurderingen kan dermed bli forskjellig for de to skadene. På samme måte kan det være nødvendig å skille mellom forbigående og varige plager. Ansvarshendelsen kan for eksempel ha bidratt tilstrekkelig til midlertidige nakkeplager eller en akutt sjokkskade, men er perifer for utviklingen av varige nakkeplager eller en neurosetilstand.

Rettsvirkningen er en *enten/eller-løsning*. Hvis ansvarshendelsen er helt perifer, må den påståtte skadevolderen frifinnes. Det er ikke rom for mellomløsninger med delvis ansvar – enten er det frifinnelse eller fullt ansvar (forutsatt at de øvrige erstatningsvilkårene er oppfylt).

Der skadelidte ikke har rett til erstatning fordi årsaksbidraget er for lite, ser man et eksempel på erstatningsrettens *grense mot velferdsretten*. Skadelidtes behov ivaretas da av generelle velferdsrettslige kompensasjonsordninger, som retter oppmerksomheten mot skadelidtes/medlemmets *behov* (ikke årsaken til behovet). Dette er én av de sentrale forskjellene mellom erstatning og trygd, og en av grunnene til at velferdsretten har funksjon som et «sikkerhetsnett» for skadelidte.¹⁶

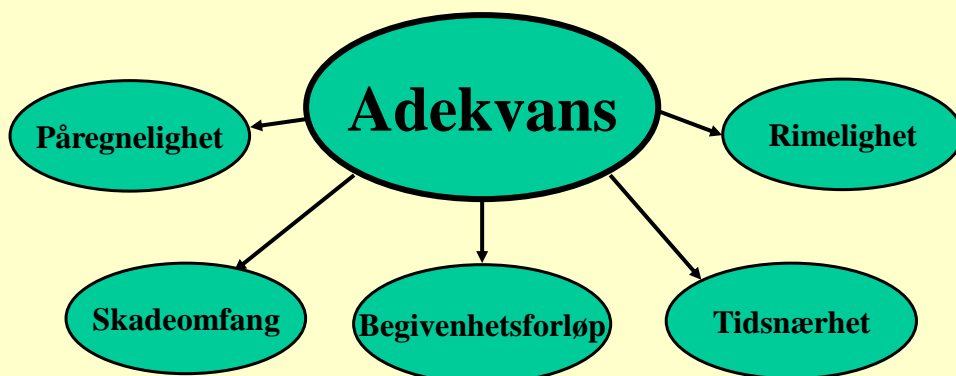
Artikkelen
side 11

Artsaksammenheng og bevis i
personskadeerstatningsretten

Adekvanslæren

– en sammensatt helhetsvurdering

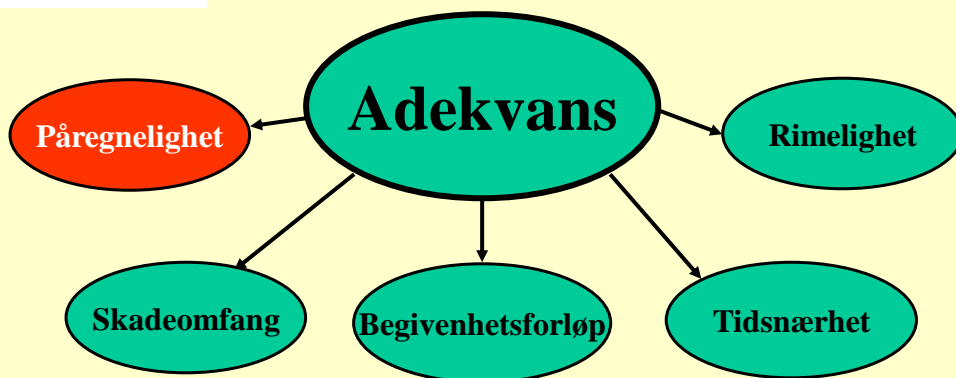
91

Upåregnelig
(ulykkesfugl)

Adekvanslæren

– en sammensatt helhetsvurdering

92

Påregnelighetsmomentet

– Psykoinvaliditet (Rt. 2001 s. 320)

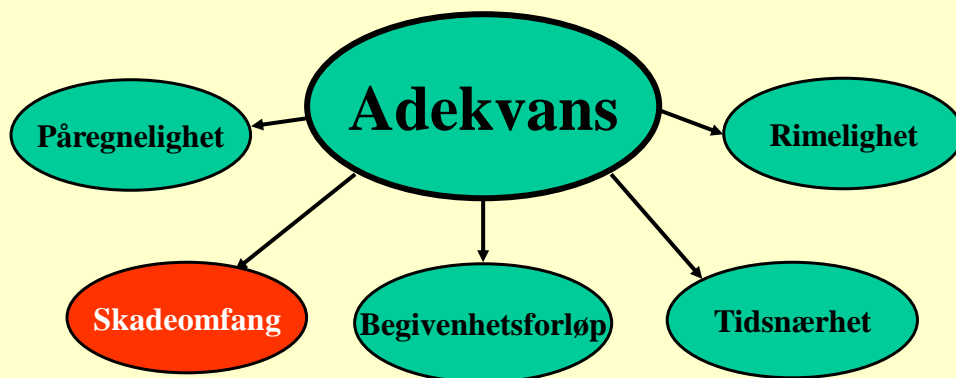
«Det fremgår av [SMM-rapport nr. 5/2000] at det hos 3-5 prosent av de personer som har vært utsatt for en nakkeslengmekanisme, utvikler seg symptomer på akutt nakkeslengskade innen tre dager, ... Av de 3-5 prosent ... utvikler 10 prosent – dvs. 3-5 promille ... – kroniske plager som påvirker funksjonsnivået i betydelig grad. ... Professor Malt har i sin erklæring uttalt at slike lidelser som vi her står overfor, ikke er forventede, men heller ikke ukjente etter ulykker. Basert på egne undersøkelser av skadede som er fulgt over tre år, har han vurdert sjansen for et slikt forløp etter en ulykke som den foreliggende til mindre enn 1/1 770. Professor Retterstøl uttalte ... at når prosessen etter det psykiske traumet som ulykken må ha vært for Psykoinvaliditet, først var kommet i gang, kan utviklingen ikke anses uvanlig, selv om skaden i dette tilfellet har fått et uvanlig stort omfang. ... [S]elv om skadeforløp av den karakter vi her står overfor, er sjeldne, kan skaden etter min oppfatning ikke falle utenfor det som må anses som en adekvat følge av ulykken» (s. 324)

93

Adekvanslæren

– en sammensatt helhetsvurdering

94

Skade- og tapsomfanget

– Dykker (Rt. 2003 s. 338)

Kjønn Mann	Alder 48	Ulykke Trafikkulykke
Medisinsk invaliditet Ca 5 %	Ervervsuførhet 100 % yrkesufør	Skader Liten skulderskade
Problemstilling: Hvem har risikoen for skadelidtes særlige yrkesmessige sårbarhet – her for skulderskader i yrket som metningsdykker?		
Svar: Selskapet hadde risikoen for sårbarheten – samlet erstatning på 3,25 millioner kr		

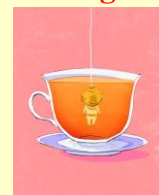

95

Skade- og tapsomfanget

– Dykker (Rt. 2003 s. 338)

Hva gjør
dykkeren
i dag?

Høyesterett

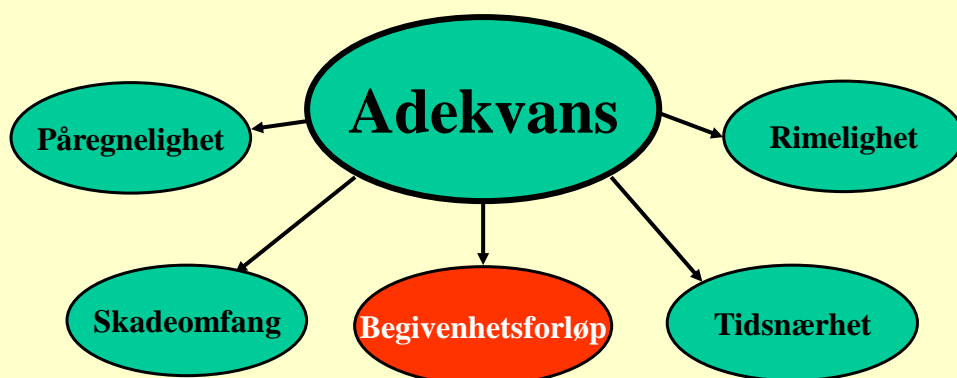
«Med dette erstatningsnivået [ca. 570 000 kroner i årlig tap] kan jeg ikke se at det er grunnlag for anførselen om at det ikke foreligger adekvat årsakssammenheng.

Løsningen kan etter min mening ikke bli motsatt fordi A i sitt yrke var spesielt sårbar ...» (avsnitt 76)

96

Adekvanslæren

– en sammensatt helhetsvurdering

97

Sykdomsløpets karakter

– Papegøye (Rt. 1997 s. 1)

Kjønn Kvinne	Alder 32	Ulykke Trafikkulykke
Medisinsk invaliditet Ca. 15 % (nakke-, hode- og ryggsmarter) + psykiske plager	Ervervsuførhet 100 %	Skader Påståtte nakkeslengskade
Problemstilling: Var nakkeplagene en adekvat følge av sammenstøtet som Papegøye ble utsatt for?		
Svar: Nei – inadekvat ut fra bl.a. at sykdomsforløpet var atypisk		

98

Sykdomsløpets karakter

– Papegøye (Rt. 1997 s. 1)

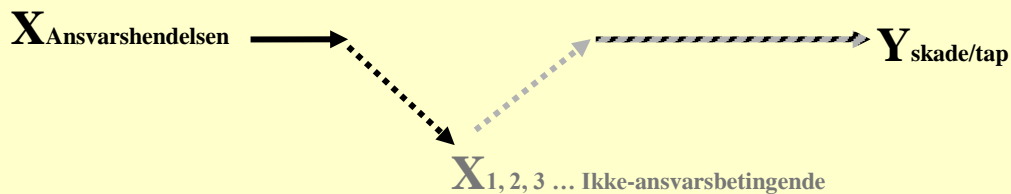
«I januar 1990 fikk hun plutselig synsforstyrrelser og talevansker, samtidig som det oppsto lammelser i venstre arm og ben. Ifølge sykehusjournal av 26. januar 1990 fortalte hun at hun «den dagen hun ble dårlig opplevde at katten hoppet i strupen på dverg-papegøyen som så døde i hendene på henne. Stemmen hennes forsvant da og hun fikk nedsatt kraft i ve arm og ben». Jeg nevner at stemmesvikten var midlertidig. Fra hvilket tidspunkt hun tok i bruk krykker og senere rullestol, er noe uklart.» (s.10)

99

Adekvanslæren

- indirekte årsaker/skadefølger

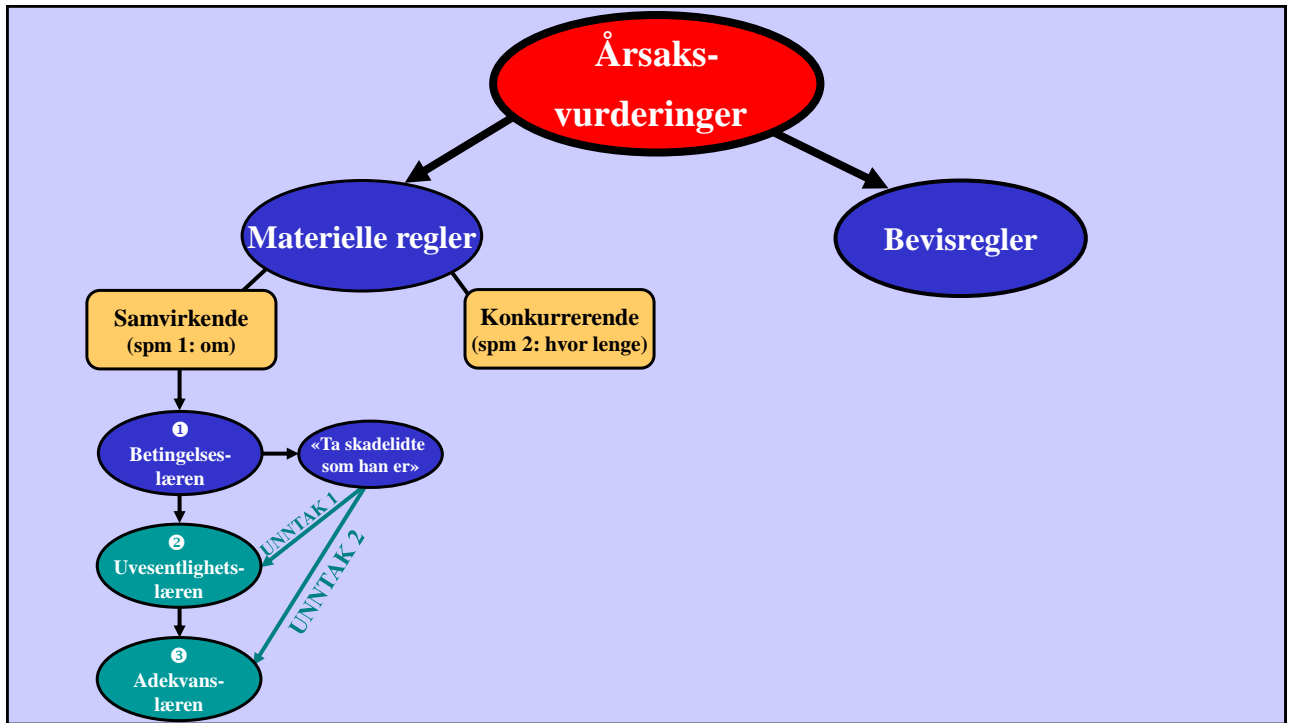

➤ *Pseudoanfall* (Rt. 2007 s. 158)

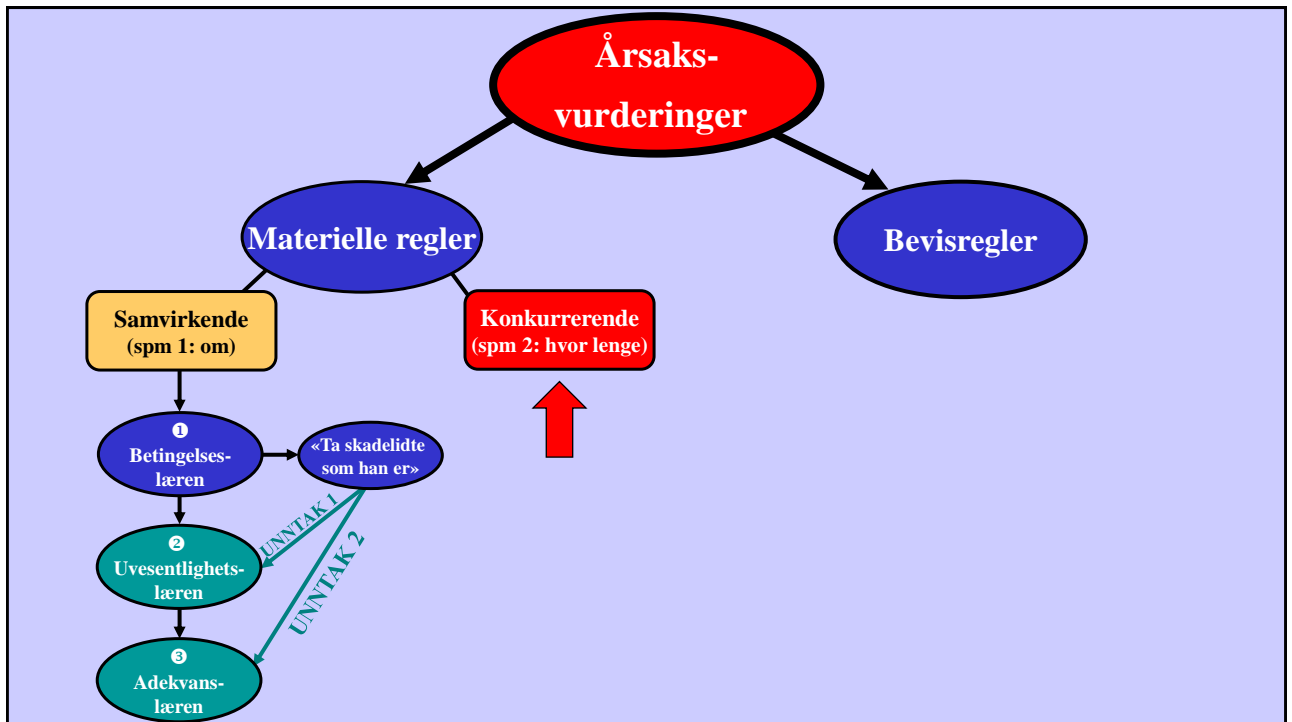
➤ *Schizofreni* (Rt. 2007 s. 172)

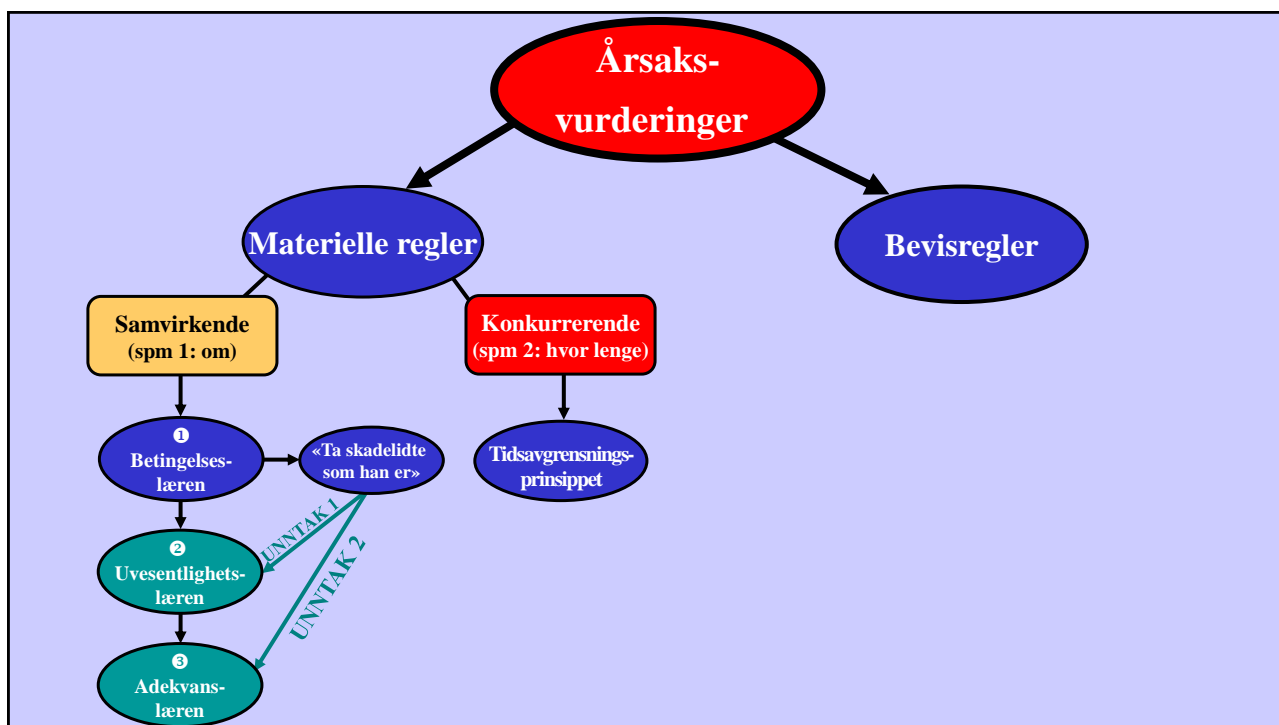
100

101

102

103

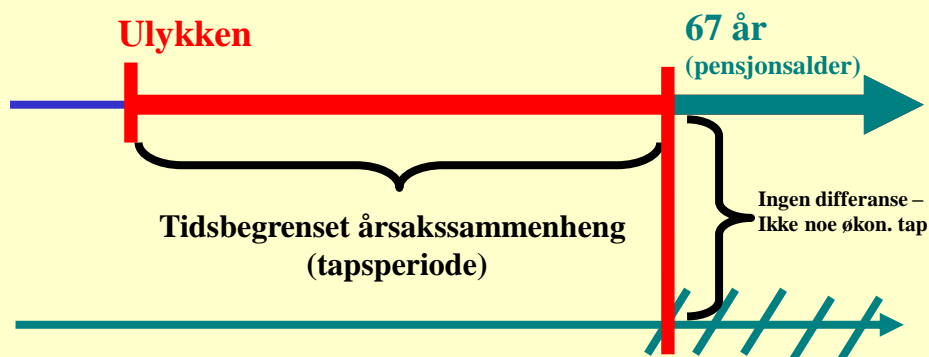
Nakkesleng II

(Rt. 1999 s. 1473)

104

Tidsbegrenset årsakssammenheng

(Økonomisk) situasjon MED skaden

Økonomisk situasjon UTEN skaden (hypotetisk vurdering)

105

Tidsbegrenset årsakssammenheng

(Økonomisk) situasjon MED skaden

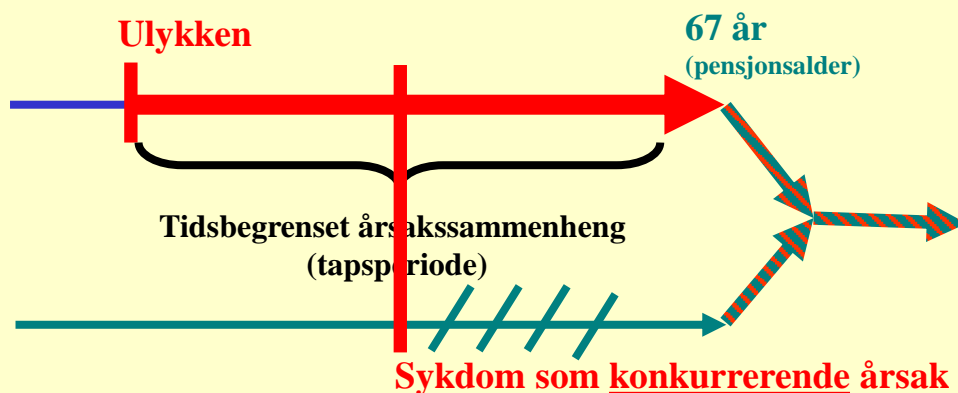

Økonomisk situasjon UTEN skaden (hypotetisk vurdering)

106

Tidsbegrenset årsakssammenheng

(Økonomisk) situasjon MED skaden

(Økonomisk) situasjon UTEN skaden (hypotetisk vurdering)

107

Saksbehandlingsheftet

– tidsbegrenset årsakssammenheng

Tidsavgrensingsprinsippet

Slå opp på side 19

108

Metode og tolkningsproblemer

– forskjeller i årsaksreglens struktur

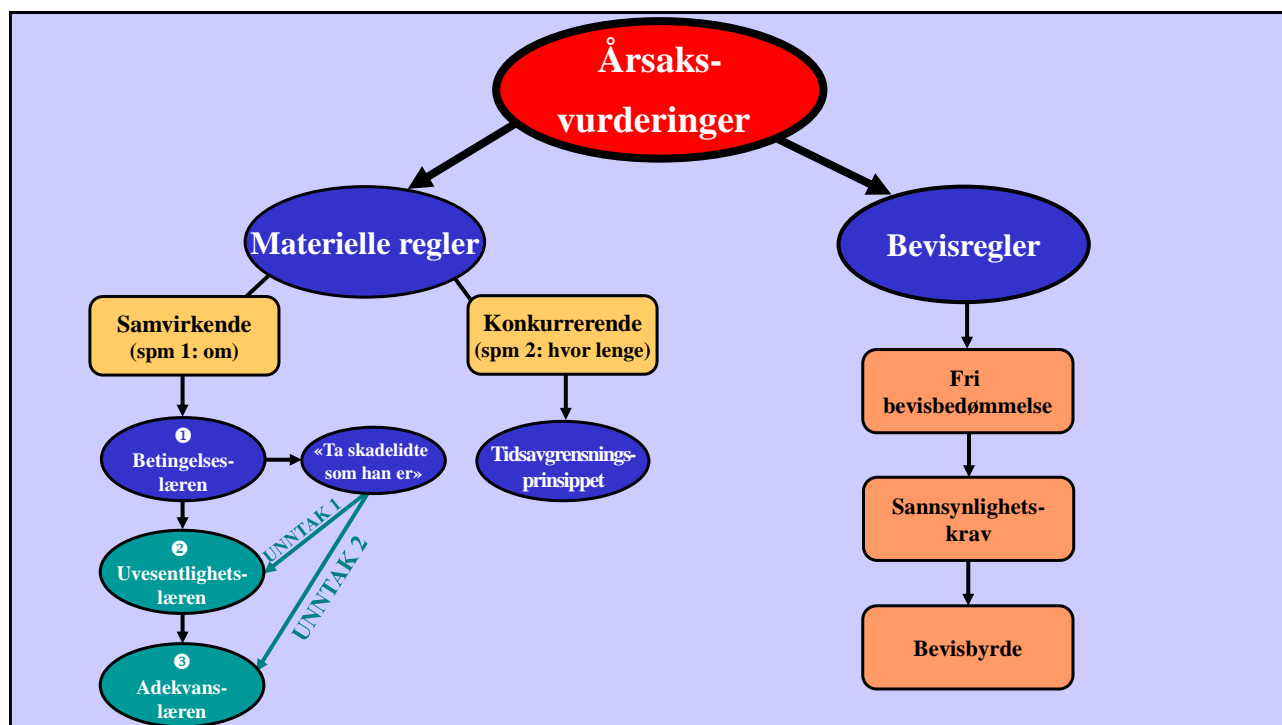
Samvirkende årsaker

Konkurrerende årsaker

109

110

Sannsynlighetskrav

– fri tilstrekkelig med 50,01 % sannsynlighet

Schizofreni (Rt. 2007 s. 172)

«[D]et er tilstrekkelig at det er mer sannsynlig at ulykken har vært en nødvendig betingelse, enn at den ikke har vært det, jf. Rt. 1992 s. 64 (P-pilledom II)» (avsnitt 42)

↳ Stadfester overvektsprinsippet

111

Bevisbyrde

– hovedregel og unntak

Hovedregelen

- ↳ Hver av partene har bevisbyrden for sine påstander, se blant annet *Skalle* (Rt. 1997 s. 883)
- ↳ Skadelidte har bevisbyrden i forhold til de tre grunnvilkårene

112

Bevisbyrde

– hovedregel og unntak

Hovedregelen

↳ Hver av partene har bevisbyrden for sine påstander, se blant annet *Skalle* (Rt. 1997 s. 883)

↳ **Skadelidte** har bevisbyrden i forhold til de tre **grunnvilkårene**

113

Bevisbyrde

– hovedregel og unntak

Hovedregelen

↳ Hver av partene har bevisbyrden for sine påstander, se blant annet *Skalle* (Rt. 1997 s. 883)

↳ Skadelidte har bevisbyrden i forhold til de tre grunnvilkårene

Presisering

↳ **Skadelidte faller tidligere ut av arbeidslivet mv. enn normalt, se *Nakkesleng III* (Rt. 1999 s. 1473)**

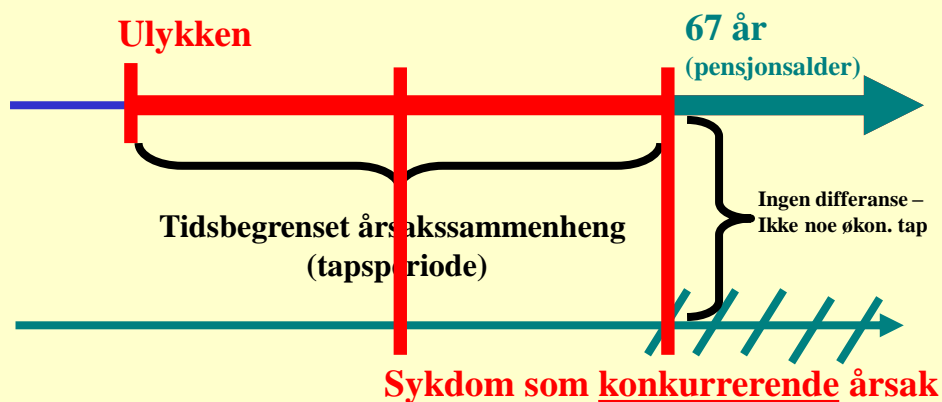
Tidsbegrenset årsakssammenheng

114

Tidsbegrenset årsakssammenheng

(Økonomisk) situasjon MED skaden

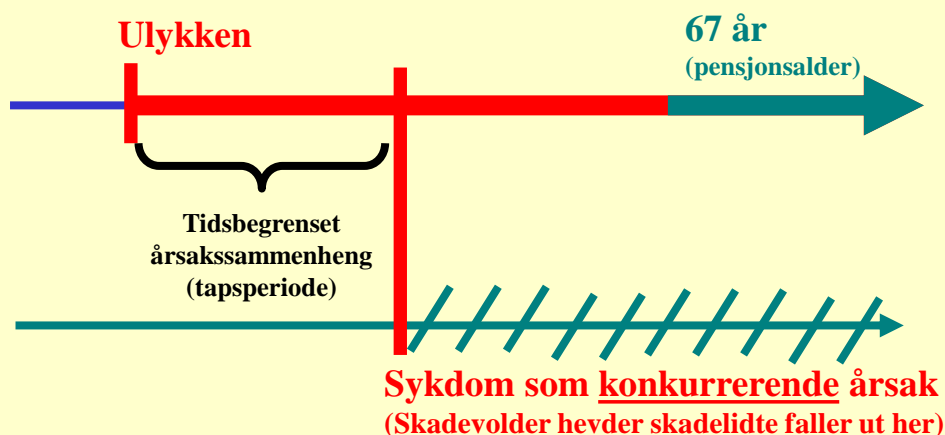

Økonomisk situasjon UTEN skaden (hypotetisk vurdering)

115

Tidsbegrenset årsakssammenheng

(Økonomisk) situasjon MED skaden

Økonomisk situasjon UTEN skaden (hypotetisk vurdering)

116

Tidsbegrenset årsakssammenheng

– skadevolder har bevisbyrden for en påstand om unormalt negativ sykdomsutvikling

Nakkesleng III (Rt. 1999 s. 1473, på s. 1479):

«Jeg finner grunn til innledningsvis ... å nevne at som utgangspunkt har skadelidte bevisbyrden for at erstatningsvilkårene er oppfylt. Men når en skadevolder anfører at den skade som foreligger, helt eller delvis ville ha oppstått uavhengig av den skadevoldende handling, må tvil på dette punkt ramme skadevolderen, ...»

↳ Skadevolder har bevisbyrden

↳ Men ikke skjerpet beviskrav – overvektsprinsippet gjelder

117

Skadeevne

– kartlegging av hendelsesforløp

118

Skadeevne

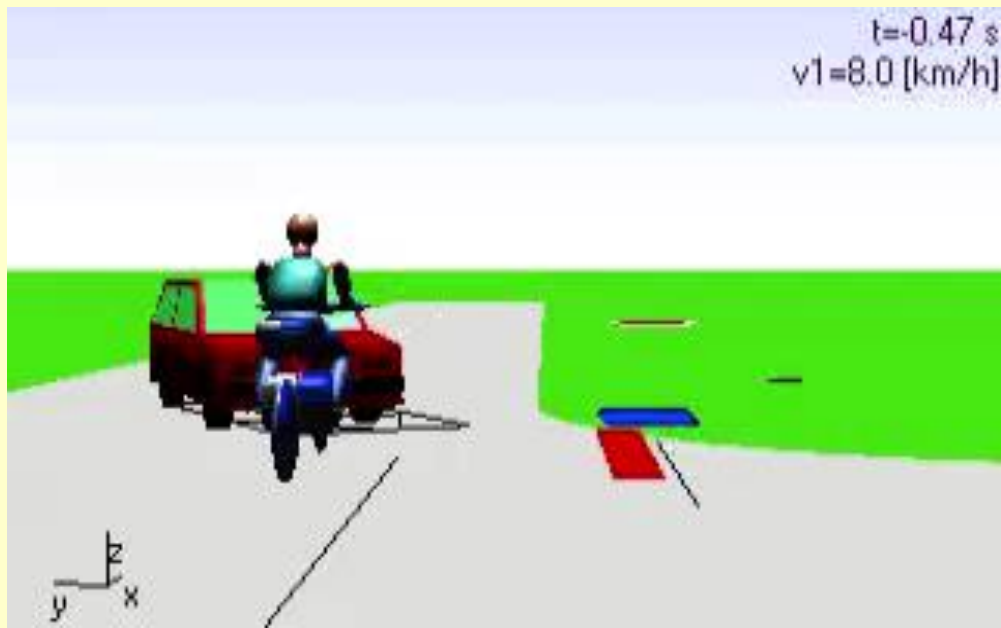
– eksempel: rekonstruksjon av forbikjøringsulykke

119

120

121

Skadeevne

– eksempel: rekonstruksjon av hendelsesforløp

122

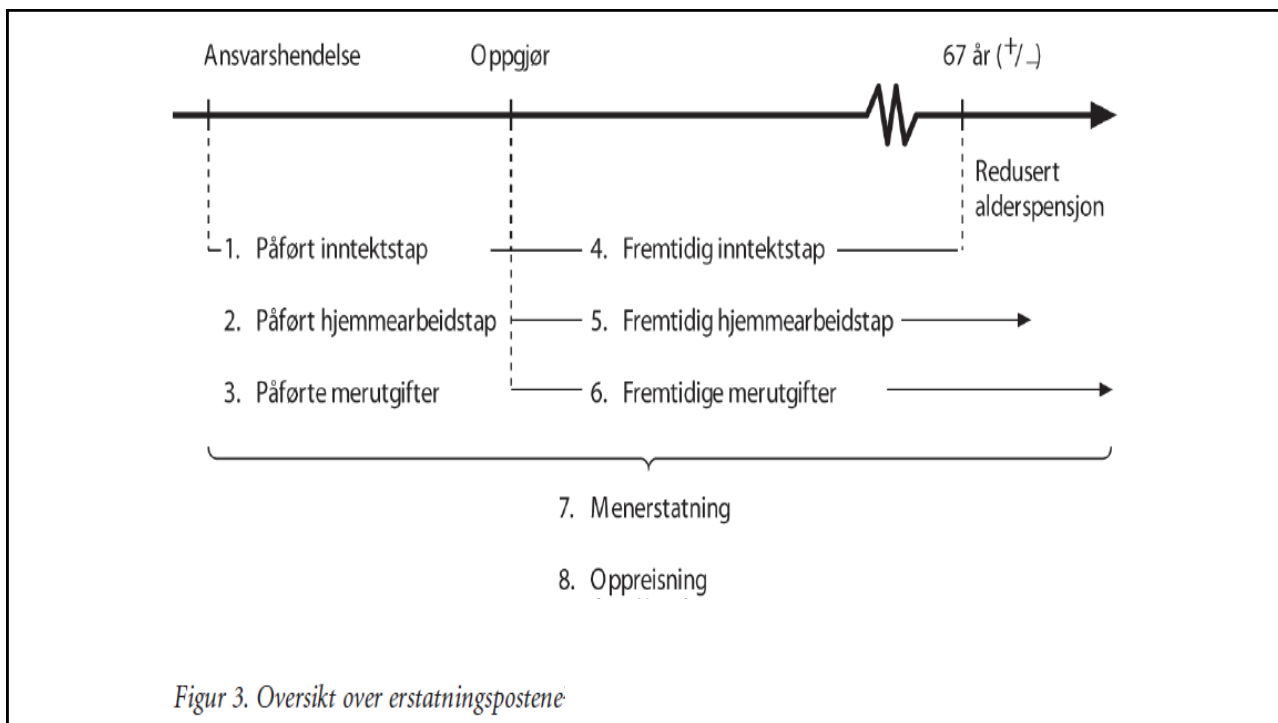

123

Erstatningsutmåling

124

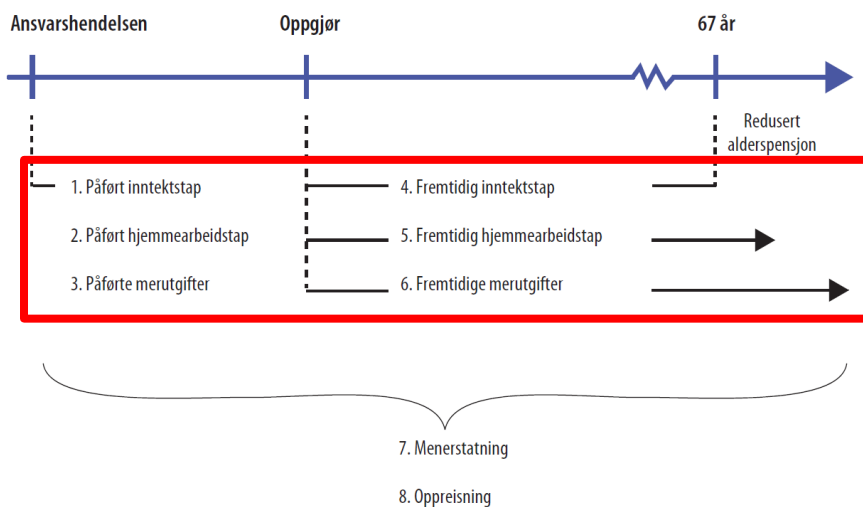

Figur 3. Oversikt over erstatningspostene

125

Erstatningspostene

- oversikt og skjæringstidspunkt

126

Kan-fradraget har vært tema i flere høyesterettsdommer, se eksempelvis *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547), *Vestby* (Rt. 1999 s. 1382), *Rott* (Rt. 1999 s. 1967) og *Giftdrap* (Rt. 2002 s. 481). Fra nyere rettspraksis nevnes *Føflekk-kreft* (HR-2023-268). En kvinne døde av kreft som følge av mangelfull diagnostisering. Pasientskadenemnda hadde erkjent ansvar for tap av forsorger overfor avdødes ektefelle og to barn. Kvinnen hadde vært dekket under en gruppelevsforssikring, og nemnda gjorde fradrag på ca. 20 prosent av forsikringssummen etter skl. § 3-1 tredje ledd andre punktum.

Høyesterett la til grunn at eventuelle **forsikringsfradrag må gjøres for hver enkelt etterlatt**, ikke i den samlede forsikringssummen for den fordeles på de etterlatte. Basert på en gjennomgang av blant annet forarbeider, rettspraksis og juridisk teori, ble det formulert **en retningslinje** for kan-fradragsvurderingen: «Det gjøres ikke fradrag for utbetalte livsforsikringer i forsorgertapserstatning dersom utbetalingene er på **15 G eller mindre for voksne og 5 G eller mindre for barn**» (avsnitt 52). Det ble tilføyd at det ved forsikringsutbetalinger til etterlatte ut over dette nivået skal vises betydelig varsomhet med å gjøre fradrag, slik at det «først er ved utbetalinger som for den enkelte etterlatte er vesentlig over 15 G for voksne og 5 G for barn ... at det bør være aktuelt å gjøre en nærmere vurdering» (avsnitt 53). I den konkrete rettsanvendelsen viste retten til at forsikringsutbetalingen til den etterlatte ektefellen tilsvarte 15 G, mens hvert av de to etterlatte barna mottok et beløp tilsvarende 2 G. Ut fra dette kom retten til at det da klart ikke var grunnlag for å gjøre noe kan-fradrag i forsorgertapserstatningen.

127

Therese Lohne Boehlke fra Ness Lundin vart frem på vegne av de etterlatte etter en kvinne som døde etter feilbehandling. (Foto: Arkiv/Ness Lundin)

Mener staten bør gjenåpne erstatningssaker etter dommen som kom fredag

Staten skal ikke gjøre fradrag for normale livsforsikringsutbetalinger når den beregner pasientskadeerstatning, sier Høyesterett. Nå må staten endre praksis, mener advokat Therese Lohne Boehlke.

Kjell Kolorud
13. februar 2023 kl. 06:00

Det er gått mer enn 20 år siden sist Høyesterett drøftet regelen om at man «kan» ta hensyn til forsikringsutbetalinger ved erstatningsberegningen.

At saken nå er sluppet inn på nytt, skyldes at de etterlatte etter en kvinne som døde av feilbehandling har utfordret eksisterende praksis. Pasientskadenemnda har nemlig lagt seg på en linje der det gjøres et standardisert fradrag, der det ved forsikringsutbetalinger på mer enn én million kroner gjøres fradrag på rundt 20 prosent av forsikringsbeløpet.

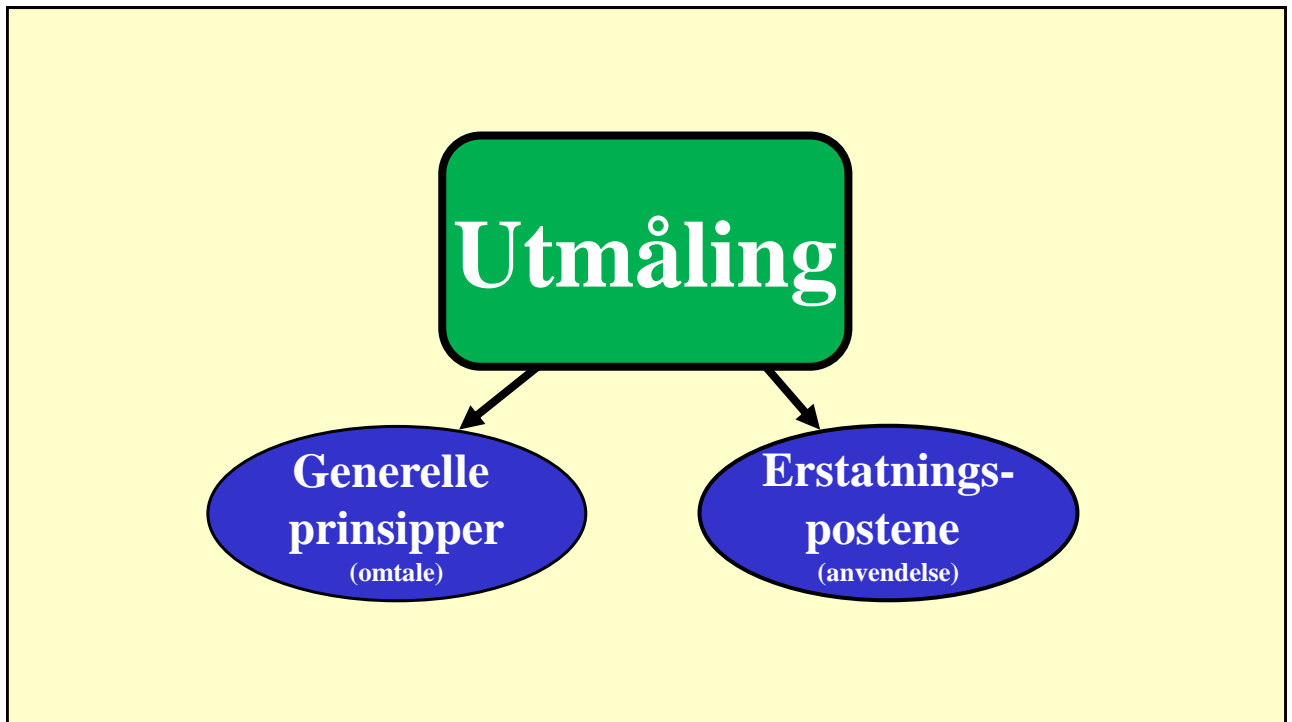
Dise hadde saks i Høyesterett

- > **For staten:** Svein Åge Bergset, Rissa og Bach
- > **For de etterlatte:** Therese Lohne Boehlke, Ness Lundin
- > **Dommere:** Kristin Normann, Khut H. Kallrud, Per Erik Bergsjø, Borgar Høgetveit Berg og Erik Thyssen

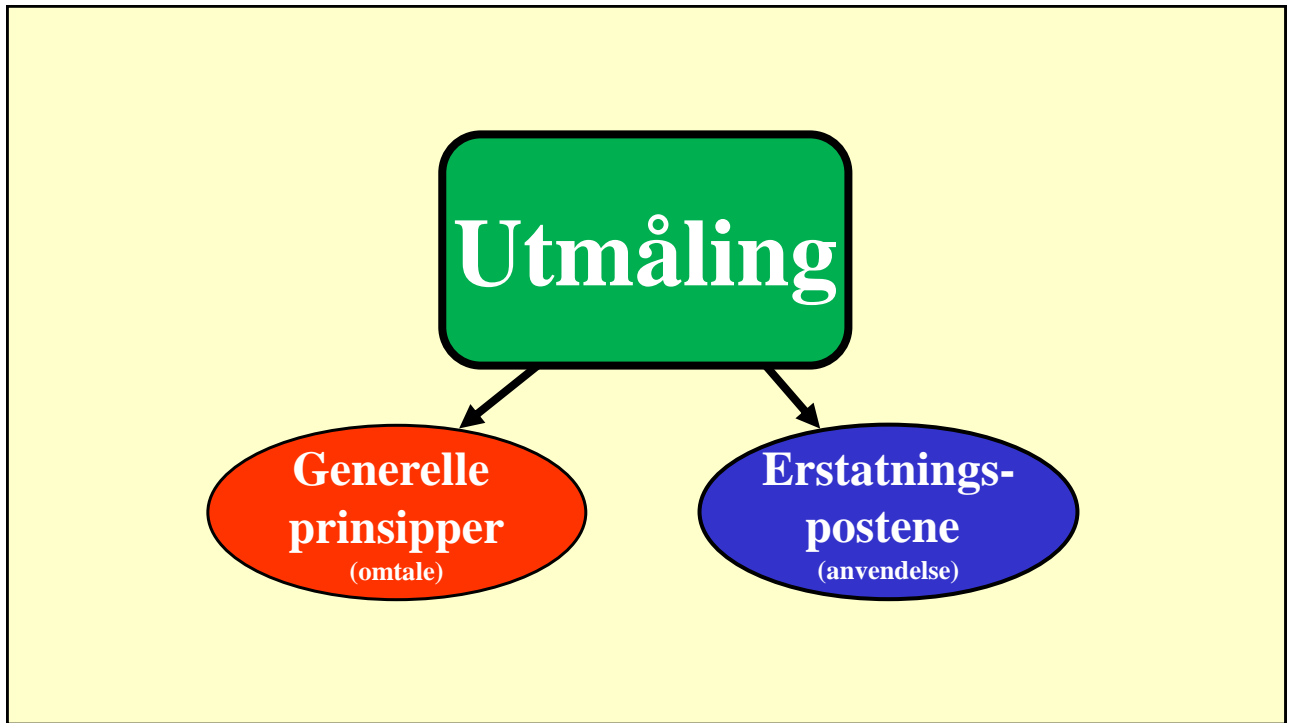
128

129

130

131

Generelle utmålingsprinsipper

① begrepet «full erstatning»

Compensation

132

Generelle utmålingsprinsipper

① begrepet «full erstatning»

Ølberg (Rt. 1993 s. 1524):

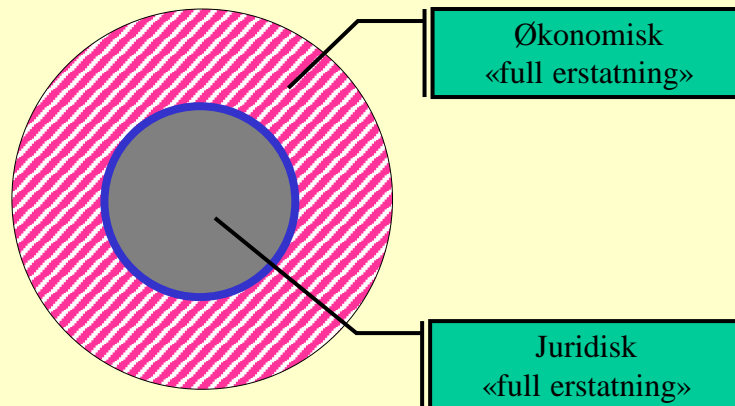
«[K]jernen i erstatningsretten [er] at skadelidte ikke skal komme økonomisk dårligere ut med skaden enn om denne ikke var inntruffet.»

↳ Differansebetraktning
(årsaksbetraktning)

133

Generelle utmålingsprinsipper

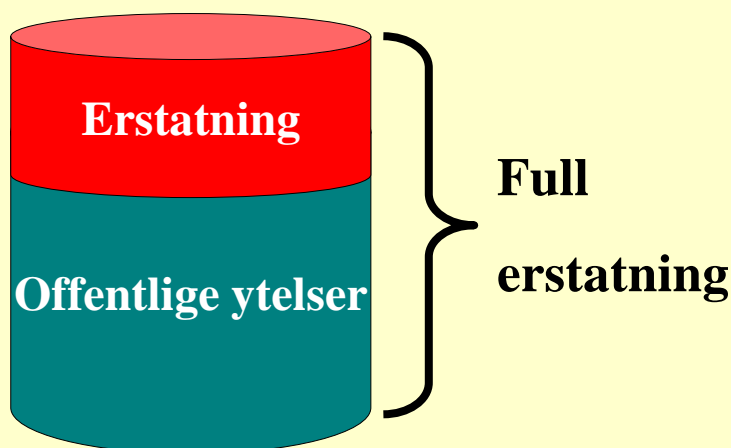
– begrepet «full erstatning» er juridisk

134

Generelle utmålingsprinsipper

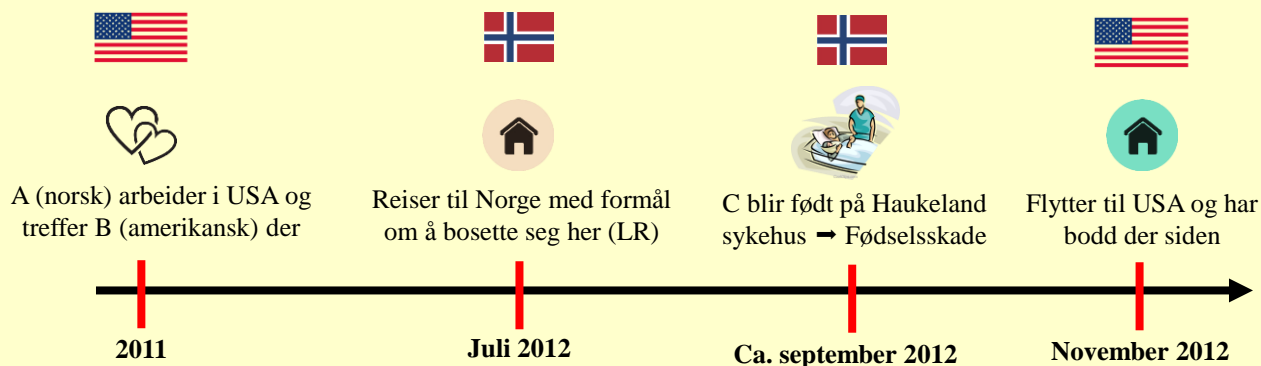
② supplementsprinsippet

135

Supplementsprinsippet

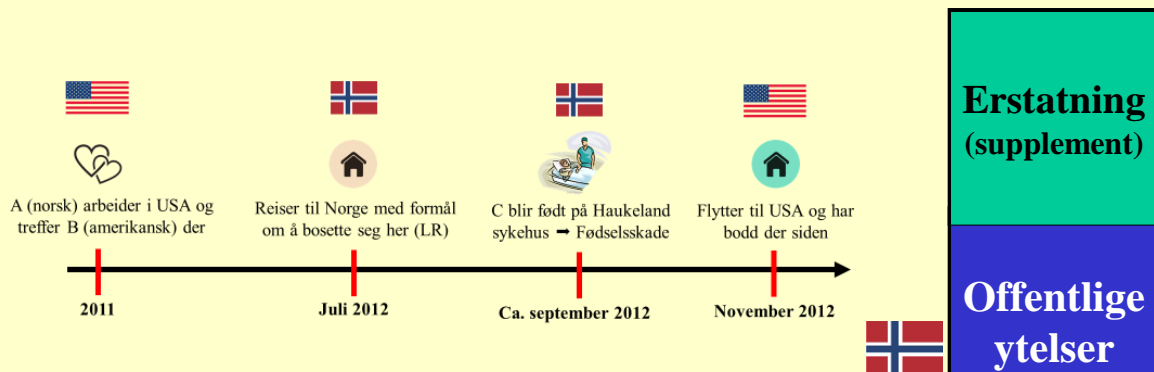
Amerika (HR-2022-1132-A)

136

Supplementsprinsippet

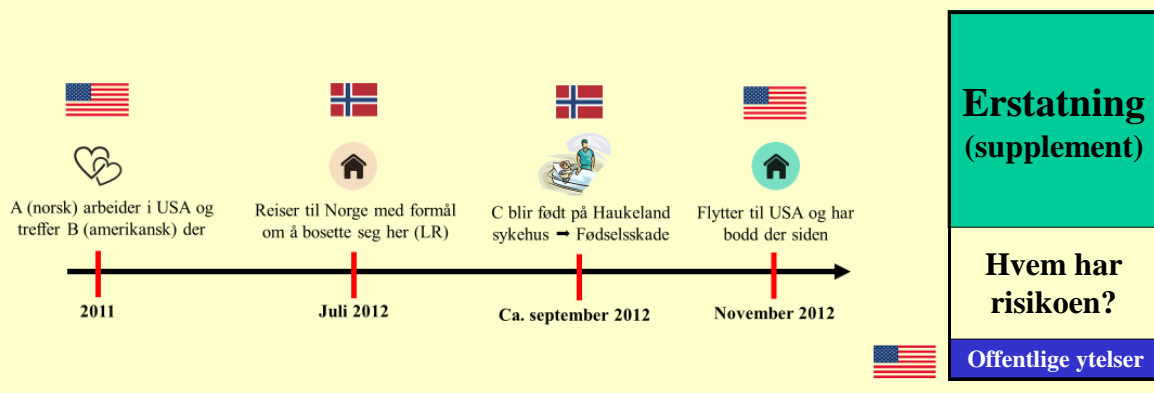
Amerika (HR-2022-1132-A)

137

Supplementsprinsippet

Amerika (HR-2022-1132-A)

138

Supplementsprinsippet

Amerika (HR-2022-1132-A)

«Juridisk teori har i liten grad tatt for seg spørsmålet jeg behandler her. Jeg nevner likevel drøftelsen til Morten Kjelland i Syse mfl., Pasientskaderett, 2011 side 406-407. Han kommenterer problemstillingen og fremhever at temaet «reiser en rekke intrikate spørsmål i skjæringsfeltene mellom erstatningsrett, velferdsrett og internasjonal rett». I tilknytning til en gjennomgang av Pasientskadenemndas vedtak i PSN-2009-13 uttaler han at han ikke vil «utelukke» at et valg om å flytte til utlandet kan være «rimelig», for eksempel som følge av sterk tilknytning til landet. Jeg forstår dette slik at han åpner for at det i slike tilfeller bør gis erstatning basert på den faktiske situasjonen i det aktuelle landet.

Kildene gir ikke noen klare svar på spørsmålet om hvordan erstatningen skal utmåles hvor skadelidte bor i utlandet på oppgjørstidspunktet, og dermed ikke mottar norske trygdeytelser. Jeg synes nok likevel de peker i retning av at den faktiske situasjonen – i hvert fall i utgangspunktet – må være avgjørende ved utmålingen. Det må vurderes hvilke offentlige ytelser skadelidte mottar i hjemlandet, og det individuelle tapet må beregnes på det grunnlaget. Beregningen kan ikke basere seg på norske velferdsytelser som skadelidte ikke får.»

(avsnitt 58–59)

139

Generelle utmålingsprinsipper

③ tapsbegrensningsplikten

Generelt

↳ «Skadelidte har en generell plikt til å begrense sitt tap», jf. *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358)

Konkrete utforminger – plikt til å

↳ **uttømme offentlige ytelser**, se *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358)

↳ **utnytte restarbeidsevnen**, jf. bl. a. skl. § 3-1 (2), 1p

↳ **omfordele arbeidsoppgaver i hjemmet**, se *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441)

↳ **begrense merutgifter til det «nødvendige og rimelige»**
se *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436), *Rott* (Rt. 1999 s. 1967), *Tysker* (Rt. 1975 s. 670) mv.

140

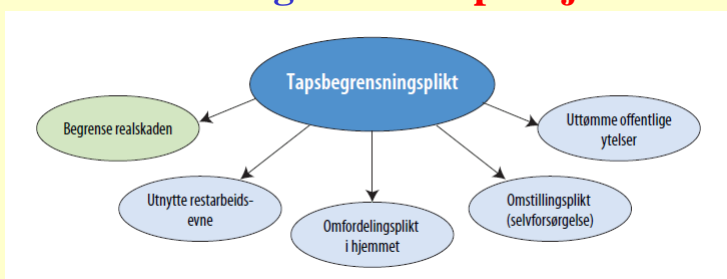
Generelle utmålingsprinsipper

③ tapsbegrensningsplikten

Generelt

↳ «Skadelidte har en generell plikt til å begrense sitt tap», jf. *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358)

Konkrete utforminger – se disposisjonen side 9

141

Generelle utmålingsprinsipper

④ berikelsesfradragsprinsippet

Generelt

- ↳ Skadelidte skal ikke «tjene på skaden»
- ↳ Følger av den negative siden ved prinsippet om full erstatning
- ↳ Følger også uttrykkelig av flere høyesterettsdommer

Rettspraksis:

Lauritsen (Rt. 1968 s. 278): «... ved beregningen av skadelidtes tap i alminnelighet blir å ta i betraktning oppnådde fordeler som f.eks. sparte utgifter til klær eller reiser ...» (s. 280)

Skalle (Rt. 1997 s. 883): «det er tatt hensyn til sparte reiseutgifter og fagforeningskontingent» (s. 889)

142

Generelle utmålingsprinsipper

③ tapsbegrensningsplikten

Generelt

↳ «Skadelidte har en generell plikt til å begrense sitt tap», jf. *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358)

Konkrete utforminger – plikt til å

↳ **uttømme offentlige ytelser**, se *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358)

↳ **utnytte restarbeidsevnen**, jf. bl. a. skl. § 3-1 (2), 1p

↳ **omfordele arbeidsoppgaver i hjemmet**, se *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441)

↳ **begrense merutgifter til det «nødvendige og rimelige»**
se *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436), *Rott* (Rt. 1999 s. 1967), *Tysker* (Rt. 1975 s. 670) mv.

143

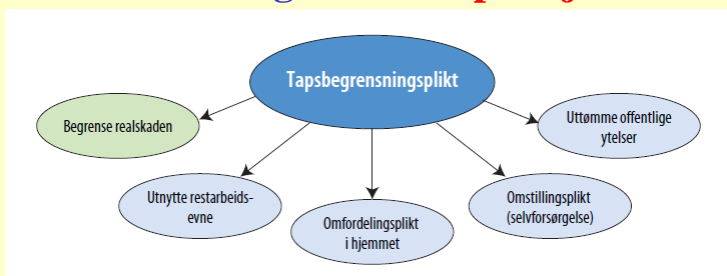
Generelle utmålingsprinsipper

③ tapsbegrensningsplikten

Generelt

↳ «Skadelidte har en generell plikt til å begrense sitt tap», jf. *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358)

Konkrete utforminger – se disposisjonen side 9

144

Generelle utmålingsprinsipper

⊕ berikelsesfradragsprinsippet

Generelt

- ↳ Skadelidte skal ikke «tjene på skaden»
- ↳ Følger av den negative siden ved prinsippet om full erstatning
- ↳ Følger også uttrykkelig av flere høyesterettsdommer

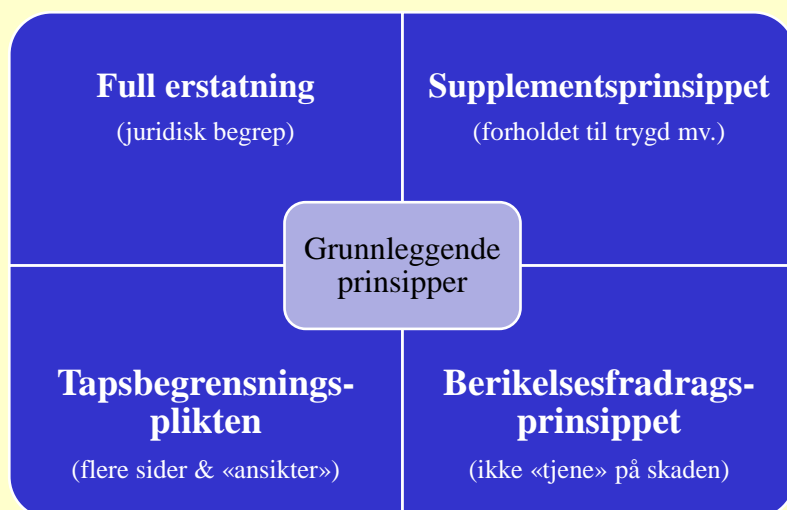
Rettspraksis:

Lauritsen (Rt. 1968 s. 278): «... ved beregningen av skadelidtes tap i alminnelighet blir å ta i betraktning oppnådde fordeler som f.eks. sparte utgifter til klær eller reiser ...» (s. 280)

Skalle (Rt. 1997 s. 883): «det er tatt hensyn til sparte reiseutgifter og fagforeningskontingent» (s. 889)

145

Erstatningsutmåling

146

Kap. 10 Generelle utmålingsprinsipper

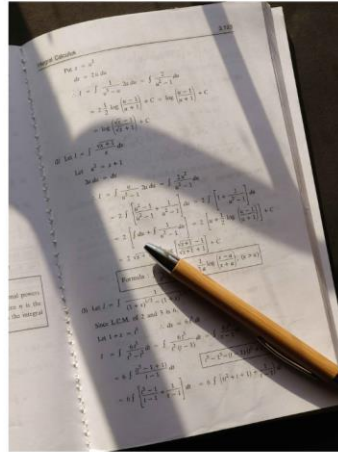
Prinsippet om full erstatning

Hovedregelen er at skadelidte har rett til «full erstatning». Dette prinsippet er i tråd med erstatningens formål, som er å gjenopprette skadelidtes økonomiske situasjon til den var før skaden inntraff. I Øberg (Rt. 1993 s. 1524) beskrives dette prinsippet som «kjernen i erstatningsretten» (s. 1532).

Innenfor tings- og formuesskadesektoren følger prinsippet om full erstatning av skil. § 4-1, som fastslår at erstatningen «skal dekke den skadelidtes økonomiske tap». Rettspraksis utdypet dette prinsippet, for eksempel i Brannstifter (Rt. 2004 s. 165), hvor et eldresterer ble påført betydelige brann- og røykskader etter en lidspåsettelse. Høyesterett bekreftet at «[h]ovedregelen i norsk erstatningsrett er at skadelidte har krav på full erstatning fra skadevolderen» (avsnitt 20). Det samme prinsippet gjelder for rene formuesskader, som vist i KILÉ (Rt. 2005 s. 25). Her sprengete en entreprenør over en stramførende kabel, noe som førte til strømbrudd og påførte et nettselskap betydelige kostnader. Retten presiserte at «spørsmålet om økonomisk tap skal vurderes ut fra en differansebetraktning» (avsnitt 45, uthevet her). Dette innebærer at man sammenligner skadelidtes økonomiske situasjon med og uten skaden, og differansen utgjør det erstatningsmessige tapet.

På personskadeområdet uttrykkes prinsippet om full erstatning i skil. § 3-1 første ledd, som slår fast at erstatningen skal «dekke lidte skader, tap i framtidig erverv og utgifter som personskaden antas å påføre skadelidte i fremtiden». Dette prinsippet reflekteres også i forarbeidene og er presisert i rettspraksis. For eksempel uttalte Høyesterett i Stutteri (Rt. 2010 s. 584) at «[t]apet fastsettes etter differanseprinsippet» (avsnitt 43).

Begrepet «full erstatning» er et juridisk begrep, ikke økonomisk. Dette skyldes at erstatningsutmålingen ofte innebærer skjønn, og ansvaret må avgrenses på ulike måter. I jusen får derfor «full erstatning» et mer begrenset innhold enn i økonomisk teori. Som resultat blir erstatningen ofte lavere enn det som ville blitt beregnet rent matematisk. Årsakene til dette inkluderer skadelidtes plikt til å begrense tapet, eksisterende regler om minstetap og maksimalerstatning, samt andre forhold som kan føre til at erstatningsbeløpet avviker fra en ren økonomisk beregning.

Generelle utmålingsprinsipper ● begrepet «full erstatning»

Trykk play for å spille av videoen

147

Merutgifter til hjelp i eller tilknyttet hjemmet

Skadeserstatningsloven § 3-1 (2), 2p:

«Med inntekt likestilles verdien av arbeid i heimen.»

148

Behandlingsutgifter

Psykolog (Rt. 2003 s. 1358)

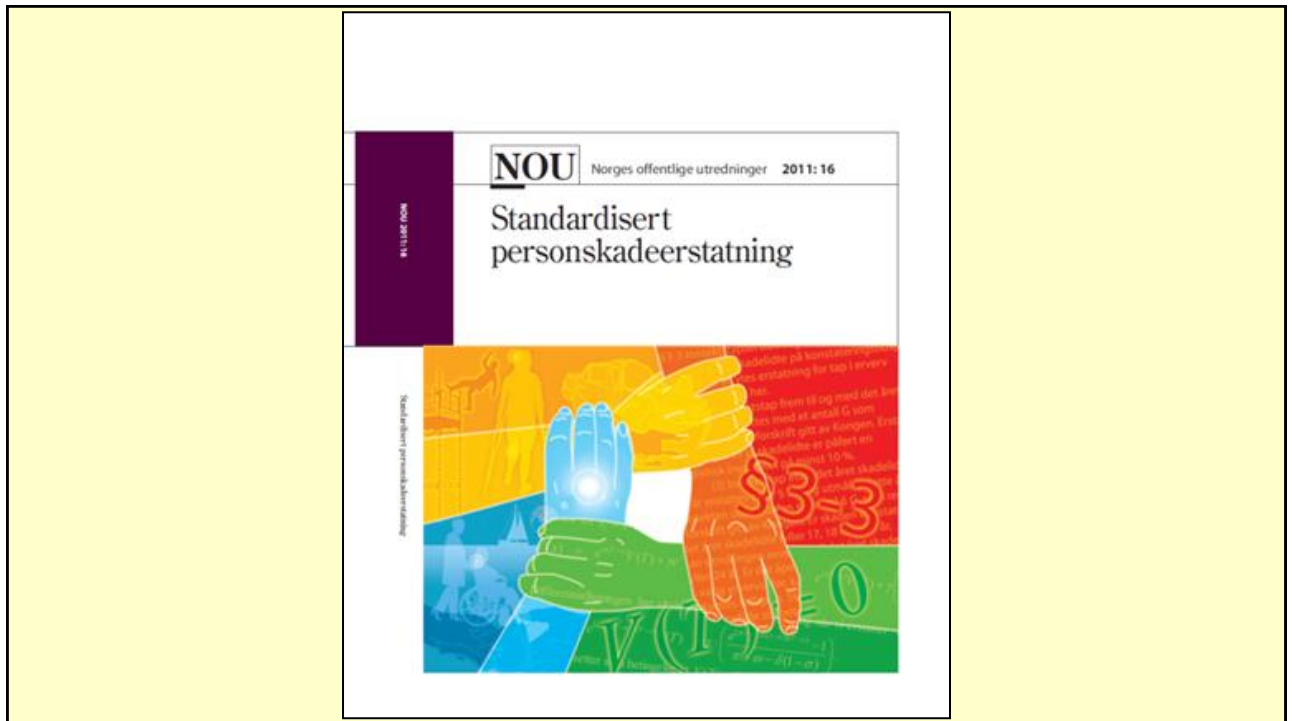
«Når det ... gjelder de mer **alternative behandlingsformer**, må det – slik jeg ser det – trekkes en grense mot det som ikke kan anses **medisinsk relevant**.» (dommens avsnitt 44)

↳ **Behandlingstiltaket må medisinsk effekt**

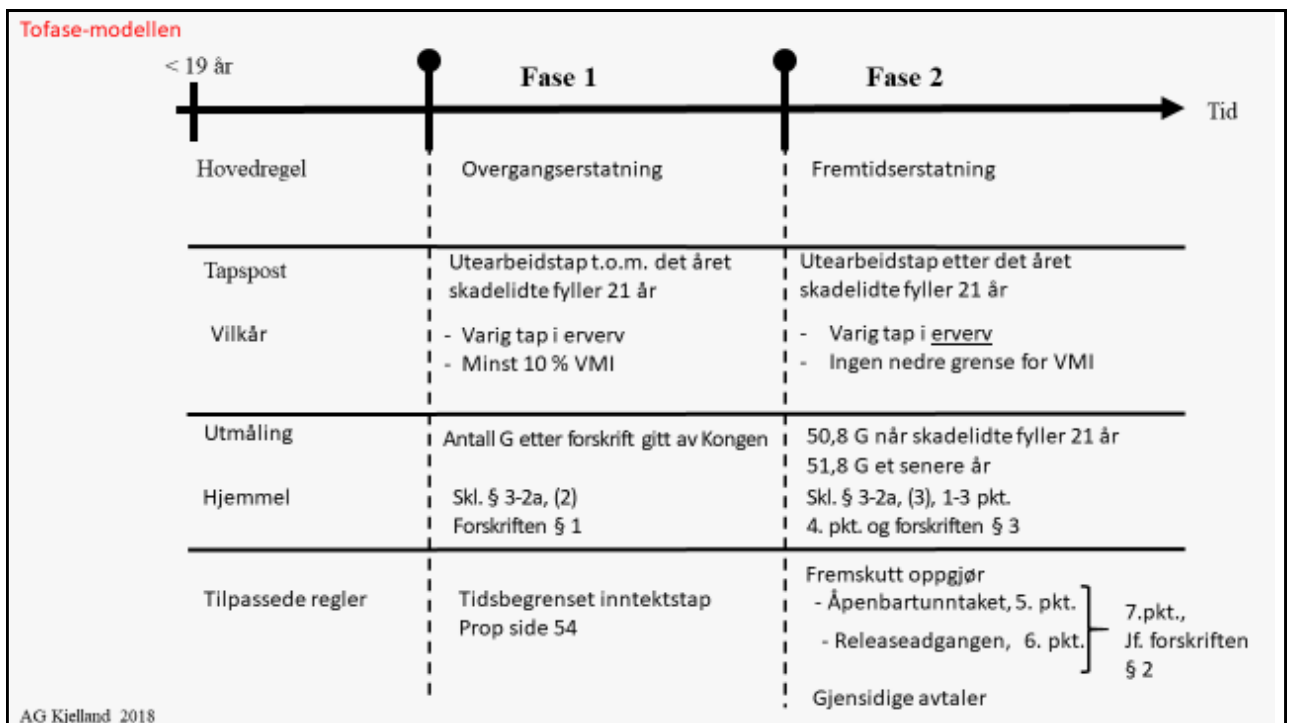
149

150

151

152

En skisse av forsørgertapsposten

- belyst ut fra skl. § 3-4

153

Forsørgertap

- hovedkomponentene

Innsats av penger

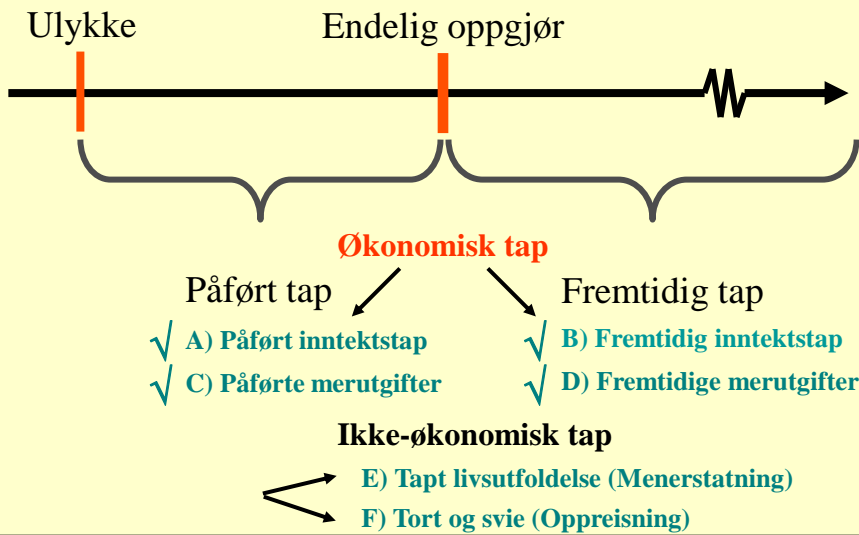

Hjemmearbeid og omsorg
(«Bastrup»-tillegget)

154

Erstatningspostene

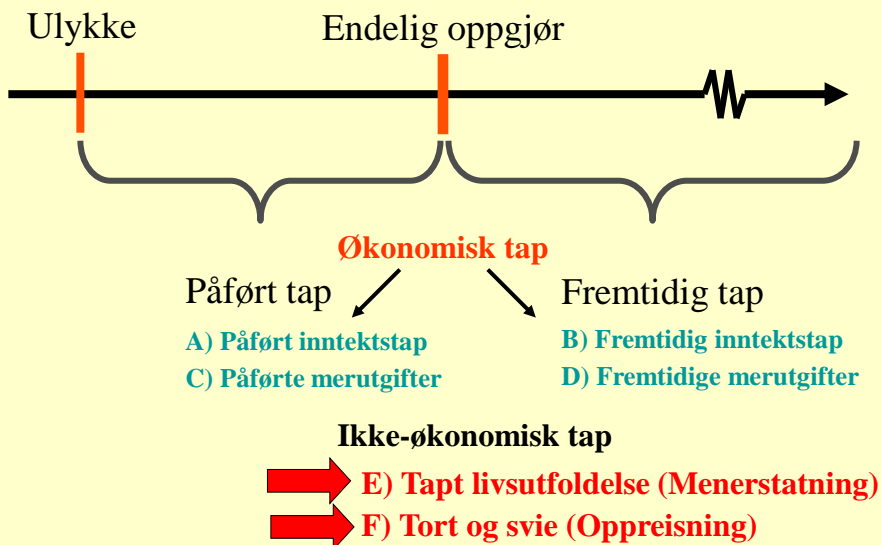
- en oversikt

155

Erstatningspostene

- en oversikt

156

Skl. § 3-2. Menerstatning

– en kort lovkommentar

«Har ① skadelidte fått ② varig og ③ betydelig skade av ④ medisinsk art, svares særskilt menerstatning. Denne erstatning fastsettes under hensyn til menets medisinske art og størrelse og dets betydning for den personlige livsutfoldelse. Bestemmelsene i § 3-1 tredje ledd gjelder tilsvarende for så vidt ytelsene kan anses å gi kompensasjon for menet.»

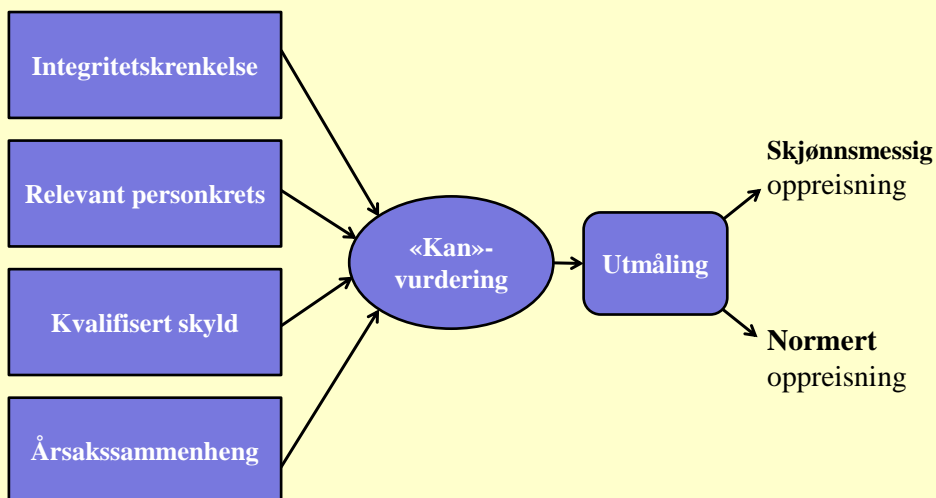
157

B) PSYKISK LIDELSE 32,5 år (391 mnd)	
jfr. sakspapirene og konstante redsel og psykisk frykt for å måtte legge seg under en kniv og operere i 30 år herav 391 måneder x 30 dager x 16 timer (= 3 tanker x kr. 35,- pr tanke)	kr 1 231 650
+ jfr. sakspapirene, herav psykisk problemer/kommentarer på utseende og måtte leve uten å kunne ta en kosmetiske operasjon av magen, for frykt, redsel og lite tiltro til Norsk helsevesen i 30 år herav 391 måneder x 30 dager x 16 timer (= 8 tanker hver dag x kr. 25,- pr tanke)	kr 2 346 000
+ jfr. sakspapirene, frykt for å måtte dø for tidlig med et defekt transplantert organ uten og tørre å ta en operasjon i 30 år herav 391 måneder x 30 dager x 16 timer (= 3 tanker hver dag x kr. 100,- pr tanke)	kr 3 519 000
+ jfr. sakspapirene, utføring av uaktsomhet av helepersonell med livet som innsats, påført konstant frykt og redsel for pårørende og pasient og manglende respekt for mitt liv. herav 391 måneder x 30 dager x 16 timer (= 1 tanker hver dag x kr. 350,- pr tanke)	kr 3 519 000
Totalt økonomisk menerstatning ved manglende livs utfoldelse Psykisk lidelse:	kr 10 615 650
Totalt menerstatning ved manglende livs utfoldelse Fysisk/Psykisk lidelse:	kr 13 716 560
Totalt økonomisk tap og menerstatning ved manglende livs utfoldelse Fysisk/Psykisk lidelse:	kr 15 081 546

158

Oversikt

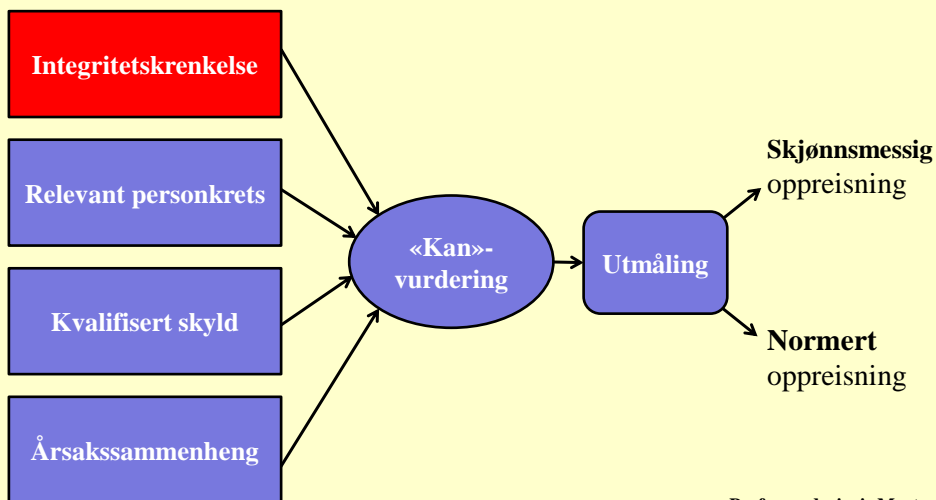
– oppreisningsvurderingens kronologi

Professor dr. juris Morten Kjelland 2016 ©

Oversikt

– oppreisningsvurderingens kronologi

Professor dr. juris Morten Kjelland 2016 ©

Inngangskriterer

– integritetskrenkelsene: de to hovedtypene

Et vidt krenkelsesbegrep

Erstatningsrettslig relevante krenkelser er slik som «fysiske smerter, angst og psykisk lidelse, plager og ulemper ellers, lengre sykehusopphold, hindring i normal livsførsel mm.» (Ot.prp. nr. 20 for 1991–92 s. 41)

Skadeserstatningsloven (skl.) § 3-5

«Den som forsettlig eller grovt aktløst har

- a) voldt skade på person eller
- b) tilføyd krenking eller utvist mislig atferd som nevnt i § 3-3, ...»

Inngangskriterer

– integritetskrenkelsene: de to hovedtypene

Et vidt krenkelsesbegrep

Erstatningsrettslig relevante krenkelser er slik som «fysiske smerter, angst og psykisk lidelse, plager og ulemper ellers, lengre sykehusopphold, hindring i normal livsførsel mm.» (Ot.prp. nr. 20 for 1991–92 s. 41)

Skadeserstatningsloven (skl.) § 3-5

«Den som forsettlig eller grovt aktløst har

- a) voldt **skade på person** eller
- b) tilføyd krenking eller utvist mislig atferd som nevnt i § 3-3, ...»

Inngangskriterer

– integritetskrenkelsene: de to hovedtypene

Et vidt krenkelsesbegrep

Erstatningsrettslig relevante krenkelser er slik som «fysiske smerter, angst og psykisk lidelse, plager og ulemper ellers, lengre sykehusopphold, hindring i normal livsførsel mm.» (Ot.prp. nr. 20 for 1991–92 s. 41)

Skadeserstatningsloven (skl.) § 3-5

«Den som forsettlig eller grovt aktløst har

- a) voldt **skade på person** eller
- b) tilføyd **krenking** eller utvist **mislig atferd** som nevnt i § 3-3, ...»

Inngangskriterer

– integritetskrenkelsene: de to hovedtypene

Et vidt krenkelsesbegrep

Erstatningsrettslig relevante krenkelser er slik som «fysiske smerter, angst og psykisk lidelse, plager og ulemper ellers, lengre sykehusopphold, hindring i normal livsførsel mm.» (Ot.prp. nr. 20 for 1991–92 s. 41)

Skadeserstatningsloven (skl.) § 3-5

«Den som forsettlig eller grovt aktløst har

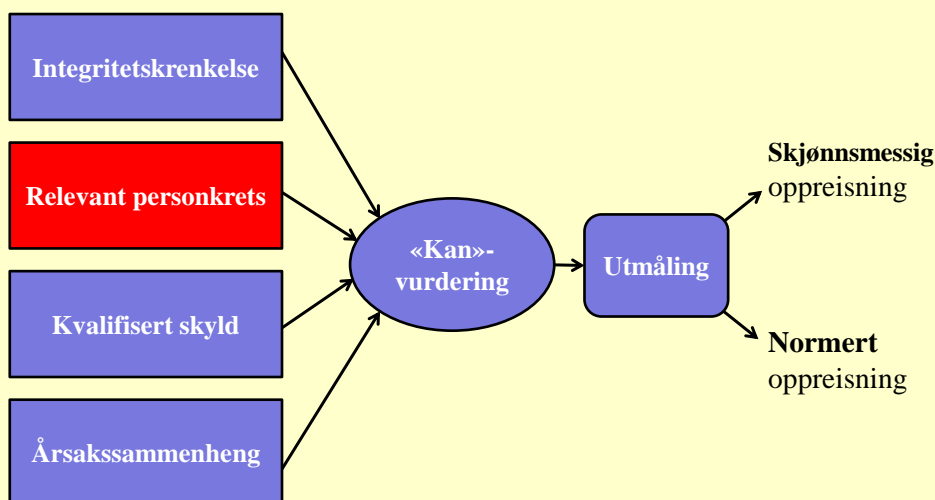
- a) voldt **skade på person** eller
- b) tilføyd **krenking** eller utvist **mislig atferd** som nevnt i § 3-3, ...»

Bokstav a:
KONKRET
personskade

Bokstav b:
ERFARINGSMESSIG
medfører skadevirkninger

Oversikt

– oppreisningsvurderingens kronologi

Inngangskriterier

– relevante persongrupper

Skadevoldersiden

Utgangspunkt: Skadevolder personlig, selv om frifunnet for straff, se f.eks. *Karmøy* (Rt. 1999 s. 1363)

Presiseringer:

- Skl. § 1-1; *Mindreårig knivstikker* (HR-2018-1014-A)
- Skl. § 1-3, *Psykotisk person I* (Rt. 2005 s. 104)
- Bal. §§ 4 og 6, *LTNs gruppesøksmål* (Rt. 2012 s. 1793)
- Voerstl. § 6

Avgrensninger:

- Yrkesskadeforsikrer, ysfl. § 12 første ledd tredje pkt.
- NPE, passkl. § 4 første ledd andre punktum
- Arbeidsgiver etter skl. § 2-1, men organansvar, se *Omsorgsovertakelse* (Rt. 1995 s. 209)

Skadelidtsiden

Skl. § 3-5 **første ledd:**

Den direkte skadelidte («den fornærmede»)

Skl. § 3-5 **tredje ledd:**

Visse grupper tredjemenn, men unntakene krever tradisjonelt lovhjemmel, se *Psykisk utviklingshemmet III* (Rt. 2015 s. 1324)

Lovteksten er uttømmende, men angivelsen noe uklar og trenger presiseringer ...

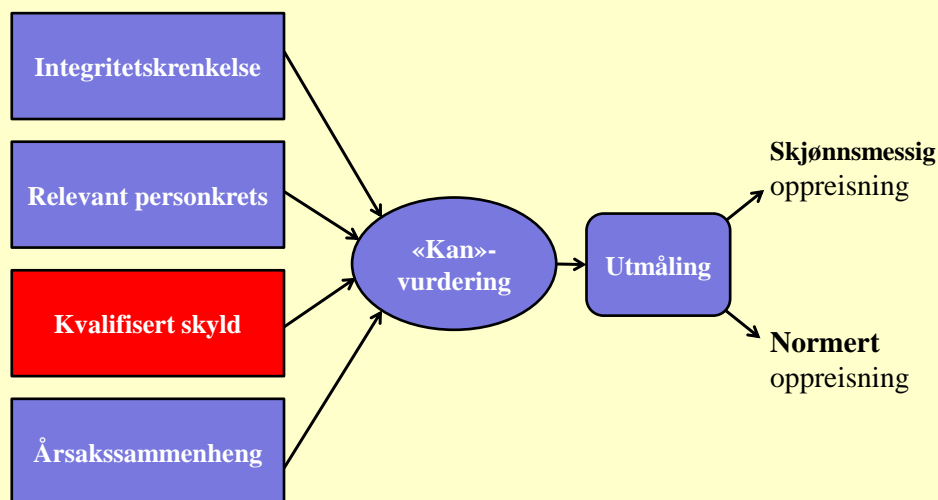
Inngangskriterier

– relevante persongrupper: tredjepersoner

Persongruppe	Omfattet	Rettskildeggrunnlag
Ektefelle	Ja	Ordlyden i skl. § 3-5 tredje ledd
Fraseseparert ektefelle	Ja	Rt. 2013 s. 516
Fraskilt ektefelle	Nei	Rt. 2013 s. 516
Samboer	Ja	Ordlyden i skl. § 3-5 tredje ledd
Biologiske barn	Ja	Ordlyden i skl. § 3-5 tredje ledd
Adoptivbarn	Ja	Ordlyden i skl. § 3-5 tredje ledd og adopsjonsloven § 13
Stebarn	Nei	Rt. 2013 s. 805
Foreldre	Ja	Ordlyden i skl. § 3-5 tredje ledd
Fosterbarn	Nei	Ordlyden i skl. § 3-5 tredje ledd og juridisk teori
Søsken	Nei	HR-2012-695-U

Inngangskriterier

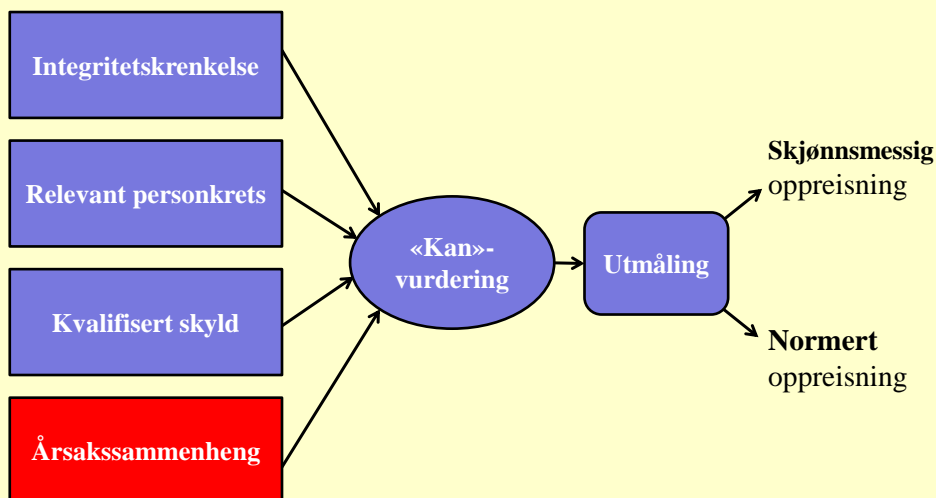
– oppreisningsvurderingens kronologi

2.4

Inngangskriterier

– oppreisningsvurderingens kronologi

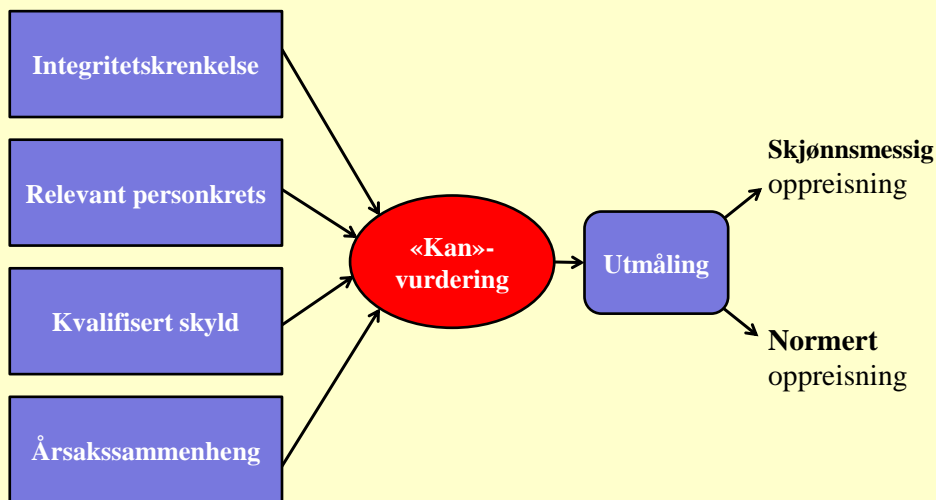

169

3.1

Inngangskriterier

– oppreisningsvurderingens kronologi

170

«Kan»-vurderingen – tolkningsalternativene

Problemstilling og oversikt over hovedretninger

➤ Ingen helt entydig retning verken i rettspraksis eller juridisk teori

➤ **Tilnærming 1:** Ikke krav på oppreisning

Dahl 1933 s. 102: «Ingen skadelidt har etter norsk rett *krav* på oppreisning»

Rt. 2005 s. 1274: «Ingen har krav på oppreisning ... « (avsnitt 17)

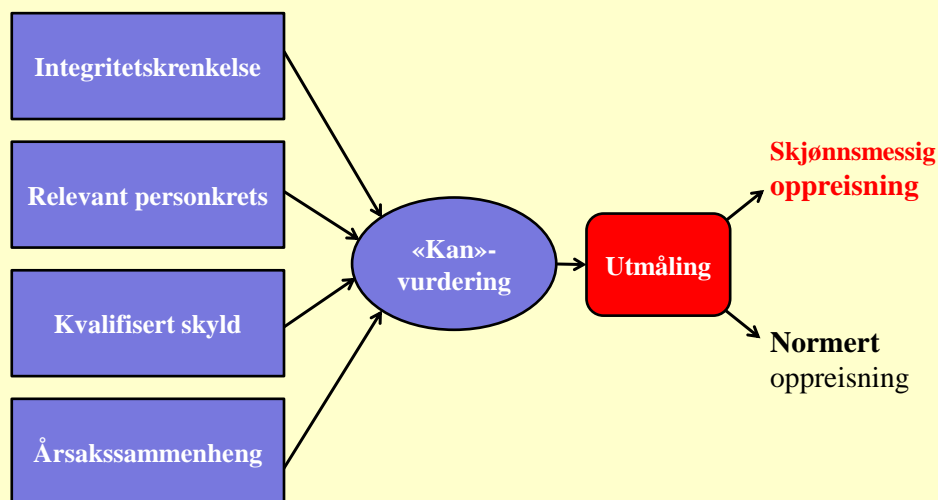
➤ **Tilnærming 2:** Krav på oppreisning

Rt. 2005 s. 104: «oppreisning normalt *skal* gis» (avsnitt 52)

Lødrup 2006 s. 220: «Er vilkårene først til stede, har skadelidte krav på oppreisning»

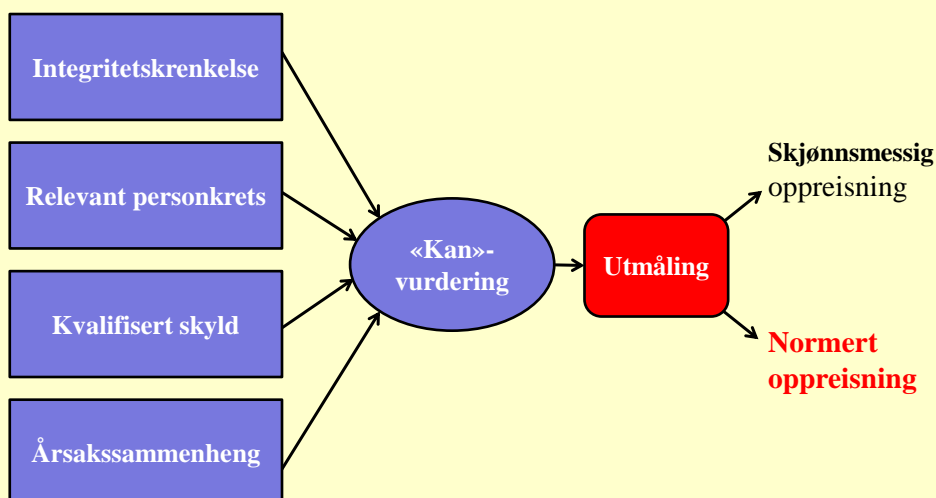

Utmåling – oppreisningsvurderingens kronologi

Utmåling

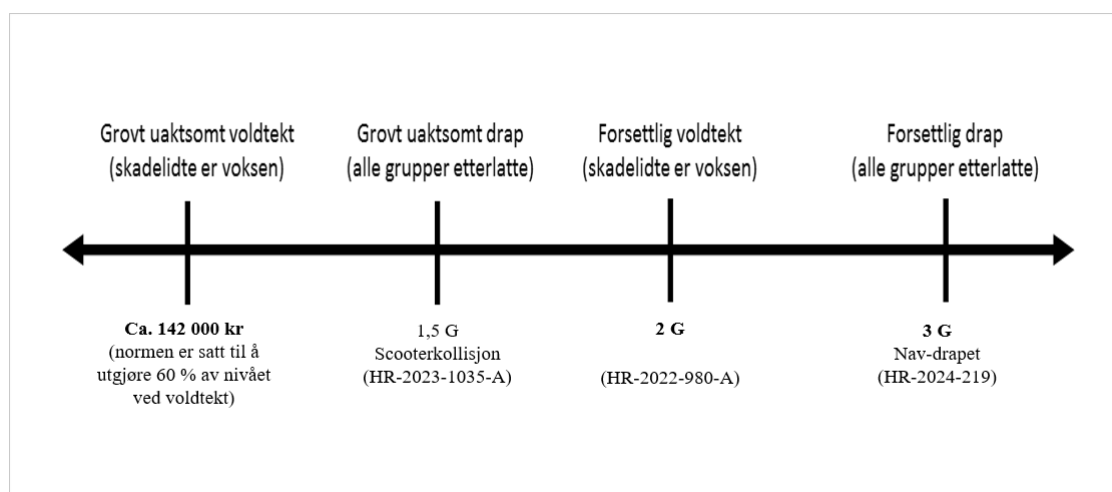
– oppreisningsvurderingens kronologi

173

Normert oppreisning

– oversikt over normeringsbeløpene i lys av nivået i HR-2022-980-A og forholdsmessighetsprinsippet i Rt-2014-892

Professor dr. juris Morten Kjelland 2024 ©

174

Kap. 12 Personskader

Innledning

En personskade kan føre til ulike typer tap, både økonomiske og ikke-økonomiske. Erstatningsutmåling blir aktuelt når ansvar er etablert, altså når det er et grunnlag for ansvar og en årsakssammenheng mellom hendelsen og skaden.

Det skilles mellom påført tap og fremtidig tap, der skjæringspunktet er oppgjørstidspunktet, som enten er når dommen avsies eller når partene inngår et forlik. Påført tap inkluderer inntektstap, tap av evne til hjemmearbeid og merutgifter som allerede har påført. Fremtidig tap dekker tap som oppstår etter oppgjørstidspunktet, som fremtidig inntektstap, tap av evne til hjemmearbeid og fremtidige merutgifter.

[Se hvor du er på oversiktskartet](#)

Hør på lydbok med sammendrag av kap. 12

Lydboken kan spilles av på alle flater og enheter. Fungerer utmerket på 3G og 4G, og du kan derfor bruke mediaspilleren nedenfor som podvcast på bussen, stranden, på ski eller hva som måtte passe deg!

175

Kort om enkelte utvalgte temaer

176

① Skadelidtes medvirkning

– sentrale utviklingstrekk i høyesterettspraksis

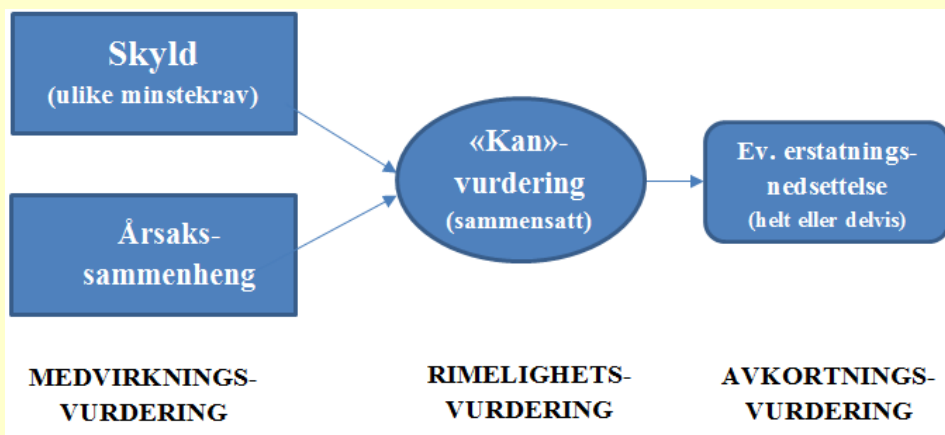

Professor dr. juris Morten Kjelland

177

Skadelidtes medvirkning

- en skisse over systematikk og hovedinnhold

Professor dr. juris Morten Kjelland 2015 ©

178

Oversikt

– ulike avkortningshemler

Ysfl. § 14: «Erstatningen kan settes ned eller falle bort dersom arbeidstakeren forsettlig eller grovt uaktsomt har medvirket til skaden. ... Skadeserstatningsloven § 5-1 gjelder tilsvarende så langt den passer.»

spesialregel

Bal. § 7: «Har skadelidaren medverka til skaden med vilje eller i aktløyse, kan retten minka skadebotkravet eller lata det falla heilt bort, så nær som når skadelidaren kan leggjast berre lite til last. ...»

spesialregel

Skl. § 5-1: «Dersom den direkte skadelidte eller erstatningssøkeren har medvirket til skaden ved egen skyld, kan erstatningen settes ned eller falle bort for så vidt det er rimelig når en tar hensyn til atferden, og dens betydning for at skaden skjedde, omfanget av skaden og forholdene ellers. ...»

alminnelig
regel

179

Oversikt

– skyldkrav

Ysfl. § 14: «Erstatningen kan settes ned eller falle bort dersom arbeidstakeren forsettlig eller grovt uaktsomt har medvirket til skaden. ... Skadeserstatningsloven § 5-1 gjelder tilsvarende så langt den passer.»

spesialregel

Bal. § 7: «Har skadelidaren medverka til skaden med vilje eller i aktløyse, kan retten minka skadebotkravet eller lata det falla heilt bort, så nær som når skadelidaren kan leggjast berre lite til last. ...»

spesialregel

Skl. § 5-1: «Dersom den direkte skadelidte eller erstatningssøkeren har medvirket til skaden ved egen **skyld**, kan erstatningen settes ned eller falle bort for så vidt det er rimelig når en tar hensyn til atferden, og dens betydning for at skaden skjedde, omfanget av skaden og forholdene ellers. ...»

Alminnelig
regel

180

Oversikt – skyldkrav

Ysfl. § 14: «Erstatningen kan settes ned eller falle bort dersom arbeidstakeren forsettlig eller grovt uaktsomt har medvirket til skaden. ... Skadeserstatningsloven § 5-1 gjelder tilsvarende så langt den passer.»

spesialregel

Bal. § 7: «Har skadelidaren medverka til skaden med vilje eller i aktløyse, kan retten minka skadebotkravet eller lata det falla heilt bort, så nær som når skadelidaren kan **leggjast berre lite til last**. ...»

spesialregel

Skl. § 5-1: «Dersom den direkte skadelidte eller erstatningssøkeren har medvirket til skaden ved egen **skyld**, kan erstatningen settes ned eller falle bort for så vidt det er rimelig når en tar hensyn til atferden, og dens betydning for at skaden skjedde, omfanget av skaden og forholdene ellers. ...»

Alminnelig
regel

181

Oversikt – skyldkrav

Ysfl. § 14: «Erstatningen kan settes ned eller falle bort dersom arbeidstakeren forsettlig eller **grovt uaktsomt** har medvirket til skaden. ... Skadeserstatningsloven § 5-1 gjelder tilsvarende så langt den passer.»

spesialregel

Bal. § 7: «Har skadelidaren medverka til skaden med vilje eller i aktløyse, kan retten minka skadebotkravet eller lata det falla heilt bort, så nær som når skadelidaren kan **leggjast berre lite til last**. ...»

spesialregel

Skl. § 5-1: «Dersom den direkte skadelidte eller erstatningssøkeren har medvirket til skaden ved egen **skyld**, kan erstatningen settes ned eller falle bort for så vidt det er rimelig når en tar hensyn til atferden, og dens betydning for at skaden skjedde, omfanget av skaden og forholdene ellers. ...»

Alminnelig
regel

182

Oversikt

– skyldkrav

Skyldgrad	Avkortningshjemler
Grov uaktsomhet	Ysfl. § 14, fal. § 13-9
«Mer enn berre lite å leggjast til last»	Bal. § 7 første ledd Jbansvl. § 12 første ledd
Simpel uaktsomhet	Skl. § 5-1 Prodansvl. § 2-5 Sjøl. § 420 Luftl. § 10-21 tredje ledd

183

Oversikt

– skyldkrav

Skyldgrad	Avkortningshjemler
Grov uaktsomhet	Ysfl. § 14, Fal. § 13-9
«Mer enn berre lite å leggjast til last»	Bal. § 7 første ledd Jbansvl. § 12 første ledd
Simpel uaktsomhet	Skl. § 5-1 Prodansvl. § 2-5 Sjøl. § 420 Luftl. § 10-21 tredje ledd

«Titanic» (AKN-1651)

184

«Kan»-vurderingen

– sammensatt helhetsvurdering

185

«Kan»-vurderingen

– sekkeposten «forholdene ellers»

Økt betoning av gjenopprettelseshensynet (skadeprinsippet)

Finanger I (Rt. 2000 s. 1811): «[u]lykken har hatt **tunge konsekvenser** for henne» (s. 1841)

Bilbelte (Rt. 2005 s. 887): «Som i plenumssaken Rt. 2000 s. 1811 legger jeg videre betydelig vekt på **skadens omfang**. Ulykken rammet A hardt i meget ung alder. Hun har totalt fått endret sine livsvilkår» (avsnitt 38)

Trikkelinje (HR-2016-1464-A): «Særlig når **skadekonsekvensene er omfattende**, mener jeg domstolene bør utvise **stor varsomhet** med å foreta betydelig avkortning ...» (avsnitt 60)

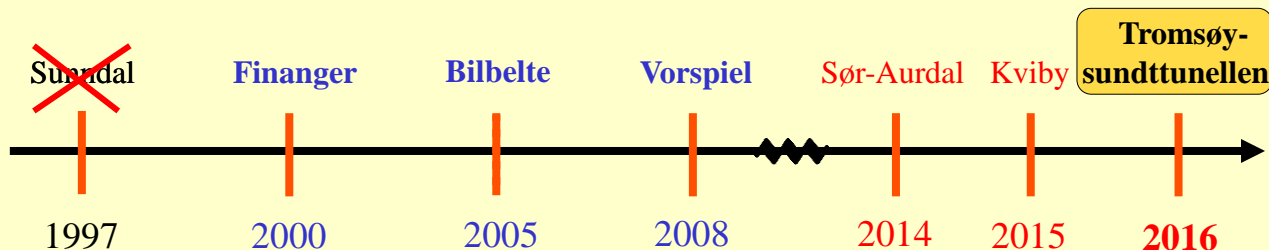
Økt sosial dimensjon i moderne erstatningsrett

Vorspiel (Rt. 2008 s. 453): «[U]nder enhver omstendighet kan avkortning ikke gjennomføres på en måte som virker **sosialt urettferdig eller urimelig**» (avsnitt 52)

186

Passiv identifikasjon

– sentrale dommer og utviklingslinjer

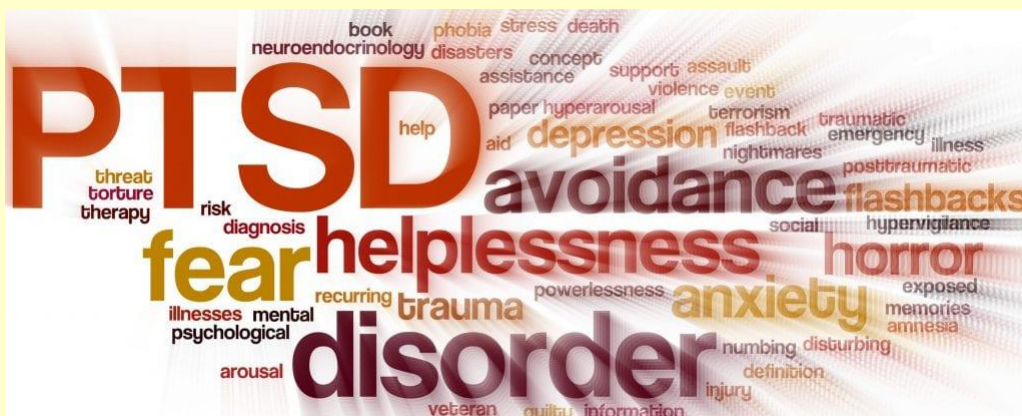

- *Tromsøysundttunellen* (HR-2016-803-A): 100 % avkortning
- Høyesterett **presiserer** hva som gjelder i selvmordstilfellene

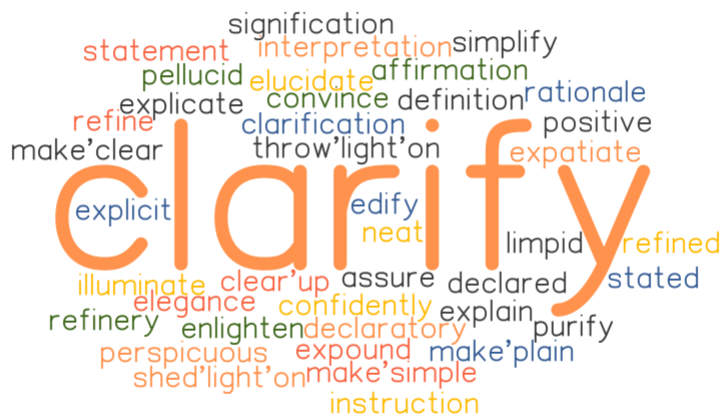
187

② Tredjepartstap

– egentlige og uegentlige tredjepartstap: sentrale utviklingstrekk

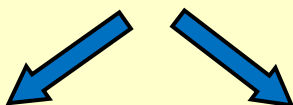

188

189

Tredjepartstap

Egentlige tredjepartstap

= situasjoner med rent økonomisk tap uten at det samtidig er påført en realskade (fysisk eller psykisk skade)

Uegentlige tredjepartstap

= situasjoner hvor en som ikke selv var i faren for å bli fysisk skadet er påført en psykisk skade, i form av «sjokkskade»

190

Juridisk-medisinske temaer

– traumekriteriet

Kan **PTSD** utvikles dersom skadelidte/offeret har vært utsatt for en krenkelse som han eller hun ikke fikk med seg – slik som en sovevoldtekt – før vedkommende ble fortalt om det i ettertid?

191

Juridisk-medisinske temaer

– moderne medier

Kan man få **PTSD** uten selv å ha vært i faresonen, men opplever hendelsen (stressoren) gjennom sosiale medier?

192

Ullevål (HR-2018-2080-A)

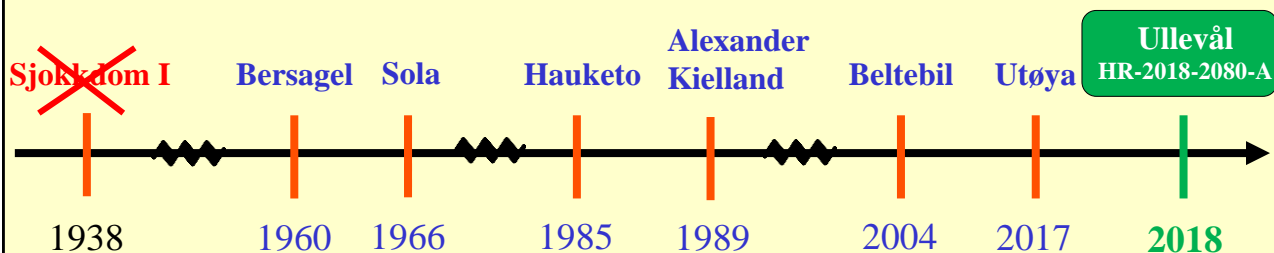
«Siden forrige gang Høyesterett tok stilling til rekkevidden av det erstatningsrettslige vernet for en forelders psykiske skade som følge av at et barn dør i en ulykke – dette var Sola-dommen for mer enn 50 år siden – har vi, nasjonalt og internasjonalt, fått vesentlig mer og dypere innsikt i psykologiske skademekanismer, årsaksforhold og komplekse sorgreaksjoner. Denne kunnskapen innebærer blant annet at man i større grad enn før vil kunne anse psykiske skader når noen mister et barn som påregnelige. Dette er tilfellet også der selve skadesituasjonen er mindre ekstraordinær. Man har dessuten mer avklarte diagnoser og diagnoseverktøy. Og man har et etablert og tilgjengelig behandlingsapparat.» (avsnitt 42)

↳ Sml. andre deler av erstatningsretten, f.eks. om faktisk årsakssammenheng, se *P-pille II* (Rt. 1992 s. 64) og *Nakkesleng IV* (Rt. 2010 s. 1547)

193

Juridisk-medisinske temaer

– nyere medisinsk forskning & rettspraksis: hovedtrekk i utviklingen

- Kursjusterer bort fra tidligere praksis, i mer liberal retning
- To kriterier: «må høre til den indre kjerne av pårørende» + «særlig belastning»
- Videreført i *Ahus IR* (HR-2023-1108-A); gir en viss presisering av vilkårene

194

Ullevål (HR-2018-2080-A)

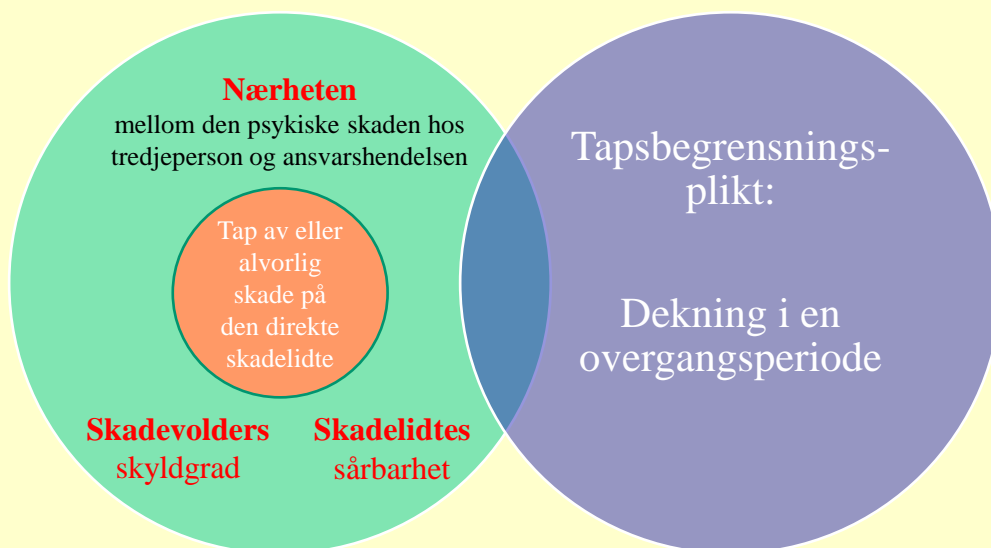
som også AHUS IR-dommen i HR-2023-1108-A bygger på

«Siden forrige gang Høyesterett tok stilling til rekkevidden av det erstatningsrettslige vernet for en forelders psykiske skade som følge av at et barn dør i en ulykke – dette var Sola-dommen for mer enn 50 år siden – har vi, nasjonalt og internasjonalt, fått vesentlig mer og dypere innsikt i psykologiske skademekanismer, årsaksforhold og komplekse sorgreaksjoner. Denne kunnskapen innebærer blant annet at man i større grad enn før vil kunne anse psykiske skader når noen mister et barn som påregnelige. Dette er tilfellet også der selve skadesituasjonen er mindre ekstraordinær. Man har dessuten mer avklarte diagnoser og diagnoseverktøy. Og man har et etablert og tilgjengelig behandlingsapparat.» (avsnitt 42)

↳ Sml. andre deler av erstatningsretten, f.eks. om faktisk årsakssammenheng, se *P-pille II* (Rt. 1992 s. 64) og *Nakkesleng IV* (Rt. 2010 s. 1547)

195

Ullevål (HR-2018-2080-A)

196

Tredjepartsap

skl. § 3-1

Sjokkskader
(uegentlige tredjepartstap)

Selv i
faresonen

JA

Selv utenfor
faresonen:
adekvans
NY KURS i HR-
2018-2080-A

**Egentlige
tredjepartstap**

Inntektstap:

Hovedregel: NEI

(Snevert unntak)

Merutgifter:

Hovedregel: NEI

(Snevert unntak)

197

Tredjepartsap

skl. § 3-1

**Egentlige
tredjepartstap**

Inntektstap:

Hovedregel: NEI

(Snevert unntak)

Merutgifter:

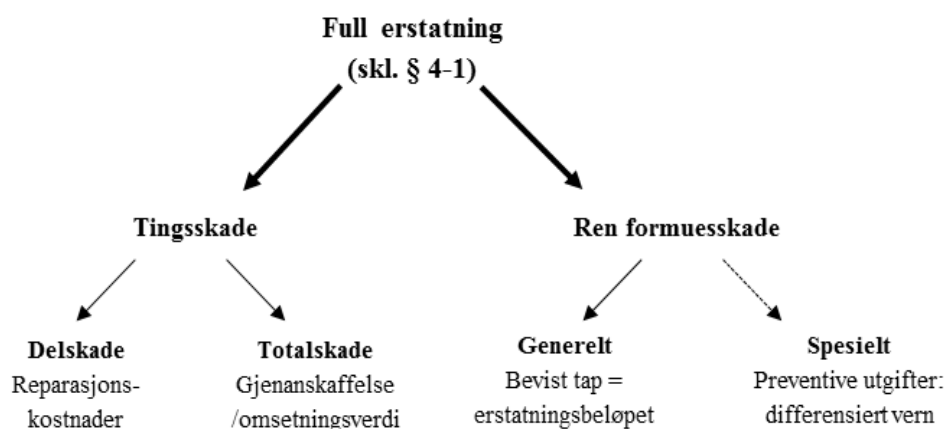
Hovedregel: NEI

(Snevert unntak)

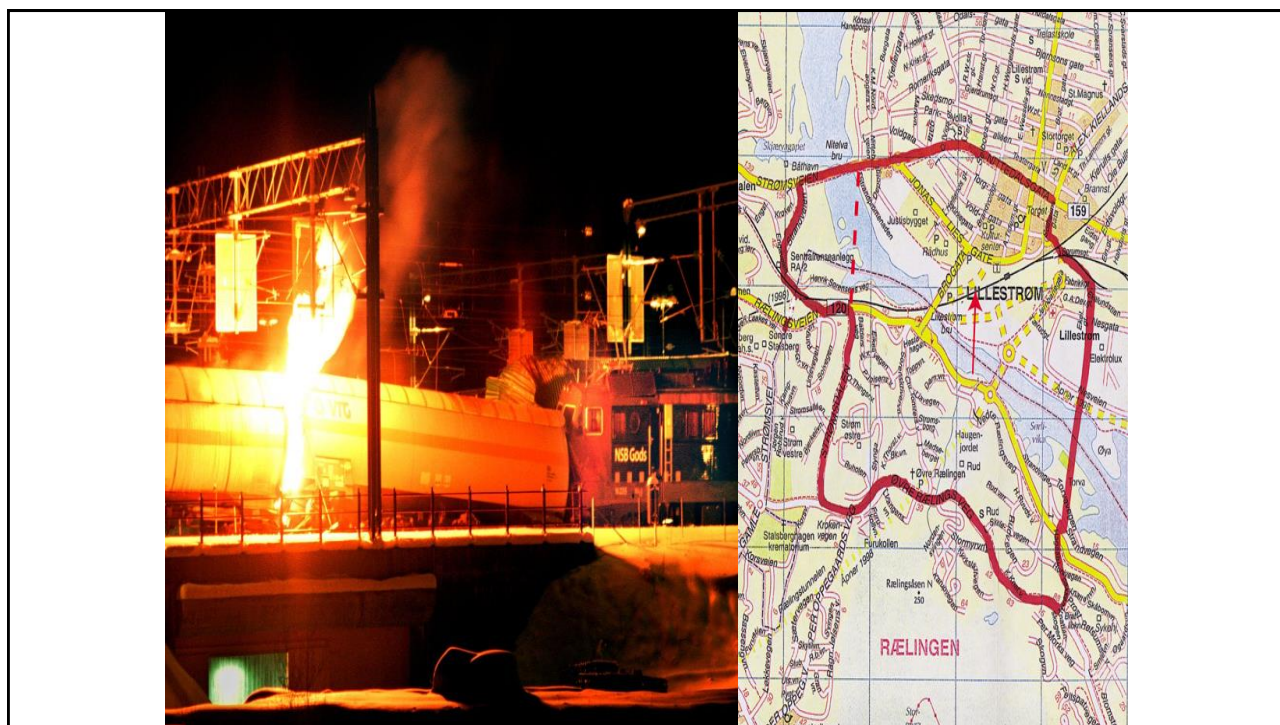
198

③ Tings- og formuesskader

Professor dr. juris Morten Kjelland 2015 ©

199

200

Flere skadevoldere solidaransvar og regress

Skadeserstatningsloven § 5-3:

«1. **Flere som plikter** å betale erstatning for samme skade, svarer en for alle og alle for en. Det samme gjelder den som plikter å betale oppreising for samme skade.

2. I hvilken utstrekning den som har betalt erstatning eller oppreising kan gjøre krav gjeldende mot andre ansvarlige, avgjøres under hensyn til ansvarsgrunnlaget og forholdene ellers.»

201

Flere skadevoldere solidaransvar og regress

Skadeserstatningsloven § 5-3:

«1. Flere som plikter å betale erstatning for samme skade, **svare en for alle og alle for en**. Det samme gjelder den som plikter å betale oppreising for samme skade.

2. I hvilken utstrekning den som har betalt erstatning eller oppreising kan gjøre krav gjeldende mot andre ansvarlige, avgjøres under hensyn til ansvarsgrunnlaget og forholdene ellers.»

202

Flere skadevoldere **solidaransvar og regress**

Skadeserstatningsloven § 5-3:

«1. Flere som plikter å betale erstatning for **samme skade**, svarer en for alle og alle for en. Det samme gjelder den som plikter å betale oppreising for **samme skade**.

2. I hvilken utstrekning den som har betalt erstatning eller oppreising kan gjøre krav gjeldende mot andre ansvarlige, avgjøres under hensyn til ansvarsgrunnlaget og forholdene ellers.»

203

Flere skadevoldere **solidaransvar og regress**

Skadeserstatningsloven § 5-3:

«1. Flere som plikter å betale erstatning for samme skade, svarer en for alle og alle for en. Det samme gjelder den som plikter å betale oppreising for samme skade.

2. I hvilken utstrekning den som har betalt erstatning eller oppreising **kan gjøre krav gjeldende mot andre ansvarlige**, avgjøres under hensyn til ansvarsgrunnlaget og forholdene ellers.»

204

Flere skadevoldere solidaransvar og regress

Skadeserstatningsloven § 5-3:

«1. Flere som plikter å betale erstatning for samme skade, svarer en for alle og alle for en. Det samme gjelder den som plikter å betale oppreising for samme skade.

2. I hvilken utstrekning den som har betalt erstatning eller oppreising kan gjøre krav gjeldende mot andre ansvarlige, avgjøres under hensyn til **ansvarsgrunnlaget og forholdene ellers.**»

205

Mortens «spørretime»

206

MORTENS SKRIVEKURS

Kræsjkurs i hvordan skrive gode teorioppgaver

207

PRO-tip: teorioppgaver

- 1 Les oppgaveteksten nøye!
- 2 Lag en disposisjon med nummereringer
- 3 Legg arbeid i å skrive en god innledning (se eget lysbilde)
- 4 Beskriv hensynene bak regelen, f.eks. i besvarelsens punkt 2
- 5 Detaljer & utfyll beskrivelsen ved hjelp av spørreordene
- 6 Berik fremstillingen med eksempler (plan A = «gullstandarden», B og C)
- 7 Bruk rettskildene aktivt; «LLF»-prinsippet, «teorifella», «detaljfella»
- 8 Skriv enkelt, korte setninger, «monsteravsnitt» vs. «løse linjer»
- 9 Bruk fagets begreper; nøkkelordene må i første setning i nytt avsnitt
- 10 Avslutning – trenger man det? Sterke vs. svake avslutninger

208

Skrivekurs

– utdypende om gode innledninger

- **Plassering av temaet** i et helhetlig perspektiv
- **Presiseringer og avgrensninger** av oppgaven; hva må med og hva skal ikke med
- **Rettskildebildet** + eventuelle særskilte metodeutfordringer
- **Begrebsbruk:** gjennomgående begreper vs. delanalyse-spesifikke begreper; nye begreper?
- **Den videre disposisjonen** av oppgaven

209

25 regler for godt språk

1. Lær deg og- å å-reglene
2. Nøy deg med ett utropstegn!!!!
3. Unngå forklaringer i parentes (selv om de er relevante).
4. Preposisjoner er uegnet til å avslutte setninger med.
5. Aldri generaliser!
6. Sammenlikninger er minst like ille som klisjeer.
7. Unngå å sprite opp språket med fancy og trendy ord og uttrykk.
8. Unngå fork. o.l.
9. Husk, engelske ord og uttrykk er out.
10. La språket ditt være kjemisk fritt for klisjeer, unngå dem som pesten.
11. Vær mer eller mindre spesifikk.
12. Overdrivelser er hundre millioner ganger verre enn klisjeer.
13. Lær deg, kommareglene.
14. Selv om du føler trang til å bruke usedvanlig mange ord og vendinger for å få frem det budskapet du har til hensikt å formidle til andre, bør du anstrenge deg for å ordlegge deg så kort og konsist som du bare makter.
15. Anvend absolutt aldri allitterasjoner.
16. Si ting bare en gang, ikke gjenta eller fortell det du allerede har sagt på et tidligere tidspunkt.
17. Unngå et-tegnet & unødvendige binde-streker.
18. Metaforer er ris til egen bak.
19. Bruk av svesismer er ikke så der videre heftig.
20. Kontaminasjoner i hytt og pine er dårlig norsk.
21. Vær nøye med korekturen, så ikke viktige utelates.
22. Unngå vanskelige fremmedord hvis det finnes adekvate norske substitutter.
23. Pass på at overskriften ikke lover mer enn teksten leverer.

Fratt etter Frank L. Visco og William Safire.

210

MORTENS SKRIVEKURS

Kræsjkurs i hvordan skrive gode praktikumsoppgaver

211

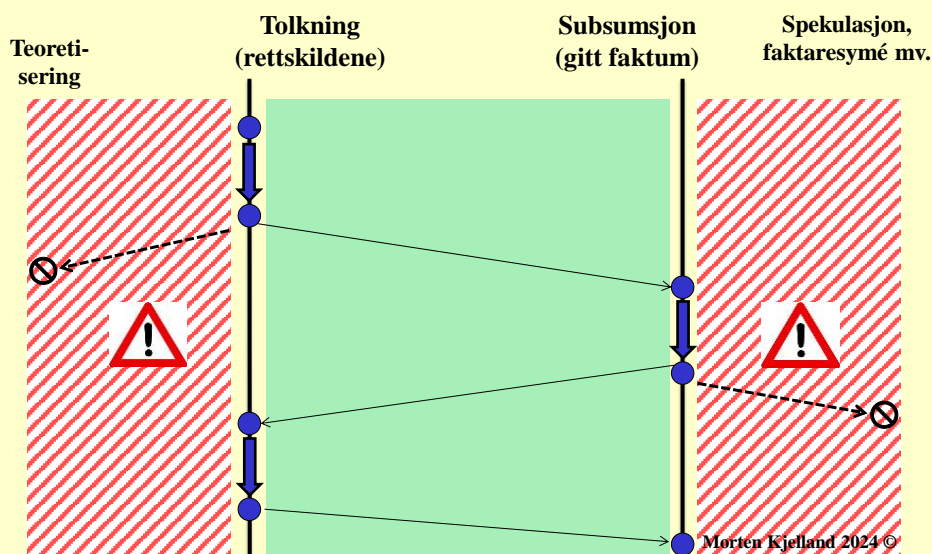
PRO-tip & sjekkliste: praktikum

- 1 Hvem er i konflikt med hvem + hva er kravene? Lag oversikt!
- 2 Lag tidslinje hvis kronologien i oppgaven er viktig
- 3 «Tusj over **nøkkelord** + **krav**»-teknikken
- 4 «En ting av gangen»-teknikken: **Part** → **Krav** → **Hjemmel** → **Vilkår** → **Moment**
- 5 Tolkning før subsumsjon; vekselvirke + unngå «teorifella» + «spekulasjonsfella»
- 6 Faktum skal anvendes, ikke bare omtales (sensor har oppgaveteksten!)
- 7 Bruk rettskildene aktivt; «LLF»-prinsippet, «teorifella», «detaljfella»
- 8 Alle anførsler må svares ut eksplisitt – også de «klart uholdbare»
- 9 «Mal-fella»; behovet for tilpasninger & «skreddersøm»
- 10 Gi deg selv mengdetrening; eksponer deg for konstruktiv tekstkritikk

212

Litt fremstillingsteknikk

– samspillet/vekselvirkingen mellom tolkning og konkret rettsanvendelse (subsumsjon)

213

Litt fremstillingsteknikk

– drøftelse av skjønnsmessige og uttrykk. «IFFAU»-metoden: presentasjon av et hjelpeverktøy for praktikumløsning

Praktikum – drøftelse av skjønnsmessige vilkår
Morten Kjellands IFFAU-metode

NBI Kun ment som et verktøy til hjelp for tanken (ingen «mal» eller «sjablong»). Besvareiser må tilpasses det aktuelle rettsstoffet og den aktuelle oppgaven.

Generelt: Ved drøftelse av skjønnsmessige ord og uttrykk må både tolkningsdel og subsumsjonsdel inngå, og fremstilles slik at disse to hovedtrinnene i rettsanvendelsesprosessen kommer klart frem. I tillegg er det viktig at momentene gis en forklaring og rettskildeforankring, og at faktum anvendes (ikke bare omtales). Resonnementer må også sluttføres, slik at det fremgår klart hvilken retning momentet trekker (må ikke bli «hengende i luften»). Som en sjekkliste til hjelp for tanken har jeg derfor utarbeidet det enkelte kaller «IFFAU»-metoden, som er et memo-teknisk ord for:

- Introduksjon
- Forklaring
- Forankre
- Anvendelse
- Utfall

De tre første trinnene (IFF, angitt med røde bokstaver) er tolkning (se venstre del av mitt vekselvirkningsskjema), mens de to siste trinnene (AU, angitt med blå bokstaver) er konkret rettsanvendelse/subsumsjon.

Eksempel: Jeg har valgt en illustrasjon fra erstatningsretten, siden dette faget er plassert tidlig i studiet og dermed er noe alle brukere av modellen kan kjenne seg igjen i. Vi kan tenke oss at vi er inne i en culpadrøftelse, og skal vurdere synbarhetsmomentet:

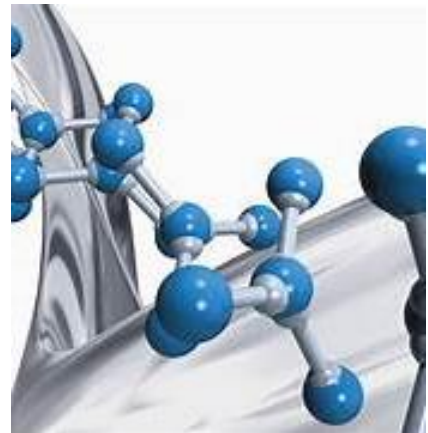
«[I]t moment er om skadevolder kunne forutse risikoen. [F]jo enklere den er å forutse, dess mer forventes for å unngå den. [F]Momentet ble vektlagt i *Trampett* (RT. 1997 s. 1081), hvor en lærer ikke fulgte tilstrekkelig med på hoppingen og en elev kom til skade. Høyesterett la vekt på at gymnslæreren var både erfaren og utdannet, og at risikoen dermed måtte fremstå som nærliggende. [A] Ikkhet med gymnslæreren i *Trampett* dommen, en Peder Ås en erfaren og formelt kvalifisert instruktør, som burde forstått at det å bruke springbrett uten å ta imot elevene var forbundet med en risiko for personskader. [U]Momentet taler for uaktsomhet.»

Professor dr. juris
M. Kjelland 2017 ©

214

DEKODING AV BESTEMMELSEN

- Hva er felles for alle rettsregler?
- Vilkår - vurderingstema - bevisstema
- Ulike typer vilkår; de to hovedformene
- Det enkle: Faste vilkår
- Det mer komplekse: Skjønnsmessige vilkår > IFFAU-metoden
- Kumulative vs. alternative; noen ord om subsidiære drøftelser og rekkefølger
- Rettsvirkningen: ofte fast, noen ganger skjønnsmessig
- Vi gjør en test: Velg en tilfeldig bestemmelse + visualiser regelen ved å tegne den og forklar til personen ved siden av hva slags type vilkår den har

215

KONSTRUKTIV TEKSTKRITIKK OG BRUK AV SJEKKLISTEN

1. DANN SUMMERGRUPPE PÅ 2 OG 2 (EV. MED 3 PÅ GRUPPEN OM DERE SITTER SLIK TIL)
2. GÅ GJENNOM EN - 1 - DELBESVARELSE FRA HVER AV DERE OG HJELP HVERANDRE MED Å IDENTIFISERE STYRKER OG FORBEDRINGSPUNKTER UT FRA SJEKKLISTEN NEDENFOR
3. TIDSBRUK: 5 MINUTTER PÅ HVER BESVARELSE, DVS, TIL SAMMEN 10 MINUTTER

- ✓ Parter, krav og anførsler?
- ✓ Hovedspørsmål + hjemmel med kort omtale?
- ✓ Klar struktur på angivelsen av de enkelte vilkårene?

Sjekklistesløyfe (🔄) for hvert vilkår:

- ✓ Presentasjon av vilkåret? Fast eller skjønnsmessig? Og hvis skjønnsmessig - drøftes de enkelte momentane (IFFAU)?
- ✓ Tolkning før subsumsjon?
- ✓ Anvendes eller bare omtales faktum? Praktikum = konkret rettsanvendelse
- ✓ Logisk rekkefølge på pro vs. contra-argumenter i lys av konklusjonen?
- ✓ Rettskildebruk, herunder LLF-prinsippet og bruk av flere rettskilder enn ordlyd

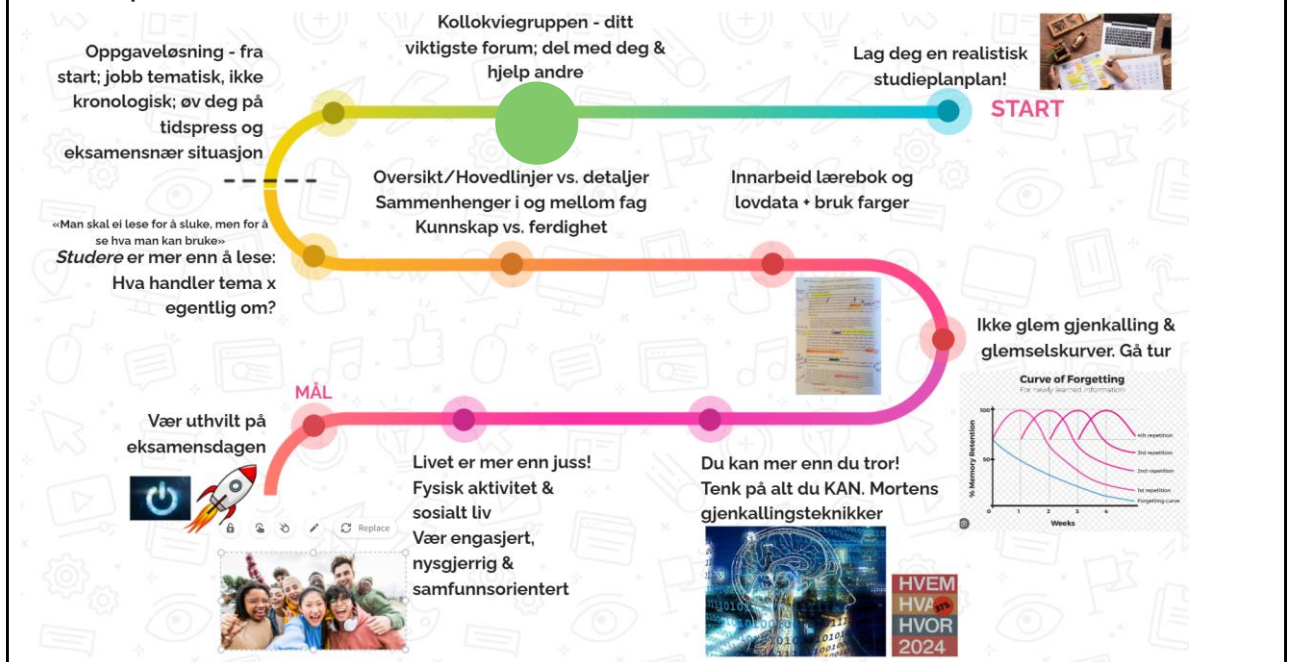
216

PRO-tip: studieteknikk

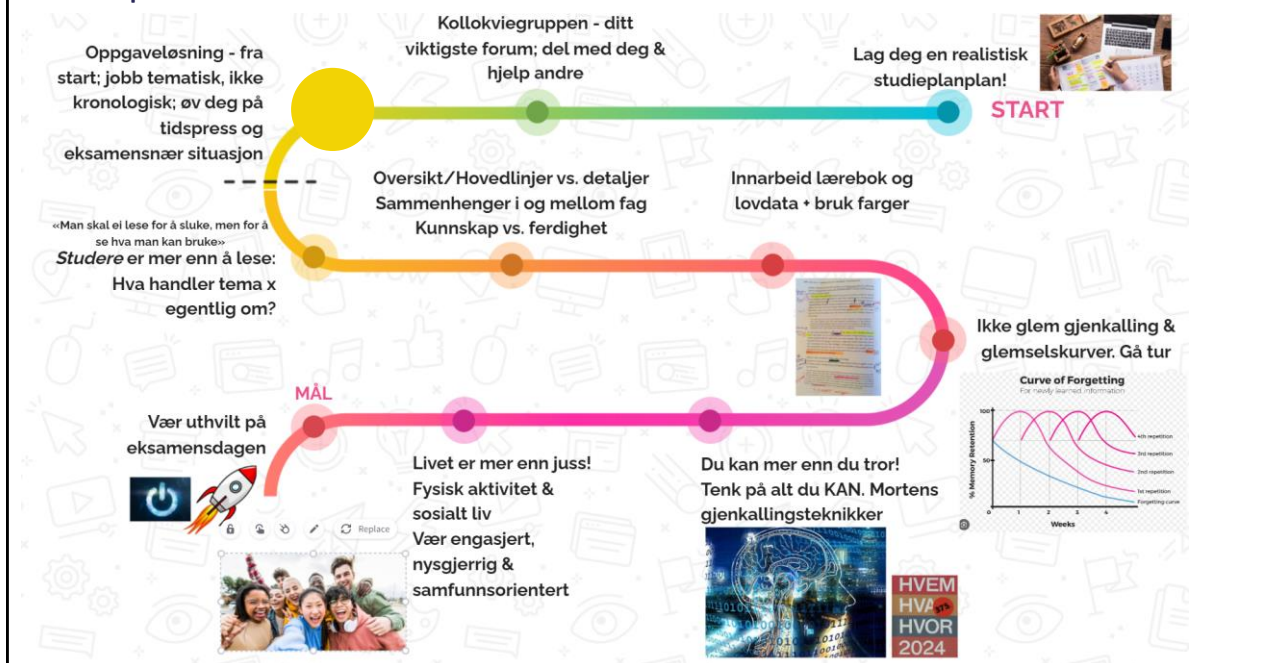
217

PRO-tip: studieteknikk

218

PRO-tip: studieteknikk

219

PRO-tip: studieteknikk

220

PRO-tip: studieteknikk

221

PRO-tip: studieteknikk

222

PRO-tip: studieteknikk

223

PRO-tip: studieteknikk

224

PRO-tip: studieteknikk

225

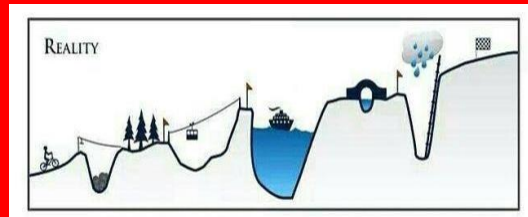
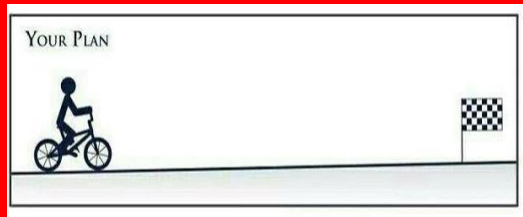
PRO-tip: studieteknikk

226

Masteroppgaven

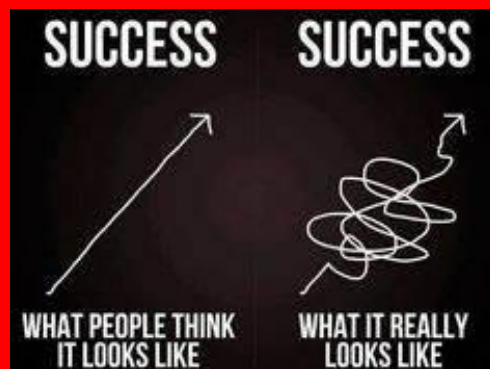
– en lang reise med ofte flere hindre, men du kommer i mål!

227

Masteroppgaven

– en lang reise med ofte flere hindre, men du kommer i mål!

228

Morten Kjellands
E-bok i erstatningsrett (99 kr, 1 mnd tilgang)

229

En gåte ...

230

Hva er dette?

231

Oppsummeringsforelesning i erstatningsrett

- repetisjon & supplerings av hovedtrekkene i undervisningen

Professor dr. juris Morten Kjelland

232